

КЗ ЛОР «Львівський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»

**ОСВІТНЄ ДИТИНСТВО В 20-Х РОКАХ
XXI СТОЛІТТЯ: ВИКЛИКИ ТА
МОЖЛИВОСТІ**

**Матеріали учасників Другої Міжнародної
педагогічної стрітенської конференції**

СТ «Міські інформаційні частини»

УДК 37.01/37.02.376.087

Освітнє Дитинство в 20-х роках ХХІ ст.: виклики та можливості: матеріали учасників Другої Міжнародної педагогічної стрітенської конференції. 20-21 лютого 2021 р. *Електронний посібник.* – Львів, КЗ ЛОР «ЛОППО», СТ «Міські інформаційні частини», 243 с.

Збірник матеріалів учасників Другої Міжнародної педагогічної стрітенської конференції «Освітнє дитинство в 20-х роках ХХІ століття: виклики та можливості», метою якого заявлено надати можливість показати власні методичні напрацювання і поділитись власними думками з питань розвитку освіти дитинства; сповнити натхненням та ентузіазмом до власного професійного й особистісного самовдосконалення; активізувати педагогічне мислення до аналізу сучасних процесів розвитку освіти дитинства й пошуку оптимальних шляхів її вдосконалення для побудови благотворчого суспільства; ознайомити з кращими сучасними педагогічними практиками.

Для педагогів та управлінців дошкілля, педагогічних працівників та директорів початкової школи, методистів, начальників відділів освіти громад, батьків, а також педагогів інших категорій, всіх небайдужих, кого хвилює стан освіти та майбутнє нашої країни.

Упорядники:

Матяшук Валентина Петрівна, голова ГО «Львівський обласний центр Гуманної Педагогіки», кандидат історичних наук, завідувачка кафедри педагогіки ЛОППО, Лицар Гуманної Педагогіки

Богосвятська Анна-Марія Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедри гуманітарної освіти ЛОППО, Лицар Гуманної Педагогіки

ISBN 978-966-1577-40-3

© ГО «Львівський обласний центр Гуманної Педагогіки», 2021

ЗМІСТ

I. Загальні питання розвитку педагогіки та психології дитинства

<i>Васянович Т.М.</i> Виховання людяності.....	5
<i>Васильєва О.К.</i> Впровадження STEM-підходу на уроках інформатики в середній школі.....	11
<i>Ведмеденко Д.В.</i> Формування мотивів соціального престижу учнів.....	16
<i>Волошкова Ю.В.</i> Робота психолога з батьками в контексті гуманної педагогіки.....	21
<i>Журавльова М.В.</i> Крокуймо впевнено веселковими буднями.....	28
<i>Запорожцева Ю.</i> Медіакомпетентність – необхідне сучасне вміння педагога.....	40
<i>Клименко Я.В.</i> Гуманна педагогіка України.....	46
<i>Кудрик Л.Г.</i> Педагогічне мислення у стилі коучинг.....	49
<i>Маринівська О.Я., Адамович Г.М.</i> Технологія методичної оцінки компетентнісно орієнтованого уроку.....	54
<i>Миронова М.І., Савчин І.М.</i> Методичні особливості організації дистанційного навчання.....	60
<i>Оуєргі Т.</i> Чому мозок «любить» рух: про вплив фізичної активності на успішність учня.....	67
<i>Поляк О.В.</i> Самовдосконалення педагога як чинник самоменеджменту професійної діяльності.....	76
<i>Химко М.Б.</i> Проблемна поведінка дитини: кроки до позитивної взаємодії.....	82

II. Теорія і практика дошкільної освіти

<i>Бут І.А.</i> Інклюзивні групи в ДНЗ №31 «Мир»: зручно та доступно всім.....	89
<i>Гальченко М.О.</i> Традиційні авторські методики дошкільної освіти та виховання у країнах Європи.....	96
<i>Журавова Н.Г.</i> Дитячий садок і сім'я: хто кого чи разом?.....	106
<i>Коноз О.Б.</i> Інклюзія в дошкіллі: як зробити так, щоб було добре всім.....	112
<i>Лаврова Г.В.</i> Формування екологічної компетентності у дітей дошкільного віку.....	120
<i>Мозалевська О.А.</i> Педагогічні умови для успішної адаптації та соціалізації дошкільників з особливими освітніми потребами.....	127

<i>Педько О.В.</i> Сучасні тенденції оцінювання якості дошкільної освіти.....	135
<i>Перліцану Л.В.</i> Розвиток еколого-валеологічної свідомості дітей дошкільного віку на основі гуманної педагогіки та християнських цінностях.....	141
<i>Рего Г.І.</i> Особливості здобуття дошкільної освіти в Угорщині....	148
<i>Савчук К.П.</i> Психолого-педагогічний супровід дошкільників з гіперактивним розладом та дефіцитом уваги.....	154
<i>Шимків О.З.</i> Дидактична гра як основний засіб логіко-математичного розвитку дошкільника.....	161

III. Теорія і практика початкової освіти

<i>Антонюк Н.А., Савчук С.В.</i> Досвід навчання грамоти у спадщині В.О. Сухомлинського.....	172
<i>Стасюк Д.М.</i> Особливості інклюзивної освіти під час карантину з учнями початкових класів.....	177
<i>Чорний П.</i> Використання авторських казок в освітньому процесі як інноваційний формат національно-патріотичного виховання дітей: унікальність досвіду та можливі шляхи рецепції.....	184

IV. Взаємодія батьків, громади та освітніх закладів

<i>Матяшук В.П.</i> Сучасне патріотичне виховання на засадах духовного гуманізму.....	191
<i>Гриза Л.С.</i> Взаємодія сім'ї та школи у вихованні дітей.....	208
<i>Єфімова С.М.</i> Конструктивне спілкування педагогів та батьків як умова якісної освіти для дитини.....	218
<i>Кудрик Л.Г.</i> Нові діти: чим вони інші і як з ними взаємодіяти.....	225
<i>Богосвятська А.-М.І.</i> Тенденції 20-х років ХХІ століття, що перетворюють освіту.....	233

І. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ДИТИНСТВА

Васянович Тетяна Миколаївна,
вихователь – методист
ДНЗ № 9 м. Коростень

ВИХОВАННЯ ЛЮДЯНОСТІ

*Серце людини все зіткане з її ставлень до інших:
те, чого вона варта, цілком визначається тим, до
яких людських стосунків вона прагне.*

С.Л. Рубінштейн

Проблеми виховання гуманності, любові до дітей, ознайомлення із соціальною дійсністю завжди були центральними у вихованні дошкільнят.

Сьогодні до актуальних завдань морального виховання відносять формування гуманного ставлення до навколишнього, виховання працелюбності, морально-вольових якостей особистості (чесності, скромності, відповідальності).

Зауважимо: питома вага нормативного регулювання поведінки зменшується насамперед через послаблення соціального контролю, що є наслідком демократизації суспільного життя та зниження авторитету старшого покоління. Зростає значення самостійного регулювання поведінки людини на основі гуманістичних цінностей. Адже насправді моральною є людина, свідомо гуманна, яка інакше не може діяти, незалежно від того, буде чи не буде винагороджений її вчинок. Звички гуманної поведінки формуються з дитинства, передусім у взаєминах із дорослими та однолітками.

Психологи визначають дошкільне дитинство як період першопочаткового становлення особистості, розвитку активності як чинника пізнання, засвоєння морального досвіду. Такі вікові особливості, як емоційна чуливість, допитливість, здатність до наслідування, вразливість,

створюють сприятливі умови для формування особистості як суб`єкта моральних ставлень [3, с.5].

Тож важливе завдання виховання культури людських стосунків,прищеплення навичок, взаємної поваги у спілкуванні та спільній діяльності, вміння дотримуватися простих норм співжиття,керуватися соціально значущими цінностями.

Особливістю формування гуманістичної спрямованості особистості є те, що цей процес не можна обмежувати якимись певними формами , освітньо – виховної роботи, місцем у режимі дня, тривалістю в часі. Дитина здобуває соціальний досвід постійно, а вихователь має постійно насичувати його відповідним змістом. Уся атмосфера дошкільного закладу, поведінка дорослих,спілкування, спільна діяльність дітей – мають слугувати реалізації цієї мети.

Причому поряд із запланованими та підготовленими вихователем формами роботи варто використовувати всі події, які відбуваються поза планом. Нова іграшка, квітка, що розквітла, повернення товариша по групі після хвороби в дитячий садок і багато інших подій – усе це може стати для дітей предметом соціально-емоційного переживання та осмислення.

Майстерність вихователя саме й полягає в умінні доцільно й адекватно апелювати до почуттів і досвіду дітей, тактовно й делікатно обговорювати з ними питання, що їх хвилюють, ненав`язливо й точно допомагати в ціннісному освоєнні світу людей [8, с.356]. Роз`яснення суті гуманного ставлення до людини варто починати з найближчих людей. Наприклад, варто обговорити з дошкільнятами питання: «Що ти знаєш про свою маму? Скільки мамі років? Що мама любить? Що їй більше подобається: читати, слухати, музику, вишивати, малювати? Якою мама була в твоєму віці? Чим мама відрізняється від інших жінок? Як вона ставиться до своєї мами. Твої бабусі? Як ти піклуєшся про маму?»

Зміст гуманності можна проілюструвати ситуаціями з досвіду дітей. Дитина має усвідомлювати, що члени сім`ї

пов'язані родинними зв'язками не лише із нею самою, а й між собою, незалежно від неї. Пропоновані для обміркування ситуації можуть бути такими: « Уявіть собі сім'ю: мама, тато, бабуся, син 10 років, донечка 5 років. Як зробити так, щоб у вихідний день усі відпочили? Слід надавати дітям можливість визначити своє місце та право у розв'язанні сімейних справ: « Мама вважає так. Тато – ось як. А що пропонуєш ти? Давай порадимося. Порадитися – означає, що кожен висловлює свою думку, а потім ці думки обговорюються та приймається спільне рішення.

Важливо, щоб дошкільнята розуміли: взаємини людей – велика цінність, їх треба підтримувати та збагачувати. Слід учити розуміти стан іншої людини, поважати її почуття, рахуватися з її інтересами: « Що відчуває людина, коли їй бажають здоров'я?», « Чи зрадив Петрик, коли ти привітав його з днем народження?», « Чому дівчинка заплакала, коли загубила свою іграшку?»

Творчість вихователя здатна перетворити складний світ етичних понять на зрозумілі дітям явища. Важливо показати зв'язок як позитивного в людських проявах (чесність, чуйність, допомога та ін.), так і негативного, щоб діти розуміли причини помилок і вміли аналізувати та виправляти їх. Скажімо, проводячи бесіду про чесність, можна запитати, чому діти кажуть неправду? (Боятися покарання; хочуть здаватися кращими, ніж вони є насправді; бажають мати те, на що не заслуговують). Отже, у правди є вороги: страх, заздрість, жадібність.

Зв'язок моральних категорій має виступати зримо, бути зрозумілим дошкільникові, інакше на нас чатує небезпека морального формалізму. Добре прислужаться тут ситуації збагачення соціально-емоційного досвіду дітей. Вони відображають певну життєву проблему, яку дитина могла б осмислити на основі власного досвіду.

Вербальні ситуації можуть мати вигляд розповіді про якийсь випадок. Діти повинні: а) закінчити розповідь; б) запропонувати кілька варіантів поведінки; в) оцінити вчинок,

поведінку. При цьому недоречними будуть моралізування чи прямі аналогії із поведінкою конкретних вихованців.

Ігрові ситуації мають характер імітації, розігрування сценок чи казки за ролями тощо. На відміну від ігрових, практичні (поведінкові) ситуації спрямовані на розв'язання конкретних проблем.

Розповіді педагога про моральні явища мають бути зрозумілими та близькими досвіду дітей, яких треба вчити аналізувати й моделювати поведінку та взаємини людей, виходячи з власного сприйняття вихованців. Наприклад, розмову про уважність можна побудувати так: Душа – це домівка наших почуттів. Ось розповідь про добрий ранок Михайлика: « Мама вранці ласкаво усміхнулася, привітала його: « Доброго ранку, синочку!» Йдучи до дитячого садка, Михайлик з мамою допомогли бабусі нести важку сумку, а жінці з немовлям у візочку – перейти вулицю. Прощаючись з мамою, Михайлик побажав їй доброго дня. Зайшовши до кімнати, щиро привітався з вихователькою та дітьми: « Доброго ранку, Наталія Петрівна! Здрастуйте , друзі!»Сказав Оксанці, що нові черевички дуже пасують їй до плаття. Михайликові було добре». Так діти починають розуміти, що означає поняття « праця душі»: щоб тобі було добре, треба робити добро людям, от тоді воно стане твоїм власним надбанням.

Добрий виховний ефект дають **бесіди з досвіду**: пізнавального (молодший дошкільний вік) та особистісного (старший дошкільний вік) змісту, які розширюють знання про довкілля, розвивають самосвідомість, уміння вступати у діалог, висловлювати власну думку та зіставляти її з думкою інших людей, урахувати їхні побажання.

Розповіді вихователя про своє дитинство «Коли я була маленькою» особливо зближують педагога з дітьми. «Коли я була маленькою, моїй мамі подобалося, що ми з братиком зустрічали її з роботи, брали сумку з її рук і несли додому. Вдома мили руки й допомагали мамі накрити на стіл. Ми розповідали їй про те, як гралися із друзями. Чого нового

навчилися. А мама – про свою роботу. Чекаючи на тата, радилися, що цікавого розповімо йому про наш день. І ми були щасливі, бо розуміли одне одного».

Педагог має пам'ятати: бесіди про гуманність, не підкріплені досвідом дитини, її інтересом, розумінням та власними почуттями, можуть призводити до формалізму та демагогії [4, с.270]. Переконаючи у перевагах того чи іншого вчинку, варто підібрати такі аргументи, які не байдужі дитині, залишають за нею право вибору. Саме так забезпечується індивідуальний підхід до вихованця – врахування особливостей характеру та увага до стану дитини в даний момент. Ненав'язувана оцінка закладає основу довіри до дорослого.

Ефективними також є уроки Добра і Краси, що проводяться як за оповіданнями та казками, з «Хрестоматії з етики» Василя Сухомлинського, етичними казками, складеними вихователем.

СЛОВНИЧОК МОРАЛЬНОСТІ

Дуже важливо, щоб діти засвоїли категорії гуманізму як моральне явище. Вони мають розуміти значення моральних понять. Поряд із конкретними прикладами. Що ілюструють відповідні поняття, варто дати **визначення гуманної поведінки та якостей особистості**.

Вдячність – почуття прихильності до людини за зроблене тобі добро, доброзичливе ставлення.

Ввічливість – той, хто дотримується загальноприйнятих правил спілкування, привітний.

Великодушність – прекрасні душевні якості, благородні почуття, доброзичливість до людей

Відповідальність – знання своїх прав та обов'язків, готовність виконувати те, що належить

Добро – все позитивне, що служить благу людини, світле, радісне, життєтвердне

Доброзичливий – той, хто бажає добра іншим людям, готовий їм допомагати.

Душевний – сповнений щирої любові до людей та довілля.

Життєлюбність – інтерес до життя й вдячність за нього.

Любов – почуття сердечної прихильності, потреба в іншій людині.

Скромність – стриманість в оцінці своїх достоїнств, перевага, небажання хизуватися ними

Співпереживання – переживання почуттів іншого. Бажання підтримати, бути разом у радості й біді.

Чесність – правдивість, здатність правильно, об'єктивно оцінювати себе та інших.

Щедрість – подільчивість, готовність та вміння допомагати іншим.

Щирість – відкритість іншим людям, відвертість, здатність відчувати радість від спілкування.

Дошкільнята охоче передають уявлення про гуманні вчинки та взаємини в образотворчій діяльності («Моя сім'я», «Життя», «Добро»). Можна запропонувати дітям намалювати улюблену людину у вигляді сонця, квітки, дерева тощо.

Заняття узагальнюючого змісту варто проводити після того. Як діти здобудуть знання і – що найголовніше – досвід емоційного переживання певного морального змісту та відповідної поведінки.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільньої освіти / Науковий керівник: А.М.Богущ, – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Большой психологический словарь [сост. Мещеряков Б.Г. и др]. – М.: СПб: прайм-ЕВРОЗНАК, 2004. – 672с.
3. Выготский Л. С. Вопросы детской психологии / Лев Семенович Выготский. – СПб. : Союз, 1997. – 224 с. 5.
4. Запорожец, А. В. К вопросу о генезисе, функции и структуре эмоциональных процессов у ребенка. Избранные психологические труды, Т. 1. М.: Педагогика, 1986. – С. 260 – 275
5. Поніманська Т. І. Етичні бесіди в дитячому садку / Т. І.Поніманська // Дошкільнє виховання. – 1988. – №8. – С. 12 – 14
6. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників: Навчальний посібник / Тамара Іллівна Поніманська. – К.: Вища школа, 1993. – 111 с.
7. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2017. – 264 с.
8. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / Василь Олександрович Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1990. – 356 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ПІДХОДУ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Особливості впровадження концепції нової української школи об'єктивно вимагають переведення освітнього процесу на новий технологічний рівень, який пов'язаний з активізацію пошуку перспективних інноваційних й педагогічних технологій, спрямованих на доступність якісної освіти та розвиток і саморозвиток особистості.

Одним із актуальних напрямів модернізації та інноваційного розвитку в освіті є STEM-орієнтований підхід до навчання. Він поєднує в собі елементи проектного та міждисциплінарного підходів, які наразі визначаються кращим учителями у всьому світі. Його основою є процес інтеграції природничих наук, технології, математичних дисциплін разом з використанням творчих та мистецьких здібностей учнів [2, с. 213]. Розшифруємо аббревіатуру STEM: S-science, T-technology, E-engineering, M-mathematics, що в перекладі з англійської означає взаємодію природничих дисциплін та технології, створення нових інженерних рішень з використання знань математики.

Концепція програм STEM передбачає створення учнями власного проекту – продукту, його креслення або моделі після попереднього аналізу теоретичної інформації. Звичайно ж, у такій діяльності учні не зможуть обійтися без застосування основ математики, творчих здібностей, вміння пропонувати і перевіряти ідеї, допрацьовувати їх відповідно вимог до властивостей і якості створюваного продукту. У перевірці успішності створеного продукту незамінні знання сучасних інформаційних технологій та програмування.

Розвиток критичного мислення – ще одна можливість STEM навчання. Критичне мислення передбачає самостійний

неупереджений погляд на наявну ситуацію, вміння ставити під сумнів відомі факти, самостійний аналіз наявних даних з метою створення власних рішень.

Необхідно наголосити на важливості використання STEM програм у проблемному навчанні. Даний підхід відмінно проявив себе у викладанні предметів природничого циклу, математики та інформатики у зв'язку з пошуком STEM розв'язків проблемних ситуацій та пошуку вірних відповідей. Тут важливим моментом є формування в учнів особливого стилю розумової діяльності, дослідницької активності і самостійності [4, с. 75]. На заняттях STEM невід'ємною частиною роботи учнів є використання комп'ютерних програм для проектування розрахунків, а в більшості проектів перед конструюванням матеріальної моделі створюється її електронний прототип.

Інформатика є тим предметом шкільного курсу, який дає уяву про ряд фундаментальних ідей, які керують сучасним світом. Це моделювання різних процесів, формалізація, автоматизація, керування, які є основою сучасного методу пізнання. Саме тому впровадження STEM-підходу у рамках програми на уроках інформатики є надзвичайно актуальне протягом вивчення усього курсу. Так, наприклад, в шкільному курсі вивчаються наступні теми: «Технології опрацювання числових даних у середовищі табличного процесора», «Основи алгоритмізації та програмування», «Комп'ютерне моделювання», «Розв'язування компетентнісних задач», «Створення та розробка навчальних проектів». У середовищі табличного процесора розв'язуються прикладні задачі, а вміння програмувати розвиває конструктивне мислення, розширює кругозір, розвиває логічне мислення та допомагає краще розуміти динамічний світ. Учні отримують професійні навички індивідуальної та командної роботи під час роботи над проектами з розробки програмних додатків для мобільних засобів на основі операційної системи Google Android, в тому числі з метою розміщення на публічних Інтернет-ресурсах (Google Play,

тощо). Для створення комп'ютерних моделей можна використовувати різні середовища прикладних програм. Учні розробляють пристрій для відстеження тривалості деякої події та комп'ютерні моделі, що реалізують відомі експерименти з фізики та хімії, створюють модель малого та великого кіл кровообігу, 3D моделі в онлайн середовищі [1, с. 46].

Впровадження STEM-підходу, також можливе завдяки проведенню бінарних уроків, адже у такому випадку встановлюються міжпредметні зв'язки, наприклад, між такими науками, як фізика, хімія, інформатика, біологія. На сьогоднішній день у навчальній діяльності педагогами можуть бути використані сучасні комп'ютерні розробки: Віртуальна лабораторія Інтернет речей на базі мікроконтролера Arduino (<https://circuits.io/>), веб-додаток для створення 3D моделей та підготовки їх до друку (<https://www.tinkercad.com/>), програму для створення моделей Lego роботів (<http://ldd.lego.com/ru-ru/>), скретч-подібне середовище для програмування руху роботів (<http://www.mblock.cc/download>), інтелектуальний калькулятор для математичних досліджень та отримання баз даних з різних галузей знань (<https://www.wolframalpha.com/>).

Використовуючи засоби он-лайн сервісу ZygotеBody, можна розглядати наочну графічну комп'ютерну модель анатомії людини. Пов'язуючи хімію з інформатикою, можна відвідувати віртуальні лабораторії (<http://www.virtulab.net/>), які дають можливість проводити комп'ютерні досліди.

Ще одним напрямом запровадження STEM підходу є створення цікавих STEM проектів у яких крім зв'язку предметів з реальністю і актуальними проблемами, реалізуються можливості для творчості учня. При такому підході проектна діяльність школярів ставить ряд завдань, які необхідно вирішити. При цьому єдиного вірного рішення немає, учневі дається повна свобода творчості. За допомогою подібних завдань дитина не просто генерує цікаві ідеї, але і відразу втілює їх у життя. На уроках інформатики можна зацікавити учнів різних класів наступними проектами. Так,

виконання учнями 7 – 9 класів проекту «Мій комп'ютер» допоможе свідомому вибору моделі комп'ютера, згідно з наявними початковими умовами, з використанням прайс-листів комп'ютерних фірм. Робота над даним проектом дасть можливість перевірити якість знань учнів за темою «Будова ПК», показати учням практичне застосування вивченого ними матеріалу, сформуванати культуру поведінки в ситуації «продавець-покупець». Проект «Цікаво і актуально» для учнів 5 – 9 класів сприяє визначенню рівня сформованості навичок та вмій застосування комп'ютерних технологій. Крім того на процес організації навчальних STEM проектів впливає значна кількість чинників (наприклад, дисципліни, які інтегруються, кваліфікація керівників, вікова категорія учнів, особистісні якості учасників, природні, технічні, матеріальні можливості, терміни реалізації проекту тощо). З огляду на це, можна зазначити, що кожний проект буде особливим, оскільки під час його реалізації використовують різні ресурси для досягнення однієї й тієї самої мети [3, с. 51].

Висновок. Отже, впровадження STEM підходу на уроках інформатики у середній школі дасть можливість підготувати учнів до вирішення задач різного плану, сформуванати компетентності, які сприятимуть формуванню гармонійно розвинутою особистості, яка зможе реалізувати свої здібності у сучасному суспільстві.

Список використаної літератури

1. Непоп І. Реалізація STEM орієнтованого підходу до навчання на уроках інформатики / І. Непоп // STEM-освіта – проблеми та перспективи: збірник матеріалів III Міжнародного науково-практичного семінару, м. Кропивницький, 24-25 жовтня 2018 р. / за заг. ред. О. С. Кузьменко та В. В. Фоменка. – Кропивницький: ЛА НАУ, 2018. – С. 45-47.
2. Саєнко М. С. Реалізація принципів Stem-освіти на уроках інформатики у загальноосвітніх закладах / М. С. Саєнко, Н. В. Лобач // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. –

Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. – Вип. 174. – С. 212–216.

3. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації / Н. І. Поліхун, К. Г. Постова, І. А. Сліпухіна, Г. В. Онопченко, О. В. Онопченко. – Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. – 80 с.
4. Чайка С. А. Возможности подхода STEM в преподавании естественных наук / С. А. Чайка // Проблемы современной науки и образования. – 2017. – № 22 (104). – С. 74-77.

Ведмеденко Д.В.,
ст. викладач кафедри педагогіки,
психології та теорії управління освітою
Інституту післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області, м. Чернівці

ФОРМУВАННЯ МОТИВІВ СОЦІАЛЬНОГО ПРЕСТИЖУ УЧНІВ

Сучасні трансформаційні процеси у суспільстві зумовили виникнення нових вимірів соціальної нерівності. Не останнє місце серед них належить чинникові соціального престижу, що позначається відповідним поняттям, яке все ж залишається не дослідженим у понятійно-категоріальному апараті педагогічних дисциплін.

Сучасна епоха ввійде в історію людства як період великих соціальних перемін. Соціально – педагогічна ситуація в Україні потребує негайного розв'язання важливих завдань щодо соціалізації особистості, створення належних умов для її розвитку, становлення і життєдіяльності.

Поняття «соціальний престиж» досі вживають у науковому обігу найчастіше як емпіричне, хоча за своїм змістом і пізнавальними функціями воно вже досягло теоретичного рівня тлумачення.

Доведення цього забезпечить якісні зміни у понятійно-категоріальному апараті педагогічних наук, завдяки його зближенню з сучасною соціальною реальністю та визнанню того об'єктивного змісту, який містить у собі поняття «престиж», «соціальний престиж».

Уперше про соціально значущі критерії розподілу державних груп, що неявно вказували на їх престиж, вів мову давньогрецький мислитель Платон.

Поняття «престиж» (фр. prestige), яке зафіксовано у новому словнику іноземних слів зі значенням – авторитет, вплив, повага, якими користується будь-хто [7, с.218].

Престиж вимірюється суспільною вагою особи, її здатністю здійснювати прямий чи опосередкований вплив на

прийняття рішень, його наявність завжди визначається певним рівнем позитивної оцінки.

Вперше термін «соціальний престиж» вжив німецький вчений Макс Вебер.

Подальшого розвитку набуло вивчення змісту поняття «соціальний престиж», а також вперше здійснено його теоретичну інтерпретацію.

Доведено, що поняття «соціальний престиж» позначає суб'єктивну оцінку ступеня відповідності суб'єкта заздалегідь прийнятим оцінкам і нормам соціального авторитету, соціальної довіри, соціальної поваги, соціального впливу та соціальної значущості у спільноті, які, у свою чергу, формуються завдяки соціальній увазі до нього.

Крім цього, можемо говорити про соціальну успішність як про зовнішній, «об'єктивний» показник соціального престижу.

Таким чином, «соціальний престиж» інтегрує у собі шість складових: ступінь соціального авторитету, ступінь соціальної довіри, ступінь соціальної поваги, ступінь соціального впливу, ступінь соціальної значущості, ступінь соціальної уваги.

Мета статті-визначити концептуальні напрями й головні тенденції формування мотивів соціального престижу учнів.

Виклад основного матеріалу. Сучасний заклад загальної середньої освіти динамічно оновлюється, тому цілком зрозуміло, що саме в наш час соціальне замовлення висуває нові вимоги до освітнього процесу, метою якого є формування та розвиток творчої, соціально адаптованої, готової до продуктивної діяльності в умовах ринкового неоднозначного економічного суспільства особистості.

Останнім часом помітно посилюється інтерес до досліджень формування мотивів соціального престижу учнів через позитивну мотивацію навчання.

Психолого-педагогічні пошуки, що безпосередньо пов'язані з вивченням мотивів уміння, їх видів та ролі у процесі навчання, шляхів та засобів трансформації мотивів учіння під впливом різних факторів висвітлені у роботах М.І. Алексеевої, Л.С. Виготського, В.В. Давидова, І.С. Костюка, Н.Ф.Тализіної, та багатьох інших.

Переважна більшість вітчизняних вчених трактують мотив через розуміння внутрішньої потреби, мети, цілі чи інтересу до конкретної діяльності.

Відокремлюючи мотиви від цілей, учені (Є.Льїн, Г.Костюк, О.Леонтьєв, І.Підласий) зазначають, що «усвідомлення потреби є актом мотивотворення, а наповнення мотиву певним змістом, ідентифікація його з об'єктами та явищами об'єктивного та суб'єктивного світу зумовлює прийняття тієї чи іншої цілі, тобто визначення напряму, в якому слід діяти, щоб задовольнити потребу» [8, с.307].

Сьогодні учні на першу сходинку ставлять мотиви соціального престижу: прагнення стверджувати свою особистість; мотиви, пов'язані з почуттям власної гідності; намагання посісти певне місце в доступних їм суспільних відносинах.

Варіантів вияву цих мотивів дуже багато. Зміст одних з них визначається суспільною спрямованістю особистості: прагнення користуватись авторитетом; посісти гідне місце в колективі; бажанням не підвести колектив.

В інших мотивах на перше місце висуваються вузько особисті, індивідуалістичні та егоїстичні прагнення. Це такі, як: намагання будь-що відзначитись у колективі; похизуватись своєю зверхністю над іншим; культивування почуття самолюбства й честолюбства та багато інших.

Процес навчально-пізнавальної діяльності учнів буде ефективним і сприятиме формуванню мотивів соціального престижу, якщо в ньому будуть реалізовані наступні психолого-педагогічні умови: процес мотивації навчання буде носити комплексний характер і враховувати потреби учня у самовизначенні, самовираженні та самоствердженні в колективі однолітків; навчальна діяльність впливатиме на характер мотивації опосередковано через особистість вчителя, актуалізацію вже реально існуючих мотивів і через свідоме розуміння учнями цілей, що будуть формуватися в ході процесу навчання; вчителем буде створюватися джерело внутрішніх сил дитини, джерело, яке дає енергію для подолання труднощів і формування бажання вчитися; використання ситуації успіху має сприяти підвищенню робочого тону, збільшенню продуктивності навчальної роботи, а також допомогти учням усвідомити себе повноцінною особистістю і, відповідно, забезпечити успіх у навчанні.

Ми вважаємо за можливе виділити ціннісний аспект, а також аспект спрямованості мотивації соціального престижу та такі види мотивації навчання: навчання як прагнення досягти особистої позиції; навчання як прагнення підвищити соціальний статус, уникнути невдачі; навчання з почуттям відповідальності (переживання взятих обов'язків, внутрішньої вимоги); навчання на основі розуміння його життєвого значення (професія, життєві настанови, цілі); навчання на основі здійснення потреб (ідентифікацій з суспільними нормами, принципами).

Аналіз співвідношення навчально-пізнавальної діяльності учнів та їх вікових особливостей дозволяє зробити висновки про те, що виявлення педагогічних умов мотивації соціального престижу неможливе без урахування таких особливостей вікового розвитку як: особлива прихильність до діяльності; потреба в знаннях; потреба нових вражень; потреба в самостійності та самоствердженні [9, с.108].

Підвищений інтерес до власної особистості, який виникає у старшого підлітка, спонукає потребу порівнювати себе з іншими людьми, оцінювати свої реальні досягнення в різних видах діяльності і, як наслідок, потребу в саморозвитку.

Потреба в саморозвитку передбачає оволодіння учнями вмінням інтенсифікувати власне життя в напрямку максимального виявлення найкращого у собі з утвердженням в суспільстві гуманістичних ідеалів, що забезпечують стабільність особистісного руху кожного школяра та саморуку педагога.

Відповідно до поставлених завдань вчитель переконаний в необхідності постійного аналізу результативності використаних інноваційних освітніх технологій, відбору найбільш ефективних, знає, що успіхи учнів - це рівень його педагогічної майстерності. Наприклад, у якості «тематичного орієнтира» цих завдань, ми пропонуємо такі: проектна технологія як засіб саморозвитку; оптимізація компетентності саморозвитку в контексті технології «створення ситуації успіху»; формування когнітивних складових процесу саморозвитку в полі технології розвивального навчання тощо.

Отже, формування мотивів соціального престижу, що впливають на соціально – етичний розвиток учнів, дають нам змогу зробити такі висновки. Навчання, побудоване на співпраці, співтворчості, співпереживанні і взаємодопомозі, повинно стати

одним із засобів упровадження в освіту XXI віку гуманістичних принципів виховання.

Сучасний заклад загальної середньої освіти стає місцем і часом взаємного збагачення учнів і вчителів, що приносить задоволення та радість, місцем і часом розумового, духовного, фізичного розвитку.

З огляду на вищезазначене, формування мотивів соціального престижу учнів передбачає створення комфортних умов для прояву творчого потенціалу, співпраці, громадянських якостей підростаючої людини.

Список використаної літератури:

1. Березовська Л.І. Самовиховання та саморегуляція особистості [Текст] : навчальний посібник / Л.І. Березовська. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 168 с.

2. Волинець Л.Л., Єгоров Г.С., Лавриченко Н.М., Локшина О.І., Мельниченко Б.Ф., Першукова О.О., Шеверун Н.В.; Світоглядний потенціал шкільної гуманітарної освіти в країнах Європейського Союзу та США: монографія; за заг. ред. док. пед. наук Лавриченко Н.М.; - К.: Педагогічна думка, 2014 – 200 с.

3. Козир М.В. ІКТ–педагогіка – складова освітнього процесу. К., 2015. Вип. № 5–6. С. 61–65.

4. Лозова, В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів [Текст] / В. І. Лозова. – 2-е вид., доп. – Харків: ОВС, 2000. – 164 с.

5. Олена Ігорівна Локшина: дослідниця у галузі компаративістики в освіті: до 30-річчя наук. діяльності : біобібліогр. покажч. / НАПН України, Ін-т педагогіки, ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського; [упоряд.: Вербова В. В., Горбенко Н. А., Глушко О. З.; наук. ред. Березівська Л. Д.]. – Київ, 2019. – 80 с. – (Серія «Ювіляри НАПН України»; вип. 34).

6. Оптимізація циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вищій освіті України в контексті євроінтеграції: монографія (рукопис) [Б.А. Воронкова, М.А.Дебич, Н.М.Дем'яненко та ін.] ; За заг. ред. Г.В.Онкович. –К., 2014. – 326 с.

7. Словник іншомовних слів/ Уклад.: С.М.Морозов, Л.М.Шкарапута. –К.: Наукова думка, 2000. –680 с.

8. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Михайло Миколайович Фіцула. –[2-ге вид., випр., доп.]. –К. : Академвидав, 2007. –560.

9. Шевців З. М. Основи соціально-педагогічної діяльності. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.

Волошкова Юлія Вікторівна,
практичний психолог I категорії Конотопської
спеціалізованої школи II-III ступенів №2
Конотопської міської ради Сумської області

РОБОТА ПСИХОЛОГА З БАТЬКАМИ В КОНТЕКСТІ ГУМАННОЇ ПЕДАГОГІКИ

Актуальність дослідження. Однією з концептуальних засад Нової української школи є реалізація педагогіки співробітництва. Особливого значення це набуває в роботі з батьками. Побудова освітньої діяльності на засадах Гуманної педагогіки відкриває широкі можливості для реалізації педагогіки співробітництва, яка може й повинна стати педагогікою співтворчості! Однак, це потребує від учасників освітнього процесу знань, умінь та навичок вирішувати складні освітні завдання з використанням прийомів та методів Гуманної педагогіки. Вирішення цього питання стає можливим за умови здійснення просвітницької роботи з усіма учасниками освітнього процесу в цілому та з батьківської громадськістю зокрема. І роль практичного психолога у цій діяльності важко переоцінити. Можна сміливо стверджувати, що сучасній школі «потрібні співробітники Творця – батьки, учителі, дорослі люди. На допомогу їм приходить гуманна педагогіка, яка є сокровенною наукою про турботу й стурбованість дорослих про кожну дитину, що прийшла в земне життя, і через неї – про долю людства» [5, с.57].

Мета статті. Проаналізувати особливості роботи практичного психолога з батьками в контексті Гуманної педагогіки.

Виклад основного матеріалу. Не можна не погодитися зі словами Ш.О.Амонашвілі, який стверджує, що «фундаментальною основою сутнісно-образної відповідності в Освіті є Дитина й поруч дорослий». Він розглядає виховання та навчання дитини як педагогіку цілісного життя дітей та дорослих, яка будується на засадах гуманності й віри

в дитину, вихованні творчістю і співпрацею не лише учителів із дітьми, а й батьків з дітьми.

Відповідно до Закону України «Про освіту» батьки здобувачів освіти є одним із суб'єктивосвітнього процесу[8]. У Гуманній педагогіці їм належить визначальна роль. Одним з актуальних завдань у контексті НУШ є виховання культури в дитині, яку можна розуміти як Сенс, Дух, Сутність, Причину, Світло, Істину. Шлях виховання й освіти. Формування культури є поняттям багатограним. Але, найголовніше, батьки мають так вибудовувати родинно-сімейні стосунки, виховувати дитину «щоб явища їхнього життя склалися у фокусі, у якому стягуються й плавляться крупинки культури»[4, с.34]. Це дає змогу краще зрозуміти дитину, серед складнощів та труднощів виховання знаходити той шлях, який надає можливість Дитині розкривати своє призначення. Адже Гуманна педагогіка, маючи свої аксіоми та закони, які працюють, на практиці доводить, що кожна Дитина має свою місію. І задача батьків, як і закладу освіти, створити усі умови, щоб Дитина свою місію усвідомила. Для цього в родині потрібно вибудовувати стосунки, виходячи із загальнолюдських цінностей, таких як: Добро, Справедливість, Милосердя, Толерантність, Віра, Любов тощо. Однією з великих небезпек виховного процесу є використання в родині подвійних стандартів, які часто є причиною акцентуацій характеру, негативних проявів у спілкуванні з батьками, педагогами, однолітками. Так у книзі «Школа Життя» Ш.О. Амонашвілі наводить поради щодо виховання дітей Л.Толстого, які максимально повно розкривають небезпеку «подвійного» життя родини:«Два правила я дав би для виховання: самому не тільки жити добре, але працювати над собою, постійно удосконалюючись, і нічого не приховувати зі свого життя від дітей. Краще, щоб діти знали про слабкі сторони своїх батьків, ніж те, щоб вони відчували, що в їхніх батьків є приховане від них життя і є показне. Діти морально набагато проникливіші за дорослих, і вони, часто не висловлюючи цього, бачать не лише недоліки

батьків, але й гірший із усіх недоліків – лицемірство батьків і втрачають до них повагу й інтерес до всіх їхніх повчань» [6, с.104].

Важливою є думка Ш.О. Амонашвілі про те, що «кожна Дитина потребує виховання, освіти, просвітлення серця і розуму» [2, с.13]. І роль батьків у цьому процесі важко переоцінити. Батькам важливо побачити унікальність своєї дитини, усвідомити її призначення. І саме у тісній співпраці закладу освіти й батьків розкривається бачення Дитини як «явища у земному житті» [6, с.15]. Яскравим прикладом тому може служити авторське заняття з елементами тренінгу «Плекаймо унікальність кожної дитини», де батьки починають більш глибоко усвідомлювати унікальність дитини та шляхи розвитку її можливостей.

Під час занять з елементами тренінгу, коли батьки «проживають» різні ситуації, формується чітке бачення того, що не лише батьки й педагоги мають вплив на дітей. Дуже сильним є зворотній зв'язок, щодо якого Ш.О.Амонашвілі пише: «Діти приходять у цей світ земний, щоб виправити те, що зіпсували дорослі»[1, с.33]. Батькам важливо зрозуміти і прийняти цей факт, і тоді процес виховання стає багатостороннім, породжує співпрацю та співтворчість. Отже, важливо «не лише виховувати дитину, а й творити самих себе» [6, с.107]. І тоді приклад батьків для дітей починає відігравати значну роль. Аксиомами виховання в Гуманній педагогіці є твердження, з якими важко не погодитися: «Благородність виховується благородністю. Свобода виховується свободою. Любов виховується любов'ю» [7, с.146]. Так, прийом «Записки на серветках» є корисною практикою для батьків. Їм пропонується щодня залишати своїй дитині серветку з словами підтримки, любові та гарними побажаннями, завдяки чому батьки і діти починають краще розуміти один до одного.

Під час занять з елементами тренінгу, зокрема, міні-лекції чи інформаційного повідомлення батьки з цікавістю ознайомлюються з уривками робіт класиків Гуманної

педагогіки щодо виховання дітей. Так, Л.Толстой, праці якого входять до Антології Гуманної педагогіки, цілком справедливо зазначає, що «виховання уявляється складною й тяжкою справою тільки доти, доки ми хочемо, не виховуючи себе, виховувати своїх дітей або кого б то не було. Якщо ж розумієш, що виховувати інших ми можемо тільки через себе, то усувається питання про виховання і залишається одне питання життя: як треба самому жити?» [6, с.104].

Частими є випадки, коли батьки намагаються зробити Дитину виконавцем своїх нездійснених мрій, бажань, яких не змогли реалізувати у дитинстві, щодо занять спортом, музикою, танцями. І тоді Дитина стає «заручником» численних гуртків з позашкілля, а вплив родини значно послаблюється. Батьки мають чітко усвідомлювати, що дитина – це не власний проект, а особистість, яка має прожити своє життя, зі своїми уподобаннями та завданнями, які можуть зовсім не співпадати з «добрими» намірами батьків. Не можна не погодитися зі словами Ш.О. Амонашвілі, який стверджує, що Діти «народжуються не для того, щоб ми їх виховували й уподібнювали до самих себе, а й для того, щоб виправити наші помилки й повернути людство на Шлях Істини» [1; с.5].

Важливим аспектом роботи практичного психолога з батьками є оволодіння ними прийомами та методами формування поваги до дитячої індивідуальності, визнання права Дитини бути собою. Адже внутрішня динаміка душі опирається всякому примусу, – усе це настільки зміцнює ідею свободи в сучасній педагогіці, що поза нею не можна й мислити про виховання.

Інноваційні підходи для організації роботи з батьками на засадах Гуманної педагогіки відкриває Кодекс Батьківства, який містить педагогічні ідеї Василя Сухомлинського, Януша Корчака, Шалви Амонашвілі, Олени Євдокимової, а також базується на засадах «Кодексу Честі і Служіння Учителя» й «Маніфесту Гуманної Педагогіки». Він слугує невичерпним джерелом педагогічних ідей щодо навчання й виховання

дітей, побудови взаємовідносин між батьками й дітьми як учасниками освітнього процесу. А також Кодексі Батьківства містить постулати щодо ролі й місця бабусь і дідусів у процесі виховання, які порівнюються з «тихою пристанню для Дитини в бурхливому житті, сповненому труднощів і проблем. Дідусі й бабусі як мудрі генератори любові, є вічним джерелом казок, пісень, життєвих історій. Кожен з нас не може уявити дитинство без їхніх пирогів, риболовлі, мудрих порад і невичерпної винахідливості у підтримці онуків»[6, с.105]. Тож, створення в сім'ї атмосфери поваги і любові до старшого покоління є одним з ключових завдань родини.

Нерідко від батьків можна почути про те, що від них мало що залежить у вихованні Дитини. Адже головним, на їх думку, є вплив школи, суспільства тощо. Безумовно Ш.О. Амонашвілі визначає школу «як дім душі і серця дітей». Однак, родину всі без винятку учні школи, за результатами опитування, яке проводилось в закладі освіти протягом п'яти останніх років, цілком справедливо ставлять на перше місце. Тож, батьки мають перестати вважати себе «маленькою» людиною. Гуманна педагогіка дає чітку відповідь на це важливе запитання і наголошує на тому, що ніхто не є «маленькою» людиною. «Не треба принижувати себе, бо від нас залежить дуже багато: ми є основною силою у світі освіти, і тому долі наших дітей у наших руках»[3, с.42].

Батьки мають чітко усвідомити, що Гуманна Педагогіка, яка належить до класичної педагогіки, не може і не повинна давати відповіді у вигляді «готових порад» на усі запитання щодо навчання і виховання дитини. Кожна дитина потребує індивідуального підходу. Але найголовніше, що об'єднує усі виховні впливи, – це Любов! Однак, «дітей треба любити з почуттям глибокої відповідальності, обов'язку»[7, с.112]. Виконання групових вправ під час занять з елементами тренінгу розвиває у батьків віру в можливість Дитини, сприяє формуванню оптимістичного ставлення до неї, створює умови для зміни точки зору на позитивну.

У процесі реалізації індивідуальних та групових форм роботи з проблем сімейного виховання батьки навчаються урахувати природні прагнення дитини до розвитку, дорослішання, свободи, визначають місце і роль у вихованні в Дитини духовної складової, відкривають для себе важливі аспекти у вихованні почуття любові, доброти, поваги, установленні гуманно-особистісних взаємин з дітьми в родині [6, с.105].

Добре зарекомендував себе у роботі з батьками та дітьми підхід, який базується на відтворенні позитивних моментів у житті людини, зокрема ведення «щоденника подяки (щастя)». Учасникам пропонується щовечора фіксувати у своєму щоденнику слова вдячності іншим, новому дню, собі чи світу. Необхідно зазначити як мінімум п'ять речей, за які можна сказати «дякую».

За допомогою даної методики учасники удосконалюють своє вміння помічати позитивне у своєму житті, починають цінувати кожен день, маленькі дрібнички, які роблять життя кращим. При цьому у свідомості формується нова установка, яка веде до позитивних змін у ставленні до життя. У подальшому формується звичка позитивно мислити. Дуже корисним є ведення даного щоденника всією родиною, де кожен може висловити вдячність близькій людині.

Робота практичного психолога з батьками спрямовується на формування єдиного освітнього середовища, де батьки залучаються до запровадження ідей Гуманної педагогіки, що сприяє повному розкриттю виховного потенціалу родини. Адже «родина – це опора Майбутнього» [6, с.105].

Висновки. Беззаперечно, родина – опора майбутнього. У подальшому не тільки батьки будуть виховувати своїх Дітей, але й Діти виховуватимуть своїх батьків і допомагатимуть їм стати все вище й вище в духовному й моральному відношенні. Тому в роботі психолога з батьками є дуже важливим одухотворення родини ідеями Гуманної педагогіки. Лише облагороджуючи своє Серце, можна облагородити Серце Дитини, удосконалюючи самого себе, сприяти її

удосконаленню, навчитися з посмішкою, з розумінням сприймати явища життя та навчити цьому Дитину.

Слід пам'ятати, що «пісок в годиннику Дитинства сиплеться неймовірно швидко». Саме у дитячі роки потреба Дитини бути з батьками є найвищою. Тож, необхідно «цінувати кожну хвилину, проведену разом з Дітьми, переживати її як неповторний дарунок Творця і пам'ятати, що Дитина – це свято, яке все ще з тобою».

Список використаної літератури

1. Амонашвілі Ш.О. Без серця що зрозуміємо? / Ш.О.Амонашвілі – Хмельницький: Подільський культурно-просвітницький центр ім. Н.М.Реріха, 2006. – 68с.
2. Амонашвілі Ш.О. Істина школи / Амонашвілі Ш.О. – Хмельницький: Подільський культурно-просвітницький центр ім. Н.М.Реріха, 2007. – 74с.
3. Амонашвілі Ш.О. Маніфест гуманної педагогіки / Амонашвілі Ш.О., Малаєв Д.М., Крук С.Л. – Хмельницький: – Всеукраїнська культурно-освітня асоціація Гуманної педагогіки; Центр інноваційної педагогіки та психології Хмельницького національного університету, 2014. – 72с.
4. Амонашвілі Ш.О. У «чаші» дитини сяє зародок зерна культури / Амонашвілі Ш.О. – Хмельницький: Подільський культурно-просвітницький центр ім. Н.М.Реріха, 2012. – 72с.
5. Амонашвілі Ш.О. Чому не прожити нам життя героями духу? / Амонашвілі Ш.О. – Хмельницький: Подільський культурно-просвітницький центр ім. Н.М.Реріха, 2012. – 63с.
6. Амонашвілі Ш.О. Школа життя / Амонашвілі Ш.О.– Хмельницький: Подільський культурно-просвітницький центр ім. Н.М.Реріха, 2010. – 172с.
7. Амонашвілі Ш.О. Як любити дітей? (Досвід самоаналізу) / Амонашвілі Ш.О. – Хмельницький: Подільський культурно-просвітницький центр ім. Н.М.Реріха, 2011. – 196с.
8. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.

Журавльова Марія Василівна,
учитель української мови та літератури
Містківського ЗЗСО І-ІІІ ступенів
Пустомитівської міської ради
Львівської області

КРОКУЙМО ВПЕВНЕНО ВЕСЕЛКОВИМИ БУДНЯМИ

Етапи виховання

*Діти – це не істоти, котрі
це не стали дорослими.*

*Діти – це незалежне, неповторне,
радісне людство. Діти – це прибульці
зі світу Любові.*

Олесь Бердник

Перший період: від 0 до 5 років.

До 5 років у дитини закладається допитливість, активність, цікавість до життя.

Прояви, які бачимо у новонародженого немовляти – це: усмішка, плач, міміка обличчя. Перше, що відчуває малюк – це тепло матері, адже одразу після появи на світ, його кладуть їй на груди. Саме так відбувається контакт на фізичному рівні. Спершу дитя вітає життя голосним плачем, проте після дотику матері дещо заспокоюється.

Згодом, малюк все більше змінюється, у нього з'являється безліч емоцій. Дитя все частіше проявляє радість, коли мати заколисує, співає колискової, час від часу бере на руки, при цьому посміхаючись. Новонароджене дитя відчуває тісний енергетичний зв'язок з матір'ю, те, в якому емоційному стані вона перебуває. Коли спокійно матері, дитя теж спокійне, лишень у мами з'являється хвилювання, як дитя одразу починає вередувати.

Ще з утроби дитина знає голос своєї матері. Саме музика і материнський спів дарують малечі радість, дають відчуття безпеки та захищеності, позитивно впливають на розвиток та психіку дитяти.

Колискова – це не лише чудовий засіб для сну, вона є помічником у будь-яких моментах, зокрема, в період виховання. За допомогою саме цих пісень мати знайомить дитину з навколишнім світом, з людьми та милозвучною мовою.

Вчені дослідили, що діти, які змалечку слухали колискові пісні та казки швидше починали розмовляти. Коли дитя чує пісню у виконанні своєї матері, прислухається до її голосу, то відчуває цю колискову усім своїм організмом. Звук пісні діє на всі основні органи чуття маляти: зір, слух, органи дотику. Все це впливає на фізичний та психічний розвиток дитини, на розвиток пізнавальних, емоційних та когнітивних процесів.

Рекомендується співати колискові від народження до трьох років, адже саме в цей період відбувається інтенсивний розвиток на фізичному та психічному рівнях. Діти зчитують наші невербальні сигнали.

Колискова – пісня-оберіг, через який мати передає своїй кровинці усі найкращі якості: Любов, Ласку, Тепло, Благословення і Радість, тобто, чудовим виконанням вселяє в дитину Позитив, Життєлюбство, вміння відчувати і розуміти прекрасне цього світу.

У такому віці відбувається криза трьох років: дитина змінюється, з'являється розуміння власного «я». У цей час поведінка малюка стає мінливою, так дитина прагне до самовираження. Саме в цей період дуже важливо знайти баланс, небажану поведінку не слід підтримувати, ні заперечувати. Намагатись спокійно спілкуватися з малюком, ні в якому разі не вдаватися до заперечень, покарань та вживання частки «не» тому, що це негативно вплине на ситуацію.

Коли дитина малює по стінах – цілуйте їй ручки. Натомість, стіни помешкання можна злегка захистити тимчасовими аркушами паперу або плівкою. Основне, не забороняти цього робити. Саме в цьому віці відбувається

формування особистості, важливо не втручатися у творчу природу дитяти.

Коли малеча бере в руки кубики або деталі конструктора, щоб збудувати вежу, чи кораблик, як правило, ми – дорослі втручаємося у «процес будівництва» і пропонуємо свою правильну версію. Самі цього не підозрюючи, руйнуємо творче начало в дитини і не дозволяємо проявити свої здібності. Саме тому у майбутньому, вже будучи дорослими, такі особистості починають мислити шаблонно, дотримуючись певного зразка, нав'язаного кимось, звідси й з'являється страх проявити свої здібності і створити щось своє «авторське». Важливим є те, щоб у віці трьох років діти мали змогу малювати пальчиками по розсипаній крупі: манна, пшенична, кукурудзяна, пшоняна, ячмінна, також можна використати пісок. Робота з пальчиковими фарбами, тістом, пластиліном – все це розвиває моторику рук.

Ранній розвиток дитини є дуже важливим. Масару Ібука – японський реформатор, дослідник дитинства, один із засновників корпорації «Sony», у своїй книзі «Після трьох уже пізно» доводить, що від народження до трьох років відбувається закладання основ для подальшого розвитку дитини, а засвоєні в цей період знання залишаються на все життя [2].

Як правило, у віці від 0 до 3 років діти перебувають вдома, під опікою батьків.

Дуже важливо в цей період намагатися за будь-яких обставин дарувати своєму чаду: любов, турботу, увагу, тепло і усмішку, яка має магнетичну дію, особливо для дітей такого віку.

У книзі «Педагогічні притчі» Шалва Амонашвілі каже: «Хочете подарувати своїй дитині справжнє дитинство? Подаруйте їй себе: маленького, пустотливого, мудрого дорослого» [2].

У віці 3-4 років дитина потрапляє у дошкільний заклад, де відбувається процес комунікації з іншими дітьми, приблизно такого ж віку. Малюк дуже хвилюється, насторожується, адже

він уперше знаходиться сам за межами дому та у відсутності рідних.

У цей період не менш важливо проявляти увагу та терпіння щодо поведінки та адаптації дошкільника. Замість звичного прокидання під нестерпний звук будильника, слід розбудити своє чадо лагідним поцілунком, легкими рухами погладити спинку.

Якщо дитя снідає вдома, то приготувати улюблену кашу, оладки чи сирники, прикрасивши шматочками фруктів, джему, цукатів чи інших ласощів. Таким чином, можемо приготувати їстівне сонечко, будиночок, міні-чоловічка, машинку тощо.

Похід у садочок слід перетворити у яскраве незабутнє свято. Якщо надворі дощ, то озброїться парасольками, не забути про якнайяскравіші гумові чобітки, які допоможуть стрибати по калюжах. Дорослим не варто боятись це робити разом з дитиною. Не важливо, що про нас подумають інші, куди важливіше те, що діти виростуть набагато швидше, ніж ми уявляємо.

У сонячну погоду можна весело розглядати хмаринки, коментувати, на що вони схожі, лічити автомобілі, називати їх кольори та моделі, розглядати дерева та спостерігати за пташками.

Замість роздратованого «Швидше, скільки тебе чекати?!», варто сказати: «На старт, увага, руш, побігли!».

Замість «Швидко їж, бо не отримаєш цукерку!», потішити: «Після цього, як зникне ця картопелька, до тебе прилетить щось смачненьке».

Замість погрозливого «Негайно прибери за собою!», сказати веселим голосом - «Нумо бути чарівними ельфами!».

Дуже важливо пояснити дитині, що вона іде в садочок, щоб познайомитись з новими друзями. Часто батьки не задумуючись спілкуються між собою, буцімто на кого залишити дитя, адже потрібно іти на роботу. Малюк, який став очевидцем такої розмови, одразу проявлятиме протест проти походу у дошкільний заклад. У своїй книзі «Ваші діти

мають лише Вас» італійський священик Бруно Ферреро пише повчальну притчу:

Молода мама готувала вечерю. Смажена картопля – найулюбленіша страва її малят. І поки вона зосереджено її чистила, наймолодший син, котрому було близько трьох років, весь час бавився біля її ніг, наспівуючи щось. Раптом вона відчула, як малюк потягнув її за край спідниці: «Мамо...». Вона, заглиблена у свої справи, щось пробуркотіла у відповідь. Але за кілька хвилин малюк ще раз спробував привернути її увагу: «Мамо...». Але мамі було не до нього, адже треба було готувати вечерю. І ось за п'ять хвилин, коли малюк знову вхопився за спідницю, вже не відпускав її доти, доки мама не відірвалася від своєї справи та не нахилилася до нього. Взявши її обличчя своїми маленькими рученятами, він наблизив його до своїх наповнених слізьми очей і сказав: «Мамо, послухай мене очима!» [6].

Потрібно завжди знаходити час, щоб присвятити його своїм кровинкам. Це додасть їм неабиякої упевненості на подальшій життєвій дорозі.

Другий період: від 5 до 10 років.

У цей час активно розвивається інтелект та логічне мислення. Саме у цей період відбувається підпорядкування і вивчення правил життя. Дитина повинна навчитися прогнозувати реакцію на людей та їх вчинки, викликати позитивне ставлення до себе та уникати негативного.

У цей час важливо робити компліменти, вселяти віру та упевненість у дитину.

Режим шкільного життя нормалізує поведінку дитини. Успішні результати школяра залежать, насамперед, від сім'ї, адже під час навчання йому дуже потрібна підтримка.

Слід пояснити дитині, як раціонально використовувати свій час. Як правило, у віці від 5 до 10 років батьки залучають своїх чад до різножанрових гуртків, репетиторів і т.д. Саме цим способом, вони прагнуть виправдати власні комплекси. Якщо у дитинстві хтось із батьків не проявив себе у музиці, то

вважає, що його дитина має це зробити. Буває ж, навпаки, свого часу присвятив життя музиці чи хореографії, то вважає, що дитя теж повинне здобути цей фах. Батькам слід проявити увагу та не вимагати від власних чад досягнути цілей, яких самим не вдалося реалізувати.

Потрібно підштовхнути дитину до вияву талантів та здібностей, запропонувати виготовити щось власними руками: спільна випічка, малювання, аплікація, ліплення та ін. Спонукайте дитя до активної розумової та фізичної співпраці, при цьому з терпінням спостерігайте за «народженням митця» в тій чи іншій сфері діяльності.

Кожна дитина з її особистими талантами – єдина та неповторна душа.

Лише через Радість, Віру, Любов і Терпіння можна досягти успіху.

Важливо дати розуміння дітям, що потрібно спостерігати за навколишнім світом та людьми.

Завдання батьків і педагогів працювати воедино, в одному напрямку.

З дитинства нас привчили, що помилятися – це погано (пригадаймо невдачі, поразки, похмурі смайлики або хмаринки в щоденниках та реакцію рідних, коли дізналися про наш результат). А що ж у таких ситуаціях відчують «найтонші особистості» – діти? Хвилювання, сум, невпевненість, збентеженість, біль – вважають себе невдахами, адже свої результати порівнюють з результатами інших. Відчуття найбільшого болю і хвилювання з'являється тоді, коли учня гостро критикують батьки, вчителі та висміюють друзі.

Саме тому, важливим є те, щоб пояснити школяреві, що помиляються всі, що кожна помилка – це чергова сходинка до успіху, адже саме поразки, помилки та невдачі нас загартовують, роблять сильнішими. Кожен, хто прийшов у цей світ отримує певний досвід – знання, здобуті на чужих та власних помилках.

Помилки роблять життя справжнім. Вони прокладають життєвий шлях, вчать мислити, поводити себе і пристосовуватися.

Маленьке дитя, яке отримало опік, вдруге не торкатиметься гарячого. Так і ми, помиляючись, отримали певний урок, який вдруге не повториться.

Дуже важливо, щоб усі зрозуміли, що помилки можна перетворити у переваги.

Ще з минулих років у суспільстві прийнято прикріплювати ярлики на людей, дотримуватись шаблонів: «відмінник», «двісчник». Особливо, за радянських часів фото учнів, які з усіх предметів отримали найвищі бали, красувались у шкільних вестибюлях. Діти, котрі здобували першість зі спорту, трудового навчання, образотворчого мистецтва, проходячи повз ці фото і написи «Гордість школи», відчували пригніченість і задумувались: «А хто я? Всього лиш невдаха, який чудово малює?». Батьки і вчителі повинні всіляко хвалити дітей, замість критики та зауважень, спонукати їх до праці над собою, намагатись недоліки учнів перетворити у переваги.

Дитина повинна відчувати себе потрібною у цьому світі, розуміти, що її люблять такою, якою вона є: іноді бешкетуючи, розбивши улюблену мамину вазу, зламавши дідусеві окуляри чи розливши баночку липкого меду.

Сучасна система освіти побудована таким чином, щоб всі притримувались чітких вимог у вивченні тих чи інших дисциплін.

Є учні, у яких відсутні математичні здібності (вони розв'язують приклади, знають таблицю множення, виконують прості рівняння та задачі), проте, їм не вдається працювати з тригонометричними функціями, знаходити тангенси і котангенси). Під час уроків української мови та літератури вони успішно працюють: чудово засвоюють матеріал, грамотно пишуть, прекрасно і чуттєво декламують вірші.

Невже такі діти не є талановитими? Невже ми можемо їх порівнювати з іншими, вимагати від них неможливого?

Або ж, навпаки, учениця має прекрасний нахил до математичних наук, проте, ораторські здібності не надто розвинені, важко вивчити вірш напам'ять, запам'ятати правила. Незважаючи на це, ця дитина – особлива, вона талановита у тій галузі, яка, можливо, передалась генетично.

Велич дитячої душі проявляється у будь-яких вчинках: як здобутках, так і поразках, проте найчастіше ця велич проявляється через добро, щирий сміх, радість, відкритість, тепло.

Ми знаємо багато видатних постатей, яких у дитячому віці вважали невдахами та неуками, які зазнавали насмішок та наклепів однокласників, яких карали батьки та вчителі.

Жан-Бернар Пуї, Серж Блох та Анн Бланшар згадують про цих митців та світових лідерів у книзі «Енциклопедія неуків, бунтівників та інших геніїв».

Мова йде про Оноре де Бальзака, Леонардо да Вінчі, Альберта Ейнштейна, Наполеона Бонапарта, Пабло Пікассо, Джека Лондона та ін. [4].

Дітям важливо почути: «Я люблю Тебе, незважаючи ні на що!», «Я пишаюсь Тобою!», «У Тебе неодмінно все вийде!», «Коли Ти відсутній, то у класі сумно без Тебе», «Поглянь, який чудовий світ зі всіма його барвами, звуками та відчуттями!».

Для того, аби підтримати учнів, учителю слід влаштовувати не лише виховні години, а й індивідуальні бесіди з чаюванням, писати записки або листи зі словами подяки. Якщо хочемо зробити зауваження, то замість звичного «Не роби так!», слід сказати: «Було б чудово, якби ти зробив так».

Слід виробити в дітей таку чесноту як Вдячність. Іноді, будучи успішними дорослими людьми, вони забувають тих, хто свого часу окриляв, навчав, підтримував і вірив. Вдячність – це енергія, яка відкриває небо.

Важливою складовою в родинному вихованні є такі чесноти як Віра, Надія, Любов, Вдячність.

«У кожної родини є поточний рахунок родинної любові, з котрого кожен може користати, аби вижити. Однак, він може вичерпатися, якщо з нього багато «знімають» і його мало «поповнюють»[7] (Бруно Ферреро).

Третій період: від 10 до 15 років.

Після 10 років з дітьми варто радитись, іноді, не завадить попросити у них допомоги. Для них це неабияка честь – допомогти дорослим: батькам чи учителю. У цей час формується самостійність і незалежність мислення.

Якщо займатись опікою дитини після 10 років, то вона виросте невпевненою в собі особистістю, не зможе самостійно вирішувати, а чекатиме думки друзів. Звідси потраплятиме під чужий вплив, не завжди у правильному напрямку.

У цей період дуже важливо спілкуватись з дитиною, підтримувати її у всіх починаннях, перемогах, а також підбадьорити під час поразки.

Це такий вік, коли школярі знаходять собі кумирів серед зірок шоу-бізнесу, акторів кіно, телеведучих. Саме тому намагаються наслідувати когось із них. Варто наголосити, що не слід копіювати когось, а бути самим собою.

Якщо дитина вчиться на відмінно, має неабиякі досягнення, то слід похвалити її, сказати, що вона – молодець, але не найкраща. Не потрібно бути найкращою, адже квіти просто цвітуть, вони не змагаються з іншими квітами.

Дуже важливо привчати дітей робити добрі справи від щирого серця, не чекаючи при цьому винагороди.

Часто буває, коли хлопці побилися, хтось із батьків каже: «Дай йому відкоша!», «Покажи, на що ти здатний!». Натомість, потрібно пояснити дитині, що не варто відповідати злом на зло, що непорозуміння і суперечки можна вирішити словесно, адже фізичною силою буде завдано шкоди.

Діти цього віку повинні розуміти, що варто допомагати слабшим.

Заключний період: від 15 років.

Після 15 років дитину виховувати вже пізно, слід пожинати плоди своєї праці.

До підлітка потрібно ставитися з повагою.

У цей період слід створити дитині власний простір. Для серйозної розмови варто запросити підлітка у кав'ярню, чи прогулянку парком. Саме за межами дому відбудеться довірлива розмова, адже лише за допомогою довіри можна уникнути багатьох неприємностей та непорозумінь.

Це такий вік, коли з дитиною все частіше варто обговорювати та аналізувати різні актуальні для неї теми: сексуальне виховання, булінг, безпека в Інтернеті, здоровий спосіб життя. Варто спонукати підлітка знаходити радість посеред звичайних буднів, а не чекати особливого дня: Дня народження, Нового року чи інших свят.

Дитина має розуміти і усвідомлювати красу та неповторність навколишнього світу. Своїм прикладом слід показати, що немає невдалих днів чи жахливої погоди, радше навпаки, наголошувати: «Який чудовий ранок! Це свідчить, що сьогоднішній день буде прекрасним!».

Як вчителі, так і батьки повинні робити акцент на сильних сторонах дитини, спонукати її контролювати свій емоційний стан. Школяр має усвідомити, що у людях потрібно бачити лише хороші якості, а не акцентувати увагу на негативі. Важливо сформулювати у підлітка позитивне мислення.

Основним атрибутом позитивного мислення у дитини має бути усмішка. З її допомогою вона відчуватиметься щасливою і спонукатиме до цього інших.

Потрібно пам'ятати: що більше заборон – тим більший опір. Варто довіряти дитині, вона у відповідь намагатиметься цю довіру виправдати.

Нудні і постійні повчання підлітка не принесуть успіху, радше навпаки, лише нашкодять і завадять спілкуванню.

Український педагог Василь Сухомлинський вдало відобразив через монолог підлітка основні суперечності його стосунків з дорослими:

«Не опікуйте мене, не ходіть за мною, не зважуйте кожен мій крок, не повивайте мене пелюшками наглядю і недовіри, не нагадуйте й словом про мою коліску. Я самостійна людина. Я не хочу, щоб мене вели за руку. Переді мною висока гора, це мета мого життя. Я бачу її, думаю про неї, хочу досягти її, але зійти на цю вершину хочу самостійно. Я вже піднімаюсь, роблю перші кроки, і чим вище ступає моя нога, тим ширший горизонт відкривається мені, тим більше я бачу людей, тим більше пізнаю їх, тим більше людей бачать мене. Від величі до безмежності того, що мені відкривається робиться страшно. Мені необхідна підтримка старшого друга. Я досягну своєї вершини, якщо буду спиратись на плече сильного і мудрого друга. Та мені соромно і боязко сказати про це. Я хочу, щоб усі вважали, наче я самостійно, своїми силами доберуся до вершини»[5].

Кожна дитина – це особливий промінчик життя.

Одного разу юний Томас Едісон повернувся додому зі школи і передав мамі лист від вчителя. Мама зачитала синові листа вголос, зі сльозами на очах: «Ваш син – геній. Ця школа занадто мала, і тут немає вчителів, здатних його чомусь навчити. Будь ласка, вчіть його самі».

Через багато років після смерті матері (Едісон на той час уже був одним з найбільших винахідників століття) він переглядав старі сімейні архіви і побачив цей лист. Він відкрив його і прочитав: «Ваш син – розумово відсталий. Ми не можемо більше вчити його в школі разом з усіма. Тому рекомендуємо вам вчити його самостійно вдома».

Едісон проридав кілька годин. Потім записав до щоденника: «Томас Алва Едісон був розумово відсталою дитиною. Завдяки своїй героїчній матері він став одним з найбільших геніїв свого століття».

Сила слова має велике значення у нашому житті. Часто нас спіткають недовіра, страх, невизначеність, розпач. Проте,

слід проганяти ці деструктивні емоції, натомість, замінити їх на позитивні.

Дитя оточене критикою – вчиться звинувачувати;

Дитя, оточене насмішками – вчиться бути недовірливим;

Дитя, оточене ворожістю – вчиться боротися;

Дитя, оточене злістю – вчиться завдавати болю;

Дитя, оточене нерозумінням – вчиться не чути інших;

Дитя, оточене обманом – вчиться обманювати;

Дитя, оточене соромом – вчиться відчувати провину.

... і тільки сильні душі можуть розірвати це коло...

Дитя, оточене підтримкою – вчиться захищати;

Дитя, оточене очікуванням – вчиться бути терплячим;

Дитя, оточене похвалами – вчиться бути впевненим;

Дитя, оточене чесністю – вчиться бути справедливим;

Дитя, оточене безпекою – вчиться довірі;

Дитя, оточене схваленням – вчиться поважати себе;

Дитя, оточене любов'ю – вчиться любити і дарувати любов;

Дитя, оточене свободою вибору – вчиться бути відповідальним за свої рішення.

... і таке виховання складно зламати...

Список використаної літератури

1. Амонашвілі Ш. Педагогічні притчі. – К.: Школа, 2017. – 235 с.
2. Їбука М. Після трьох вже пізно – К.: Сварог, 2020. – 152 с.
3. Іваничук Р. Люлька з червоного дерева. – Львів: Піраміда, 2012. – 131 с.
4. Пуї Жан-Бернар, Блох С., Бланшар А. Енциклопедія неуків, бунтівників та інших геніїв. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. – 143 с.
5. Сухомлинський В. Вибрані твори: в 5 т. / голова ред. колегії О.Г.Дзверін. – К.: Рад. шк., 1976 – 1977.
6. Ферреро Б. Ваші діти мають лише вас! – Львів: Свічадо, 2015. – 225 с.
7. Ферреро Б. 365 коротких історій для душі. – Львів: Свічадо, 2013 – 455 с.

Запорожцева Юлія,
старший викладач
кафедри педагогіки й андрагогіки
КЗ «Житомирський ОШПО» ЖОР

МЕДІАКОМПЕТЕНТНІСТЬ – НЕОБХІДНЕ СУЧАСНЕ ВМІННЯ ПЕДАГОГА

Одним із пріоритетних напрямків реформування освіти є вдосконалення рівня професійної компетентності. Про постійний розвиток професійного рівня, професійної майстерності та загальної культури педагогічних і науково-педагогічних працівників шляхом самоосвіти, як важливої умови модернізації освіти свідчать головні нормативно-правові документи Міністерства освіти і науки України свідчать [1]. З цією метою, 21 квітня 2016 року Президією Національної академії педагогічних наук України була схвалена нова редакція Концепції впровадження медіаосвіти в Україні для формування медіаграмотності і медіакультури населення [2].

Ми живемо в часи мультимедіа, коли більша частина інформації надходить все менше з друкованих джерел, а все більше зі складних конструйованих візуальних образів, складних сукупностей звуків і численних медійних форматів. Епоха мультимедіа вимагає нових навичок задля доступу, аналізу, створення та розповсюдження повідомлень у цифровому, демократичному суспільстві.

Досягнення суспільства подарувало нам чимало благ, серед яких, безумовно, широка різноманітність і доступність контенту. Але, разом з цим, маємо проблеми пов'язані з фейковими новинами та маніпуляціями. Так, світ заговорив про медіаосвіту, медіапродукти та медіапедагогів, як важливого чинника у формуванні особистості.

Сучасна освіта неможлива без використання засобів масової комунікації та інформаційних технологій. Факти свідчать, що відбулася переорієнтація молодіжної аудиторії з друкованого тексту на аудіовізуальний, який стає основою віртуальної реальності. Неоднозначний вплив такої реальності на людину активізує пошук засобів, що сприяють позитивним контактам молодого покоління з медіа. Але навчити дітей зможе лише педагог з високим рівнем медіаграмотності.

Постановка проблеми. Сучасні школярі досить вільно орієнтуються в інформаційному просторі. І це не дивно, адже вони живуть в епоху інформаційного суспільства. Тому завдання сучасного педагога: розвивати критичне мислення дитини, вміння аналізувати й відбирати важливу інформацію, структурувати, узагальнювати, використовувати й осмислено створювати для інформаційного середовища власні медіатексти, формувати медіакультуру школярів. Діяльність кожного педагога, спрямована на формування медіакультури сучасного учня, повинна починатися з формування його власної медіакомпетентності.

У своїх дослідженнях фахівці різних країн світу часто підкреслюють потребу медіаосвіти педагогів, як основної складової професійної підготовки. Така інформація свідчить, що учителі недостатньо готові до роботи із сучасними джерелами інформації.

Аналіз досліджень. Загальновідомо, що показником готовності фахівця будь-якої професії до виконання певного виду діяльності сьогодні визнано компетентність. Однією зі складових загально педагогічних компетентностей є медіаосвіта.

Так, проблеми медіаосвіти, досліджено й опубліковано українськими науковцями: Д. Бачинським, Н. Череповською, В. Івановим, Г. Онковичем, Л. Найдьоною, Б. Потятинником. Питання формування медіакомпетентності у педагогів розкриті у працях Л.

Найдьонової, І. Доніна, значення медіаосвіти у становленні особистості досліджували А. Литвин, І. Задорожна, О. Федоров; визначну роль у дослідженні актуальних питань медіаосвіти та медіаграмотності відіграли праці зарубіжних вчених. Так, модель та методи медіаосвіти вивчали такі науковці, як Р. Хоббс, Е. Харт, Л. Мастерман, Д. Бекінгем, О. Федоров; І. Фатєєва; проблеми впровадження медіаосвіти в освітній процес опрацьовували В. Різун, М. Скиба. Р. Кьюбі дає наступне визначення даного поняття: медіа компетентність або медіаграмотність (media competence/media literacy) – це "здатність використовувати, аналізувати, оцінювати й передавати повідомлення (messages) в різних формах" [3; 165, 4; 342].

Особливістю формування медіакомпетентності педагога є його розвиток уміння критично аналізувати медіа продукти, використовувати й вміло поєднувати різноманітні медіапродукти. Тому, вже в процесі фахової підготовки майбутніх вчителів доцільно розвивати уміння, виділені відомим американським медіапедагогом С. Дж. Береном, а саме:

1) здатність і готовність сприймати і розуміти зміст медіатекстів, незалежно від їх складності, уміння «фільтрувати» інформацію;

2) здатність сприймати медіатексти критично, незалежно від того, наскільки є впливовими їх джерела;

3) розуміти силу впливу медіатекстів на суспільство;

4) здатність розрізняти емоційну й аргументовану реакцію при сприйманні інформації;

5) розвивати компетентне припущення про зміст медіатексту[5, стр. 80].

Характеристикою медіаграмотності вчителя вважатимемо його медіакомпетентність, яку будемо розуміти як інтегровану характеристику особистості вчителя, що ґрунтується на сукупності його мотивів,

знань, умінь, цінностей і здатностей, котрі спроможні забезпечити медіаосвіту учнів різного віку [6, стр. 64].

Збільшення впливу на дитину неконтрольованої інформації про світ, людину, суспільство, природу актуалізує проблему інформаційної освіти, формування медіаграмотності, критичного мислення та критичного ставлення до інформації.

Медіакомпетентність дає педагогам розуміння того, як медіатексти, що є частиною щоденного життя, допомагають пізнати навколишній світ й інформаційно насичене навколишнє середовище, вплинути на рівень медіакультури учня. Педагог, занурений в середовище, яке підвищує його рівень медіакомпетентності, оволодіває навиками вивчення, аналізу, інтерпретації медіатекстів, вмінням створення самостійного медіапродукту. Тільки таким чином, долучившись до світу медіа, він може сприяти формуванню медіакультури своїх учнів.

Але ще більш важливою, на нашу думку, є медіаосвіта післядипломній педагогічній освіті, оскільки, педагоги-практики, які вже працюють в системі освіти мають справу з цифровим поколінням, а це потребує новітніх підходів у навчанні та вихованні. Тому, на нашу думку, однією із важливих складових поняття «професійної компетентності педагога» є медіаграмотність, здобута в процесі медіаосвіти, адже це поняття відображає особисті можливості викладача, що дозволяють йому самостійно й досить ефективно вирішувати педагогічні завдання.

Таким чином, післядипломна педагогічна освіта повинна вповідати змінам, що відбуваються в соціумі. Ґрунтуючись на компетентнісному підході, вона розширює світогляд, допомагає орієнтуватись у інформаційних потоках сучасних медіа, відчуті можливості інноваційних освітніх технологій з використанням медіа, опанувати методики протистояння

маніпулятивному впливу медіа, розвитку критичного мислення тощо, організувати медіаосвітню діяльність у закладі освіти.

Висновки. Таким чином, медіакомпетентність педагога багатовимірною й вимагає подальшої перспективи, що заснована на розгалуженій структурі знань і вмінь. Враховуючи актуальність і важливість досліджуваної проблеми вважаємо, що подальшого науково-теоретичного осмислення та практичного втілення потребують шляхи, форми та методи формування медіаграмотності педагогів, як у процесі здобуття вищої педагогічної освіти так і під час підвищення кваліфікації.

Однак, незважаючи на глибину дослідження проблем медіаосвіти та медіакомпетентності як вітчизняними так і зарубіжними вченими, слід зауважити, що це питання залишається актуальним.

Список використаної літератури

1. Указ президента України Про Національну доктрину розвитку освіти. [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення 30.01.2020).
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / Схвалено постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 27 квітня 2016 року [Електронний ресурс]. – URL: http://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/
3. Kubej R. Media Literacy in the Information Age / R. Kubej. –New Brunswick (U.S.A.) and London (U.K.), 1997. – 484 s. 14. PotterW.J. Media Literacy / W. Potter. – Thousand Oaks–London: Sage Publication, 2001. – 423 s.
4. Федоров А. В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза / А. В. Федоров. – М.: Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2007. – 616 с.

5. Онкович Г.В. Медіаосвіта як інтелектуально-комунікативна мережа. / Режим доступу http://www.mediagram.ru/netcat_files/108/110/h_2966bfbf84c07057c4c9f2dda1787b32

6. Онкович Г. Професійно-орієнтована медіаосвіта у вищій школі / Г. Онкович // Вища освіта України. Теоретичний та науково-методичний часопис, № 2(53), 2014. К.: Вид-во «Педагогічна преса». – С. 80-87.

Клименко Яна Володимирівна,

вчитель біології

КЗ «Малобілозерська загальноосвітня школа I-III ступенів №1»

Василівської районної ради Запорізької області

ГУМАННА ПЕДАГОГІКА УКРАЇНИ

Дуже важливим моментом на занятті є дисципліна, але не авторитарна, а як усвідомлення взаємоповаги між дитиною та дорослим. Дошкільники часто сприймають дорослого при індивідуальній роботі як рівного, часто звертаються на «ти». Деякі діти можуть вередувати, відмовлятися від завдання зі словами: «А я хочу подивитися іншу книжку!», або «Не хочу більше букви називати!». І ніякі авторитарні прийоми тут не допоможуть, лише відіб'ють у дитини все бажання займатись. Навіть якщо основним мотивом такої поведінки дитини є її примхи або лінощі – вчитель виявляє всю свою майстерність, щоб викликати у неї інтерес, а разом з цим допомогти дитині подолати примхливість, страхи перед невдачею, впертість та напрацювати такі якості як старанність, уважність, повага та любов до праці.

А це можливо лише коли учитель щиро любить дитину та поважає її індивідуальність. Адже дитина дуже тонко відчуває люблять її чи ні, співчувають їй чи ні. І тільки з люблячим учителем вона з радістю та бажанням вчиться, виховується та дотримується дисципліни.

Діти дуже люблять розказувати свої враження, відчуття – і дуже важливо їх вислухати (хоча б декілька секунд), і не боятися, що щось вийде за межі навчального процесу, і вчитель щось не встигне розповісти. Можливо, те що зараз хоче сказати дитина є дуже важливим для її особистого внутрішнього світу, можливо те, що вчитель почує з її уст, дозволить йому по-новому подивитись на те, що і як він робить, і найголовніше – в процесі довірчої взаємодії може відбутися цінний виховний, духовний контакт. Звичайно, в процесі індивідуальних занять це зробити легко, але в умовах

класів, це майже нереально. Однак такі спілкування можуть відбуватися і в позакласний час.

Таким чином, найголовніша якість особистості вчителя – любов до дитини. Це похідна для всієї його діяльності, і особливо до творчості. Немає жодного вчителя, в основі творчості якого не було б любові до дитини. Тільки любов розкриває серце і робить його чутливим, зірким, творчим, спроможним до співчуття. Це основа того вогню, який палає в очах, думках та діях учителя, і який запалює серце дитини для пізнання.

Виходячи з власного досвіду роботи, з найголовніших принципів гуманної педагогіки, які дозволяють дієво виконувати професійну діяльність, хотілося б виділити:

1. Любов до дитини та повага її людської гідності.
2. Дисципліна – основа занять.
3. Проведення занять в творчій, емоційній і цікавій атмосфері.

Цитата Шалви Амонашвілі:

«Є три типи вчителів: ті, хто пояснює, ті, хто скаржиться, і ті, хто надихає».

Список використаної літератури

1. Агафонова Н.В. Вороги і приятелі. Освітня політика за часів Директорії // Рідна школа – 1997. – №7-8.
2. Агафонова Н.В. Концептуальне і практичне вирішення освітньої політики в Україні (1919 – 1920 рр.) // Рідна школа – 1997. – №3-4.
3. Агафонова Н.В. Піднесення ідеї національного виховання на засадах єдиної школи (1917 – 1919 рр.) // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1.
4. Антология педагогической мысли Древней Руси и Русского государства XIV – XVII вв. / Ред. С.Ф.Егоров и др. – М.: Педагогика, 1985. – 367 с.
5. Антология педагогической мысли Украинской ССР / Сост. Н.П.Калиниченко и др.. – М.: Педагогика, 1988. – 640 с.

6. Баранов В.Ф. Педологическая служба в советской школе 20-30-х годов // Советская педагогика. – 1990. – №2.

7. Беринда П. Лексикон словено-росский и имен толкование // Антология педагогической мысли Украинской ССР / Сост. Н.П.Калениченко. – М.: Педагогика, 1988. – 640 с.

8. Богданович И.Ф. О воспитании юношества // Антология педагогической мысли России первой половины XIX в. – М.: Педагогика, 1987.

9. Ващенко Г. Виховний ідеал. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – 192 с.

10. Веркалець М.М. Педагогічні ідеї Б.Грінченка. – К.: Т-во «Знання», 1990. – 48 с.

Кудрик Ліліана,
канд. філос. наук, доцент, доцент кафедри
суспільствознавчої освіти КЗ ЛОР «Львівський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти»,
психолог, коуч АСС ICF

ПЕДАГОГІЧНЕ МИСЛЕННЯ У СТИЛІ КОУЧИНГ

XXI ст. – вік нових технологій, які висувають до особистості вимоги на рівні оновленої свідомості, розуміння нових можливостей.

Умови розвитку сучасного суспільства стимулюють до змін важливий інститут соціалізації – освітній простір. Змінюється бачення критеріїв професійної майстерності вчителя, цілей і методів його роботи. По-іншому оцінюються і результати освіти: результативність тепер включає не лише знання, а й метапредметні навички, особистісні досягнення дитини.

Тип людини сьогодні і найближчого майбутнього – самостійна, комунікабельна, яка уміє працювати в групі, готова і здатна постійно вчитися нового, самостійно здобувати і застосовувати потрібну інформацію. Відповідно, змінюється роль педагога. Замість транслятора знань і контролера правильності їх засвоєння учитель стає партнером, коучем, який супроводжує учня в його індивідуально-особистісному розвитку.

Інтерес до коучингових технологій в освіті викликаний вимогами педагогіки партнерства і розвивальної освітньої парадигми; завданнями адаптації сучасної школи до потреб споживачів освітніх послуг: важливо, щоб процес освіти був доступним та комфортним для сучасних «нестандартних» дітей; формував культуру саморозвитку і самовдосконалення.

Коучинг як сучасна освітня технологія дозволяє підготувати нове покоління людей: упевнених, самодостатніх, цілеспрямованих, позитивних, які вміють жити і працювати в гармонії з самими собою. Коучинг – це технологія розкриття

потенціалу особистості, яка допомагає у самовизначенні і досягненні особистих і професійних цілей (Дж. Уїтмор).

Коучинговий підхід в освіті орієнтований на конкретного учня. Взаємини педагога-коуча й учня максимально індивідуалізовані, що забезпечує їх більшу ефективність. Учитель-коуч – не консультант, який дає готові поради, він надихає учня на пошук власних рішень освітніх завдань, підтримує у досягненні позитивних результатів.

Педагоги, які опанували навички коучингу, можуть застосовувати їх у таких сферах діяльності: впроваджувати коучингові підходи в уроки, тренінги, виховні справи; проводити педради у стилі коучинг, з урахуванням коучингових підходів розробляти стратегії розвитку освітнього закладу; проводити індивідуальні і групові коуч-сесії для учнів; застосовувати коуч-стиль при проведенні методичних нарад, засідання творчих груп, батьківських зборів та ін.

Про створення комфортного, безпечного, сприятливого для розвитку коуч-середовища в освітньому закладі свідчать, зокрема, такі результати: створення довірливих взаємин між усіма учасниками освітнього процесу, зокрема педагогами й учнями; позитивне емоційне налаштування в кожному починанні; заохочення учнівських ініціатив; мотивація на досягнення найкращих результатів; створення ситуації успіху, можливостей для розкриття потенціалу учнів, які з певних причин не проявляли себе у тій чи іншій діяльності; побудова індивідуальних маршрутів, програм самовиховання і самовдосконалення з метою розвитку особистого потенціалу учнів і педагогів; проектна діяльність; задоволеність суб'єктів освітнього процесу життєдіяльністю навчального закладу тощо.

У програмі «Нова українська школа у поступі до цінностей» зазначено, що цільовим мейнстримом освіти сьогодення є формування нової людини, що володіє «мисленням вищого порядку» [4]. Коучинг допомагає

розвинути мислення критичне, відповідальне, системне, позитивне, креативне, рефлексивне.

Розвиваючи мислення, педагог-коуч допомагає учневі стати творцем свого теперішнього і майбутнього. Він задає запитання: чого ти хочеш? що насправді хочеш створити у своєму житті, чого навчитися? що потрібно для цього робити? як будеш діяти?.. Запитання педагога-коуча спонукають учня відірватися від звичних, часто неефективних сценаріїв, реакцій, вийти на новий рівень усвідомлення себе, свого життя, своєї діяльності.

Коучингові запитання розширюють кругозір, стимулюють розумову діяльність; поглиблюють мислення; допомагають вийти за рамки; спонукають заглянути всередину себе; сприяють визначенню потреб і сподівань; мобілізують попередні знання і досвід; орієнтують на досягнення бажаного результату; розвивають відповідальність; створюють ясність; мотивують, надихають; розвивають творчі здібності та самостійність, фокусують на цілях і допомагають досягати ресурсних станів для їх реалізації [2, с. 40].

Необхідно враховувати головні правила коучингового стилю мислення:

1. Усвідомлюється ціль, фокус утримується на результатах (для чого ми робимо те, що робимо; як отримані знання, вміння, навички застосуємо у житті).

2. Ми-спілкування, спрямоване на пошук рішень, які будуть екологічні для всіх.

3. Замість критики чи оцінки – конструктивна взаємодія, зворотний зв'язок високої якості, який допомагає суб'єкту освітнього процесу побачити т.зв. «сліпі зони», обмеження, знайти мотивацію і необхідні ресурси.

Якісний зворотній зв'язок передбачає відсутність жорстких оцінок, критики, демонстрації педагогом своїх знань та експертності, приниження та емоційного пригнічення учня, що призводить до т.зв. шкільних дидактогеній, причини і наслідки яких детально описав В.Сухомлинський.

Правильний зворотний зв'язок укріплює безпечний простір діалогу, веде до більш глибокої й усвідомленої роботи.

Педагог-коуч вміє слухати дитину зі щирим інтересом: йому справді цікава дитина і те, що вона говорить. Вчитель вміє витримувати паузи, має терпіння діждатися, поки учень не прийде до чогось важливого для себе. Учень говорить 80% часу, вчитель – 20%. Педагог спостерігає за дитиною: за її невербальною поведінкою, мімікою, жестами, вміє відслідковувати реакції, інтонації... Концентрація на учневі автоматично нейтралізує жорсткі оцінки, бажання втручатися і перебивати. Учитель спроможний дати дитині дар розуміння: не підмінити те, що говорить дитина, своїми інтерпретаціями, оцінками і тактовно прояснити все, що може бути неоднозначним. І, нарешті, педагог-коуч вміє задавати коучингові запитання - сильні, доречні, які відповідають ситуації. Якщо дитина сама знаходить відповідь, це підсилює її впевненість у собі і бажання працювати.

Головні якості педагога-коуча: розвинуті комунікативні навички [1]; високий рівень інтелектуального розвитку; глибокі знання психології і можливостей людини; щире бажання допомагати іншим; емоційна, психологічна стійкість; уміння долати труднощі і вирішувати проблеми; креативне мислення; оптимізм, позитивне налаштування; упевненість у собі; активна життєва позиція, особистісна зрілість.

Педагог-коуч вміє прислухатися до думки учнів, переконати, що їх результат залежить від них самих, від їх відкритості, активної вдумливої роботи. На початку заняття він пропонує учням сформувані очікування – не пасивні, від учителя, а від самих себе: який результат ви хочете не отримати, а створити для себе (зрозуміти, навчитися, усвідомити, пережити, зрозуміти як робити, зробити...), допомагає учням виробити активну позицію творця. Адже заняття у стилі коучинг – це робота на результат. У процесі заняття педагог-коуч допомагає учням прийти до їх власного результату, який вони запланували для себе і до якого готові.

У коучинговій взаємодії з педагогом учень створює для себе нові стратегії мислення і поведінки, що допомагає йому підвищити свою ефективність у навчанні, самовихованні, розвитку. А це веде до більшої задоволеності собою, підсилює віру в себе і свої можливості, мотивує до подальшої роботи.

Таким чином, педагогічний коучинг – одна з ефективних стратегій впровадження Концепції НУШ, реалізації принципів педагогіки партнерства [3].

Опанування коучингових технологій сприяє розвитку активної творчої особистості вчителя; прискорює процеси особистісного і професійного зростання, сприяє ефективнішому виконанню професійних обов'язків, запобігає професійним деформаціям та емоційному вигоранню; допомагає сучасному педагогу поглибити розуміння своїх функцій як суб'єкта професійної діяльності, задовольняє потребу у професійному самовдосконаленні упродовж життя.

На курсах підвищення кваліфікації педагоги мають можливість детальніше ознайомитися з філософією освітнього коучингу, його головними функціями, принципами, практично відпрацювати коучингові техніки, спрямовані на розвиток здібностей учнів, опанувати мистецтво постановки запитань, розвивати мислення у стилі коучинг.

Список використаної літератури

1. Богосвятська А.-М., Кудрик Л. Комунікативна компетентність педагога-коуча // Зарубіжна література в школах України. 2020. № 4. С.14-18.
2. Клаттербак Д. Сильные вопросы для коучей и менторов: практическое руководство. – М.; СПб., 2016. – 92 с.
3. Нова українська школа: організація взаємодії з батьками учнів початкової школи: навч.-метод. посіб. / Т.М.Бабко, О.В.Банах, А.В.Вознюк, Г.А.Коломоець, Л.Г.Кудрик, О.М.Мельник. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2020. – 208 с.
4. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/>
5. Самокоучинг. Як запобігти професійному вигоранню / авт.-упоряд. Л. Кудрик, А.Бешлей, У.Мельник. – К.: «Видавнича група «Шкільний світ», 2019. – 216 с.

Мариновська О.Я.,
д.п.н., проф.,
Адамович Г.М.,
всеукраїнський тренер НУШ
м. Івано-Франківськ

ТЕХНОЛОГІЯ МЕТОДИЧНОЇ ОЦІНКИ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО УРОКУ

Технологія методичної оцінки уроку, компетентісно орієнтованого по суті, розроблена **зادля професійного саморозвитку Вчителя Нової української школи.**

Форма методичної оцінки уроку як складова технології укладена з урахуванням: вимог *Закону України «Про освіту»*, зокрема, у частині про академічну свободу суб'єктів освітнього процесу; *концепції «Нова українська школа»*, що окреслює нові підходи організації навчального процесу, зокрема, щодо формування ключових компетентностей, спільних вмінь та результатів навчання; *наказу МОН України «Про внесення змін до типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня»* від 28.11.2019 № 1493 та відповідної *Типової освітньої програми ЗЗСО III ступеня* щодо рекомендованих форм організації освітнього процесу та інструментів системи внутрішнього забезпечення якості освіти (п.4); основних орієнтирів професійного розвитку педагогів, що їх визначено *Рамкою безперервного професійного розвитку вчителів*, розробленою спільно Британською Радою в Україні та Міністерством освіти і науки України та апробованою відповідно до наказу МОН України від 29.11.2017 №1547 у Київській, Одеській, Черкаській, Чернівецькій областях (2018); рекомендацій Державної служби якості освіти України (2019), зокрема, щодо використання *форми спостереження за ходом уроку* як одним з методів збору інформації під час вивчення *практичного досвіду учасника сертифікації* у ході оцінювання його професійних компетентностей; матеріалів *«Абетки для*

директора: *Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти»* [1], зокрема, рекомендацій та уніфікованої форми спостереження за навчальним заняттям; теоретичних досліджень [3] та практичних розробок з проблеми аналізу та оцінювання ефективності / результативності сучасного уроку.

Цільове призначення

Технологія методичної оцінки уроку *призначена для професійного саморозвитку вчителя*, що здійснюється у процесі самооцінювання та методичної інтерпретації рівня ефективності власного уроку як компетентнісно орієнтованого.

Концептуальні положення обґрунтовують розуміння запропонованого діагностичного інструментарію / технології методичної оцінки уроку.

Концептуальна ідея технології методичної оцінки уроку полягає в тому, щоб *запропонувати вчителю методичні орієнтири самооцінювання ефективності уроку як компетентнісно орієнтованого*.

По-перше, *конструювання індивідуальної траєкторії професійного саморозвитку вчителя* [2] *має здійснюватися на діагностичній основі*, тому запропонована форма розроблена на кваліметричній основі, що сприяє визначенню рівня ефективності уроку, зокрема, якісних показників розвитку / саморозвитку його професійного потенціалу за допомогою кількісних.

По-друге, *учитель як суб'єкт професійної діяльності має розуміти визначені критерії, показники ефективності організації і проведення уроку*, тому запропоновано авторські коментарі як форму методичних орієнтирів конструювання уроку відповідно до сучасних вимог, що спонукають до власного пошуку відповіді на питання «чому?».

По-третє, *критерії, показники ефективності уроку, що конструюється як компетентнісно орієнтований, розроблено з урахуванням змісту, структури поняття «компетентність»*, що передбачає «поєднання знань, умінь,

навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити діяльність у нових непередбачуваних умовах» [4, с.10].

Технологічна логіка

Перший етап. Самостійно-пошукова робота вчителя щодо осмислення критеріїв, показників ефективності уроку як компетентнісно орієнтованого.

Другий етап. Самоаналіз, самооцінювання рівня ефективності власного уроку відповідно до визначених критеріїв та показників.

Третій етап. Конструювання індивідуальної траєкторії професійного розвитку / саморозвитку, зокрема, компетентнісно орієнтованого уроку з урахуванням результатів діагностування.

ФОРМА МЕТОДИЧНОЇ ОЦІНКИ КОМПЕТЕНТНІСНО ОРІЄНТОВАНОГО УРОКУ

Заклад освіти: Клас

Предмет / курс:

Тема уроку

Мета уроку

навчальна:

виховна:

розвивальна:

Дидактичні аспекти уроку	Рівні ефективності уроку		
	Початковий	Достатній	Високий
	1 бал	2 бали	3 бали
Мета уроку Відповідає темі уроку, зрозуміла учням	не визначена	визначена вчителем	визначена разом з учнями
Очікувані результати			
Визначаються як результати <i>учіння</i> учнів	не визначені	визначені вчителем	визначені разом з учнями
Тип, структура уроку, зміст, форми, методи, прийоми	не відповідають темі, меті уроку	частково відповідають темі, меті уроку	відповідають темі, меті уроку
Компетентнісна спрямованість уроку	не	частково	використовуються

<i>Компетентнісно орієнтовані завдання / задачі / ситуації</i> розроблені на міжпредметній основі, враховують потреби учнів, забезпечують практичну спрямованість навчання, зв'язок із життям, рефлексію та зворотній зв'язок	використовують ся	використовуються	
Формування знань, умінь, навичок <i>Результати навчання</i> відповідають навчальній програмі, Державному стандарту освіти	недостатньо формуються	добре формуються	дуже добре формуються
Формування спільних вмінь (для всіх <i>ключових компетентностей</i>):	недостатньо формуються	добре формуються	дуже добре формуються
читання з розумінням			
уміння висловлювати власну думку усно і письмово			
критичне та системне мислення			
<i>здатність логічно обґрунтовувати позицію</i>			
творчість			
ініціативність			
вміння конструктивно керувати емоціями			
оцінювати ризики			
приймати рішення			
розв'язувати проблеми			
здатність співпрацювати з іншими людьми			
Формування суспільних цінностей Реалізуються <i>наскрізні змістові лінії</i> :	недостатньо формуються	добре формуються	дуже добре формуються
«Екологічна безпека та			

сталий розвиток»			
«Громадянська відповідальність»			
«Здоров'я і безпека»			
«Підприємливість і фінансова грамотність»			
Розвиток суб'єктності учня Формується вміння ставити цілі та їх досягати. Виховуються особисті якості (самостійність, відповідальність та інші)			
Навчальне середовище <i>Комфортне середовище</i> сприяє налагодженню комунікації, <i>партнерської</i> взаємодії, включенню дітей з особливими потребами у навчання	не сформовано	частково сформовано	сформовано
Засоби навчання Використовує <i>інформаційно-комунікаційні технології</i> , обладнання тощо	не використовує	частково використовує	використовує
Оцінювання навчальних досягнень учнів <i>Формувальне оцінювання, само- та взаємооцінювання</i> забезпечує формування мотивації до навчання тощо	не використовується	частково використовується	використовується
Досягнення мети, завдань уроку та очікуваних результатів учіння Урок спрямований на формування <i>ключових компетентностей</i> та визначених	не досягнуто	частково досягнуто	досягнуто

результатів навчання учнів			
Усього балів			
Загальний рівень ефективності уроку:			

Технологічний продукт. Професійний саморозвиток учителя засобами самооцінювання та методичної інтерпретації рівня ефективності власного уроку як компетентнісно орієнтованого.

Список використаної літератури

1. Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ, Державна служба якості освіти, 2020. – 240 с.
2. Мариновська О.Я. Методологічні аспекти проектування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога. *Проектування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога в контексті Концепції «Освіта впродовж життя»*: зб. тез доповідей наук.-практ. конф. з міжнародною участю, м. Краматорськ, 10 грудня 2020 р. / відп. ред. Д.В.Малєєв. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2020. – С. 14–23.
3. Мариновська О. Я. Педагогічна інноватика & Менеджмент інновацій: навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2019. – 504 с.
4. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. Львів, 2016. – 64 с.

Миронова Мар'яна Ігорівна
кандидат економічних наук, вчитель економіки
середньо загальноосвітньо школи № 90 м. Львова,
Савчин Ірина Миколаївна
вчитель англійської мови
середньо загальноосвітньо школи № 90 м. Львова

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Дистанційне навчання на базі інформаційно-комунікаційних технологій все більш впевнено заявляє про себе. Екстрене перенесення навчання у дистанційний формат в умовах пандемії було несподіваним для українських педагогів, та не всі вчителі виявилися готовими працювати за таких умов. Освітняни були змушені організувати навчальний процес за допомогою дистанційних технологій навчання на основі різних способів доставки електронного контенту та доступних інструментів комунікації учнів і педагогів у електронному інформаційно-освітньому середовищі.

Останнім часом проблемі дистанційного навчання приділяється велика увага в педагогічній літературі. Саме тому важливо чітко визначитися з самого початку з поняттями.

Поняття «дистанційне навчання», «дистанційна освіта» трактуються по-різному. Деякі вчені таку форму освіти називають «дистанційною освітою», інші – використовують термін «on-line освіта» або ж «електронна освіта». В англійській мові термін «дистанційна освіта» теж вживається по-різному: distance education (дистанційна освіта), distance learning (дистанційне навчання), e-learning (електронне навчання), on-line learning (он-лайн навчання), virtual learning (віртуальне навчання), Internet-based learning (навчання, засноване на Інтернет-технологіях), open-learning (відкрите навчання), web-learning (веб-навчання) тощо [1, с. 273].

В. Ю. Биков дає таке визначення: «дистанційне навчання – форма організації і реалізації навчально-виховного процесу, за якою його учасники (об'єкт і суб'єкт навчання) здійснюють навчальну взаємодію принципово і переважно екстериторіально (тобто, на відстані, яка не дозволяє і не передбачає безпосередню навчальну взаємодію учасників віч-на-віч, інакше, коли учасники територіально знаходяться поза межами можливої безпосередньої навчальної взаємодії і коли у процесі навчання їх особиста присутність у певних навчальних приміщеннях навчального закладу не є обов'язковою)» [2].

Сучасне дистанційне навчання будується на використанні таких основних елементів:

- середовища передачі інформації (телебачення, інформаційні комунікаційні мережі),
- методів, залежних від технічного середовища обміну інформацією.

Дистанційне навчання дозволяє:

- знизити витрати на проведення навчання (оскільки відсутні витрати на оренду приміщень, поїздки до місця навчання як учнів, так і вчителів);
- проводити одночасне навчання великої кількості людей (відсутні обмеження по кількості посадкових місць у навчальних класах, лабораторіях);
- підвищити якість навчання за рахунок застосування сучасних засобів, об'ємних електронних бібліотек тощо;
- створити єдине освітнє інформаційне середовище.

Пріоритетними напрямками в процесі створення інформаційного середовища закладу освіти для реалізації дистанційного навчання є:

- розробка та затвердження навчально-методичного матеріалу для навчання адміністративного і допоміжного персоналу системи дистанційної освіти;
- розробка і впровадження сучасної технологічної бази для створення навчальних дистанційних курсів;

- визначення оцінки якості програмних засобів та системи дистанційної освіти загалом [3, с. 142].

Ми розглядаємо дистанційне навчання як нову форму навчання і відповідно до дистанційної освіти (як результат, так і процес, систему) як нову форму освіти. Але це означає, що ця нова форма навчання не може бути абсолютно автономною системою. Дистанційне навчання будується відповідно до тих же цілей, що й очне навчання (якщо воно будується за відповідними програмами освіти), за тим же змістом. Але форма подачі матеріалу, форма взаємодії вчителя і учнів між собою відрізняються.

Дидактичні принципи організації дистанційного навчання в основі своїй (принципи науковості, системності і систематичності, активності, принципи розвиваючого навчання, наочності, диференціації та індивідуалізації навчання тощо) також повинні бути тими ж, але реалізуються вони специфічними способами, зумовленими специфікою нової форми навчання, можливостями інформаційного середовища Інтернет, його послугами.

Однак, якщо ми говоримо про дистанційне навчання як про нову форму навчання, логічно зробити висновок, що в цій системі крім вчителя й учнів повинні бути підручники, навчальні посібники, тобто засоби навчання як компонента даної системи. Звідси виникає необхідність серйозного наукового підходу до розробки спеціальних курсів (електронних підручників, посібників) для системи дистанційного навчання. Зрозуміло, в даному випадку мова в основному йде про електронні засоби навчання, в першу чергу, мережеві.

Якщо говорити про цілі дистанційного навчання, то можна виділити кілька груп таких цілей:

- професійна підготовка та перепідготовка кадрів (в освіті – педагогічних кадрів за відповідними спеціальностями);
- підготовка школярів з окремих навчальних предметів до здачі іспитів;

- підготовка школярів до вступу в навчальні заклади певного профілю;
- поглиблене вивчення теми, розділу зі шкільної програми або поза нею;
- ліквідація прогалин у знаннях, уміннях, навичках школярів з певних предметів шкільного циклу;
- опанування базового курсу шкільної програми для учнів, які не мають можливості з різних причин відвідувати школу взагалі або протягом якогось відрізка часу;
- здобуття додаткових знань за інтересами.

Окремо слід зупинитися на методах, технології навчання в мережі Інтернет. Під технологією навчання ми розуміємо сукупність прийомів, дій учнів, які були організовані в певній послідовності відповідно до логіки пізнавальної діяльності, яка дозволяє реалізувати особливості використовуваного методу навчання.

На сьогоднішній день можна виділити такі форми організації дистанційних занять (рис. 1):

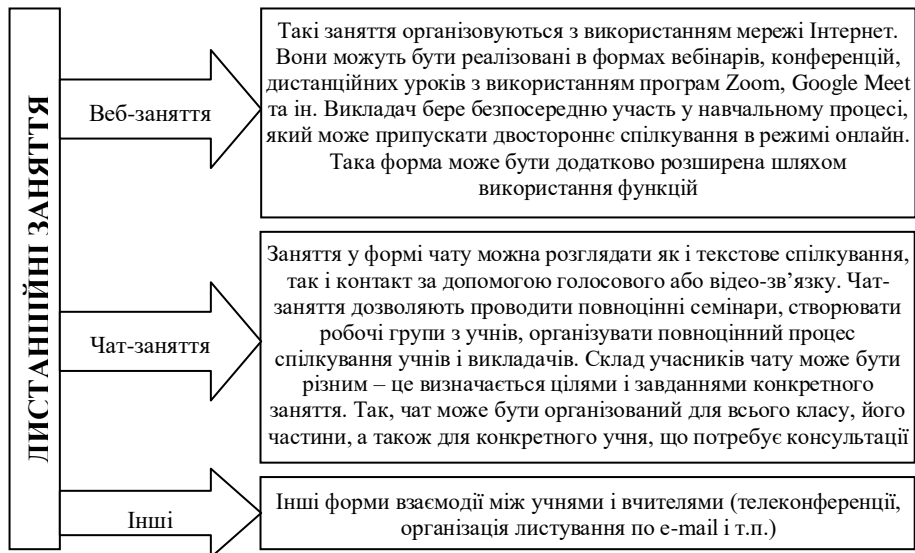

Рис. 1. Форми організації дистанційних занять

Побудовано авторами

У практиці застосування дистанційного навчання використовуються методики синхронного і асинхронного навчання (таблиця 1).

Таблиця 1

Методики дистанційного навчання

Синхронне навчання	Асинхронне навчання
<p>Передбачається навчання в режимі реального часу з вчителем. При синхронному навчанні всі учасники онлайн сесії одночасно перебувають у віртуальному класі (Zoom, Google Meet) і можуть задавати питання вчителю безпосередньо на уроці. Варто зауважити, що на відміну від класичного навчання, викладач зазвичай не має можливості перевірити, чи всі його слухають, тому успіх у даному випадку багато в чому залежить від самодисциплінованості учнів.</p>	<p>Це система електронного навчання, при якій учень отримує інформацію з онлайн джерел (Google Classroom, Moodle) і самостійно регулює своє просування по матеріалу. Асинхронне навчання з кожним роком стає все більш популярним, в зв'язку з чим з'являються нові формати подачі інформації (подкасти, скрінкасти). Асинхронне навчання засноване на конструктивізмі, тому відповідальність того, хто навчається, більша, ніж при синхронному навчанні, оскільки учень сам вирішує, коли він продовжить навчання і чи продовжить його взагалі. Вчитель (тьютор) при асинхронній методиці дистанційного навчання виступає консультантом, але в меншій мірі, ніж за синхронного дистанційного навчання.</p>

Побудовано авторами

Останнім часом більшість фахівців прийшли до висновку, що найбільшій ефективності при дистанційному навчанні можна досягти при використанні змішаних методик дистанційного навчання. Змішане навчання – формальна освітня програма, при якій учні навчаються (хоча б частково) з використанням дистанційного навчання та навчальних онлайн-ресурсів, з деякими елементами контролю з боку учнів над місцем, часом, траєкторією і темпом свого навчання. Важливо, щоб учень (учасник дистанційного

навчання) навчився самостійно здобувати знання, користуючись різноманітними джерелами інформації; умів з цією інформацією працювати, використовуючи різні способи пізнавальної діяльності та мав при цьому можливість працювати у зручний для нього час.

Самостійне здобуття знань не повинно носити пасивний характер, навпаки, той, якого навчають, з самого початку повинен бути залучений в активну пізнавальну діяльність не обмежуючись опануванням знаннями, але неодмінно застосовуючи їх для вирішення різноманітних проблем навколишньої дійсності.

Ефективність дистанційного навчання, залежить від таких чинників (рис. 2):

Рис. 2. Чинники ефективності дистанційного навчання

Побудовано авторами

Таким чином, введення дистанційних елементів в освіту дозволяє:

- 1) заощаджувати час учня і вчителя;
- 2) внести елементи новизни в процес навчання для учня і вчителя, дозволяє учневі відчувати самостійність і разом з тим відповідальність, а отже, підвищує його мотивацію до навчання;
- 3) учневі та вчителю бути готовими у будь-який момент часу повністю перейти на дистанційну форму навчання;

4) розвивати навички в учнів до безперервної освіти та підвищення кваліфікації в майбутній професійній кар'єрі.

Список використаної літератури

1. Варава В. До питання визначення понять дистанційної освіти / В.Варава // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2015. – Вип. 52. – С. 273-280.

2. Биков В. Ю. Технологія створення дистанційного курсу: навч. посіб. / В. Ю. Биков, В. М. Кухаренко, Н. Г. Сиротенко, О. В. Рибалко, Ю.М. Богачков. – К.: Міленіум, 2008. – 324 с.

3. Сватюк О.Р. Особливості впровадження дистанційного навчання в освітній процес / О.Р. Сватюк, Ю.Б. Миронов, М.І. Миронова // Проблеми застосування інформаційних технологій правоохоронними структурами України та ЗВО зі специфічними умовами навчання : збірник наук. статей. – Львів: ЛьвДУВС, 2018. – 281 с. – С. 139-143.

ЧОМУ МОЗОК «ЛЮБИТЬ» РУХ: ПРО ВПЛИВ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ НА УСПІШНІСТЬ УЧНЯ

Сучасні дослідження, зокрема із використанням методів візуалізації функції та структури мозку, вказують на важливу роль фізичної активності у розвитку дітей та їхньої пізнавальної діяльності. Виявилось, що фізично активні діти краще зосереджують увагу, сприймають матеріал, вони – творчі та успішні у школі порівняно із своїми фізично неактивними однолітками. Такі зміни спостерігаються як на поведінковому рівні, тобто у поведінці дитини, так і на рівні структури мозку. Доведено, що у фізично активних дітей кращі результати тестів пам'яті завдячуємо збільшенню об'єму гіпокампу у структурі мозку, відповідального за запам'ятовування інформації. Метою згаданих досліджень є виявлення механізмів і закономірностей між фізичною активністю та інтелектуальним розвитком дитини. Загально відомо, що фізичні вправи впливають на приплив крові до мозку, збільшуючи надходження кисню, енергії та поживних речовин. Однак ми не завжди свідомі, що фізичні вправи насамперед підвищують рівень білка BDNF (ang. brain-derived neurotrophic factor), так званого нейротрофічного фактору зросту нейронів, який стимулює зріст і сполучення нових нейронів. У статті представлено вибрані аспекти впливу фізичних навантажень на розвиток пізнавальних процесів у дітей.

Слова-ключі: нейрони, фізичні навантаження, когнітивне функціонування, гіпокамп.

Фізична активність

Фізична активність має величезний вплив на здоров'я та розвиток кожного організму, особливо дитячого, фізичні потреби якого набагато більші і становлять від 3 до 5 годин на день. У грудному віці та ранньому дитинстві психічний та руховий розвиток дитини тісно пов'язані. Це означає, що правильний когнітивний розвиток неможливий без належної рухової активності, яка є джерелом відчуттів та стимуляції, активізує нервову систему дитини до дії, тобто розвитку. Фізичні вправи є необхідним стимулом розвитку для багатьох процесів людського організму. За останні кілька десятиліть малорухливий спосіб життя дітей дедалі поглиблюється. Ця зміна пов'язана із значним збільшенням кількості дітей, що страждають ожирінням – 17% дітей у віці від 2 до 19 років мають зайву вагу (Ogden & Carroll, 2010). У дітей все частіше діагностують захворювання дорослих. Зокрема, сидячий спосіб життя у дитячому віці впливає на збільшення ризику високого кров'яного тиску чи високого рівня холестерину, діабету 2 типу та ішемічної хвороби серця, що може виявитись протягом усього життя (Sisson, 2009). Малорухливий спосіб життя в дитинстві впливає не лише на фізичне здоров'я, але і негативно відображається на когнітивному функціонуванні дітей. Дедалі частіше науковці доводять, що низька фізична активність і низький рівень фізичної підготовки пов'язані з низькою успішністю у школі, зниженням когнітивних здібностей та несприятливими змінами в метаболізмі і структурі мозку (Chaddock, 2010). Зменшення фізичної активності є однією з найбільших загроз для здоров'я суспільства. Сучасні дослідження спрямовані на визначення впливу фізичних навантажень на шкільні досягнення, пізнавальні процеси та структуру мозку дитини.

Когнітивне функціонування

За даними досліджень фізична активність позитивно впливає на успішність у школі та кращі результати іспитів (Chomitz, 2009). Перші дані експерименту у цій галузі були

зібрані у Франції в 1950-х рр., коли навчальна програма типової шкільної діяльності, тобто "інтелектуальних" предметів, була скорочена на 26% на користь фізичного виховання та різноманітних видів спортивної діяльності. Внаслідок такої зміни вчені виявили покращення дисципліни учнів, збільшення їхньої відповідальності та зріст відвідуваності у школі. Найважливішим відкриттям, натомість, було утримання належного рівня знань учнів з тзв. «інтелектуальних» предметів (Osiński, 2011). Подібні висновки випливають теж з результатів поточного дослідження (Chaddock, 2011): забезпечення фізичного навантаження протягом навчального дня, активні перерви покращують успішність школярів, позитивно впливають на їхню увагу, поведінку та сприяють покращенню стану здоров'я дітей (Центр контролю та профілактики захворювань [CDC], 2010). Результати рандомізованих контрольованих досліджень – це додаткові докази позитивного взаємозв'язку між фізичними вправами та успішністю, причому фізична активність, переплетена із шкільною діяльністю, збільшує або підтримує рівень шкільних досягнень (Donnelly, 2009), а також зменшує прояви незадовільної поведінки дітей у школі (Mahar, 2006). Доннеллі та його колеги (2009) провели 2-річне рандомізоване контрольоване дослідження у 1490 дітей підліткового віку. У експериментальній групі, у якій діти мали 90 хв. енергійних фізичних вправ тижнево, загалом покращилася успішність у школі – учні отримали вищі показники за тестом інтелекту Векслера, особливо з техніки читання, орфографії та арифметики. Подібних результатів у контрольній групі за стандартною програмою не спостерігалось. Подальші дослідження показали, що низька фізична підготовка пов'язана з нижчими показниками у читанні та математиці (Roberts, Freed, & McCarthy, 2010). Таким чином, взаємозв'язок між фізичною активністю та успішністю в школі безпосередньо впливає на рівень пізнавальної діяльності учнів (Donnelly, 2009). У своїй

щоденній дидактичній практиці вчителі можуть використати поради дослідницької групи, зокрема:

- 20-хвилинна ходьба має позитивний вплив на вдосконалення навичок читання, орфографії (Hillman, 2009)
- діти, які займалися фізичними вправами 10-20 хвилин перед тестом з математики, виявили кращі результати, ніж діти з "сидячої" контрольної групи (Howie, 2015).
- 4 разовий енергійний тренінг щотижня впливає на покращення результатів когнітивних тестів та вищі оцінки в школі (Arday, 2014).
- Збільшення годин фізичної культури у розкладі шкільних занять вплинуло на кращі результати з математики та читання у дітей, показники яких були вищі ніж у однолітків з контрольної групи (Tomporowski, 2016).

Результати структурної магнітно-резонансної томографії є вихідним пунктом для кращого розуміння нейронних основ когнітивного вдосконалення під впливом фізичної активності та підвищення фізичної підготовки у дітей підліткового віку. Вони також дозволяють дослідити потенційний зв'язок між фізичною підготовкою, когнітивним контролем (Hillman, 2009), пам'яттю (Chaddock, 2011) та структурою мозку. Ймовірно, що покращення когнітивних функцій за рахунок підвищення фізичної підготовки пов'язане з різницею в обсязі конкретних областей мозку, що беруть участь у виконанні когнітивних функцій.

Візуалізація структури мозку (наприклад, МРТ) вказує на те, що фізична підготовка не тільки підвищує рівень когнітивних здібностей, але також призводить до збільшення обсягу структури мозку, тобто префронтальної області та гіпокампу (Colcombe, 2006; Erickson, 2011).

Гіпокамп – це невелика структура, розташована в медіальній частині скроневої частини як з правої, так і з лівої сторони. Багаторічні дослідження пацієнта з НМ, якому внаслідок епілепсії було хірургічно видалено обидва гіпокампи, показали, що ця делікатна структура, схожа на морського коника, відіграє ключову роль у процесі запам'ятовування нової інформації. Гіпокамп відповідає за передачу інформації з короткочасної пам'яті тривалістю кілька хвилин у довготривалу пам'ять, тобто запам'ятовування інформації. Щоб інформація могла постійно реєструватися, у мозку повинно бути достатньо дендритних хребтів та нових сполучень (консолідація слідів пам'яті). У цьому процесі важливо повторювати інформацію, щоб зміна структури могла стати постійною.

Отож, мозок любить вчитися, але повільно. Виявляється, занадто швидка стимуляція мозку, наприклад, при вивченні великої кількості матеріалу за короткий час, призводить до зменшення хребтів і, таким чином, послаблення сполучень. Як наслідок, ученє запам'ятовує інформацію лише на мить, тобто до тесту чи контрольної роботи, згідно з відомим принципом "ZZZ".

Подібний механізм спрацьовує у випадку надмірного стимулювання дитини, коли вона вчиться занадто швидко і занадто коротко з використанням різних вправ. У цьому випадку немає часу на зміцнення дендритних шипів та встановлення надійного зв'язку для даної інформації. Процес мієлінізації аксональних волокон, які відповідають за сполучення між нейронами, відбувається не належним чином (плавно). Виявляється, що для досягнення зміни, наприклад, покращення когнітивного функціонування дитини, також потрібен час і систематичність. Фізичні навантаження прискорюють швидкість мієлінізації аксонів, тобто дозрівання мозку у структурах передньої лобової частини. Ці зміни в мозку дитини безпосередньо впливають на покращення навчальних показників.

Мозковий механізм

Досьогодні вчені намагаються визначити механізм позитивного впливу фізичної активності на когнітивне функціонування. Доведено, що активні м'язи надсилають хімічні сигнали в мозок під час фізичних вправ. Біохімічний процес призводить до секреції т.зв. похідний від мозку фактор росту нервів BDNF, який стимулює розвиток нейронів та синапсів. Це підтверджується результатами досліджень на мишах, які, крім збагаченого середовища, мали тренування (наприклад, півгодини на біговій доріжці) і досягали кращих результатів у тестах пам'яті, що відповідало товщині їхньої кори головного мозку (Nelson, 2010).

Збільшення мозкових структур у результаті інтенсивних тренувань може бути пов'язане з процесами нейрогенезу, тобто утворенням нових нейронів (Gross, 2000), наявність яких до цього часу знайдено в гіпокампі (Cameron, McKay, 2001) та в нюхових цибулинах (Carleton, 2002). Дослідження за участі осіб, які мали інтенсивні аеробні тренування, показали, що під впливом стимулюючої ролі фізичної активності з'явилися нові клітини, т.зв. зубчаста звивина гіпокампу, відповідальна за когнітивні процеси, навчання, пам'ять чи емоції (Osiński, 2011). Отож, аеробні вправи всього тіла можуть впливати на зміни в мозку на молекулярному та клітинному рівнях. Інтенсивне тренування призводить до утворення нових нейронів і спонукає нервові клітини створювати щільні мережі нервових зв'язків. Тому традиційна думка про позитивний вплив фізичних вправ на когнітивне функціонування лише за рахунок активації оксигенації та надходження поживних речовин до клітин мозку є неповна (Osiński, 2011). Це також позитивний вплив на психіку та покращення стилю життя через оптимістичний настрій, вищу самооцінку, зменшення стресу і тривоги. Фізичні навантаження теж сприяють новим знайомствам, дружбі та життєрадісності (Osiński, 2011).

Майбутні напрямки досліджень

Незважаючи на проведені дослідження, наші знання про взаємозв'язок між фізичною активністю та функціонуванням і структурою мозку все ще є неповними. Потрібні додаткові дослідження для визначення оптимальних фізичних навантажень для підтримки пізнавальних процесів дітей. Досі незрозуміло, яка частота, інтенсивність, тривалість та тип фізичної активності найкраще впливає на шкільні досягнення. Наприклад, (Wiktorczyk, 2011-2013), вправи високої інтенсивності дозволяють досягти кращих результатів у відносно простих когнітивних завданнях (наприклад, узгодження елемента з шаблоном), тоді як вправи середньої інтенсивності є більш доречними для складних когнітивних завдань (наприклад, чергування змін операційної стратегії). Однак поки що основні мозкові механізми цього процесу не встановлені. Подальші дослідження в цій галузі, швидше за все, будуть зосереджені на способі посилення наслідків фізичної активності, а також впливі інших чинників (таких як харчування, соціальна взаємодія) на максималізацію довгострокових переваг у когнітивному функціонуванні дітей.

Список використаної літератури

1. Cameron H.A., McKay R.D. (2001). Adult neurogenesis produces a large pool of new granule cells in the dentate gyrus. *J Comp Neurol.*, 435(4), 406–417.

2. Carleton A., Rochefort C., Morante-Oria J., Desmaisons D., Vincent J.D., Gheusi G., Lledo P.M. (2002). Making scents of olfactory neurogenesis. *J Neurophysiology – Paris*, 96, 115–122.

3. Chaddock L., Erickson K.I., Prakash R.S., Kim J.S., Voss M.W., VanPatter M., Pontifex M.B., Raine L.B., Konkel A., Hillman C.H., Cohen N.J., Kramer A.F. (2010a). A neuroimaging investigation of the association between aerobic fitness, hippocampal volume and memory performance in preadolescent children. *Brain Res.*, 1358, 172–183.

4. Chaddock L., Pontifex M.B., Hillman C.H., Kramer A.F. ((2011b). A Review of the Relation of Aerobic Fitness and Physical Activity to Brain Structure and Function in Children. *Journal of the International Neuropsychological Society* 17, 1–11.

5. Chomitz V.R., Slining M.M., McGowan R.J., Mitchell S.E., Dawson G.F., Hacker K.A. (2009). Is there a relationship between physical fitness and academic achievement?: Positive results from public school children in the northeastern United States. *J School Health*, 79, 30–37.

6. Colcombe S.J., Erickson K.I., Scalf P.E., Kim J.S., Prakash R., McAuley E., Elavsky S., Marquez D.X., Hu L., Kramer A.F. (2006). Exercise: An Active Route to Healthy Aging Aerobic exercise training increases brain volume in aging humans. *J Gerontol A Biol Sci Med Sci*, 61(11), 1166–1170.

7. Donnelly J.E., Greene J.L., Gibson C.A., Smith B.K., Washburn R.A., Sullivan D.K., Williams S.L., DuBose K., Mayo M.S., Schmelzle K.H., Ryan J.J., Jacobsen D.J., Williams S.L. (2009). Physical activity across the curriculum (PAAC): A randomized controlled trial to promote physical activity and diminish overweight and obesity in elementary school children. *Prev Med.*, 49, 336–341.

8. Erickson K.I., Voss M., Prakash R., Basak C., Szabo A., Chaddock L., Kim J., Heo S., Alves H., White S.M., Wojcicki T.R., Mailey E., Vieira V.J., Martin S.A., Pence B.D., Woods J.A., McAuley E., Kramer A.F. (2011). Exercise training increases size of hippocampus and improves memory. *Proc Natl Acad Sci U S A*, 108(7), 3017–3022.

9. Hillman C.H., Buck S.M., Themanson J.R., Pontifex M.B., Castelli D.M. (2009). Aerobic fitness and cognitive development: Event-related brain potential and task performance of executive control in preadolescent children. *Dev Psychol.*, 45, 114–129.

10. Kossut M. (2002). Plastyczność mózgu. *Neurologia i Neurochirurgia Polska*, 346, 1091–1099.

11. Mahar M.T., Murphy S.K., Rowe D.A., Golden J., Shields A.T., Raedeke T.D. (2006). Effects of a classroom-based program on physical activity and on-task behavior. *Med Sci Sports Exerc.*, 38, 2086–2094.

12. Nelson A.J. i in. (2010). Effects of exercise training on dendritic morphology in the cardiorespiratory and locomotor centers of the mature rat brain. *Journal of Applied Physiology*, 108(6), 1582–1590.

13. Ogden C., Carroll M. (2010). Prevalence of Obesity Among Children and Adolescents: United States, Trends, 1963–1965. Through 2007–2008.

14. Osiński W. (2011). Aktywność fizyczna – czy może zmieniać mózg. *Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne*, nr 4

15. Roberts C.K., Freed B., McCarthy W.J. (2010). Low aerobic fitness and obesity are associated with lower standardized test scores in children. *J Pediatr.*, 156, 711–718.

16. Rymarczyk K. (2014). Neurofizjologiczne uwarunkowania rozwoju dziecka -wpływ doświadczenia na rozwój układu nerwowego. W: *Wczesna interwencja-pomoc dziecku i rodzinie. Interdyscyplinarne uwarunkowania rozwoju małego dziecka (wybrane zagadnienia)*, red. Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej.

17. Rymarczyk K, Makowska I., Pałka-Szafraniec K. (2015). Plastyczność dorosłej kory mózgowej. *Aktualności Neurologiczne*, 15 (2), 80–87.

18. Sison S.B., Church T.S., Martin C.K., Tudor-Locke C., Smith S.R., Bouchard C., Earnest C.P., Rankinen T., Newton R.L., Katzmarzyk P.T. (2009). Profiles of sedentary behavior in children and adolescents: The US national health and nutrition examination survey, 2001-2006. *Int J Pediatr Obes.*, 4, 353–359.

19. Wiktorczyk P. (2011-2013). Wpływ aktywności fizycznej na funkcje poznawcze. Neurokognitywistyka w patologii i zdrowiu, Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie, 124130.

Поляк Олександра Василівна,
кандидат наук державного управління
доцент кафедри педагогіки, психології та теорії
управління освітою
Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області

САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГА ЯК ЧИННИК САМОМЕНЕДЖМЕНТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оскільки, освіта вважається однією з пріоритетних галузей розвитку «державного менеджменту» у ХХІ столітті, увага до якості педагогічної діяльності залишається постійно в центрі уваги законодавців, науковців та практиків. Як визначено правовою нормою Закону України «Про освіту»: педагогічна діяльність – це інтелектуальна, творча діяльність педагогічного (науково-педагогічного) працівника або самозайнятої особи у формальній та/або неформальній освіті, спрямована на навчання, виховання та розвиток особистості, її загальнокультурних, громадянських та/або професійних компетентностей [1]. Слід зауважити, що формування особистостей здобувачів освіти України має відбуватися паралельно із розвитком професійних компетентностей вчителів, про що свідчить затверджений у 2020 році професійний стандарт учителя згідно наказу Міністерства освіти України [2], яким передбачено розвиток різноманітних здатностей педагогів за п'ятнадцятьма компетентностями.

Проте, попри здавалось би «повноту компетентностей», окреслених нормативно-правовим документом [2], на мою думку, для педагога ХХІ століття, який здійснює свою професійну діяльність в умовах викликів та змін, завжди залишається «коридор можливостей» або ж простір для розвитку. Адже як стверджує Н.Уйсімбаєва «внутрішньою умовою розвитку особистості є постійна «незавершеність» як характерна генетична риса організації індивіда, як його

потенційна можливість до безмежного розвитку» [3]. Л.Терлецька стверджує, що в таких випадках визначальним стає "само", котре створюється самим психічним суб'єктом, воно має бути незалежним від будь-яких зовнішніх впливів [4].

Підходи до розвитку професійної діяльності пропонує також концепція «самоменеджменту», яка умовно обґрунтовує певну «множину само-» через відповідний набір складових, як-то, наприклад, у Н.П. Лукашевича [5] чи О.В.Поляк, яка пропонує розглядати сорок складових самоменеджменту педагогічної діяльності [6, 7]. Окремі з цих «складових» стали частинкою правових норм законодавство України про освіту, як, наприклад, «самовдосконалення», про що свідчить пункт 2 статті 3 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [8] тощо.

Щодо наукового бачення «самовдосконалення», то досить широкий діапазон обґрунтувань містить запропонований Н.Уйсімбаєвою психолого-педагогічний підхід до сутності поняття, про що свідчать її праці [9, 10]. Цікавий аспект до розуміння «професійного самовдосконалення» простежується у К.М.Пономарь, чії праці визначають «професійне самовдосконалення» як умову інноваційності освіти [11]. Т.П.Приходько намагається аналізувати «самовдосконалення» з точки зору мотиваційних факторів викладачів вишів [12] тощо.

Але *проблемою* залишається відсутність досліджень щодо важливості «самовдосконалення» як складової «самоменеджменту» для підвищення результативності професійної діяльності педагогічного персоналу сучасних закладів освіти України. Попри те, «самовдосконалення» як чинник розвитку професійної діяльності містять, в тому числі, наприклад, відповіді вчителів логопедів від 25 вересня 2020 року – 71 % «за» та вчителів трудового навчання від 16 червня 2020 року – 36 % «за», які були слухачами курсів підвищення кваліфікації на базі Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області [7]. Тому визначення

місця «самовдосконалення» у структурі педагогічної діяльності потребує на сьогодні більш суттєвої повноти аналізу та досліджень

Щодо поняття «діяльність», то, на думку, М.Ф.Головатого – це форма активного ставлення людини до навколишнього світу з метою перетворення [13, с.130]. Педагоги здійснюють «перетворення світу» у здобувачів освіти за допомогою, як цитувалося мною вище, своєї інтелектуальної, творчої діяльності, яка структурно містить такі елементи: мету – засоби - форми процесу - результат. Таким чином, «самовдосконалення» діяльності, на мою думку, слід розглядати саме в такому вимірі, що буде нижче частково продемонстровано на прикладі аналізу двох елементів: «мети» та «засобів» педагогічної діяльності.

Так, «мету діяльності» педагога містить умовно правова норма [1] – навчити, виховати та розвинути особистість. При цьому, гарантується свобода педагогічної діяльності, як-то, наприклад, визначено листом Міністерства освіти і науки України [14]. Попри це, досягнути «мети» без власного вдосконалення діяльності, що супроводжує, з одного боку – гарантована свобода на творчість, а з другої – зростаючі потреби здобувачів освіти на якісне навчання, якісні освітні послуги, не стане можливим. Елемент «засоби діяльності» в умовах викликів дистанційної освіти набувають все більш відчутної трансформації, про що свідчить в тому числі, наприклад, праця авторів М.А.Гладун та М.А.Сабліної, які досягнення «мети діяльності педагога – навчання» бачать через «засіб діяльності - сучасні онлайн інструменти навчання - як технології співробітництва» [15]. Проте пропозиція авторки О.Косован щодо застосовування деяких інструментів освітніх технологій, які, на її думку, зараз так необхідні у арсеналі кожного вчителя, чи то для особистого використання або ж у якості навчальних посібників у педагогічному процесі [16], й досі після року педагогічної діяльності в умовах дистанційного навчання (Covid-19) залишається не реалізованою практиками, про що свідчать результати іншого

опитування, наведені мною в іншій публікації. Можна допустити, що однією з причин залишається не пріоритет «самовдосконалення» для освоєння цифрових технологій, що потребує не лише додаткових інтелектуальних, творчих зусиль, але й технічного забезпечення власних домогосподарств.

Але цілісна модель «самовдосконалення» педагогічної діяльності з аналізом усіх елементів «структури діяльності» можлива в рамках проведення окремого наукового аналізу, що буде здійснюватися мною надалі.

Висновки. Таким чином, аналіз «самовдосконалення педагогічної діяльності» на основі застосування підходу: «самовдосконалення через вдосконалення всіх елементів структури професійної діяльності» можна вважати науковою проблемою. Сприйняття концепції «самовдосконалення» як складова «самоменеджменту» дає нове розуміння для удосконалення педагогічної діяльності, про що свідчать результати відповідей у 2020 році учителів логопедів та вчителів трудового навчання як слухачів дистанційних курсів підвищення кваліфікації на базі Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області.

Список використаної літератури

1. Про освіту: Закон України від 01 січ. 2021 р. № 2145-VIII, підстава - 978-IX /Верховна Рада України/. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

2. Про затвердження професійного стандарту за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)": Наказ від 23 груд.2020 року № 2736 /Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України/. – Режим доступу: [file:///C:/Users/1/Downloads/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%202736%20\(3\).PDF](file:///C:/Users/1/Downloads/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%202736%20(3).PDF).

3. Уйсімбаєва Н.В. Особистісне самовдосконалення як форма усвідомленого розвитку майбутнього вчителя [Електронний ресурс] /Н.В.Уйсімбаєва // ЦДПУ ім.В.Винниченка. -2014. - Електрон.

версія друк. вид. – Режим доступу:
<https://www.cuspu.edu.ua/ua/2014-rik/2-mizhnarodna-internet-konferentsiya-2014/section-3/1266-osobistisne-sam>

4. Терлецька Л.Г. Психічне здоров'я особистості. Технологія самоаналізу : Монографія /Л.Г.Терлецька. - К.; Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет, 2003.-150 с.

5. Лукашевич Н.П. Теория и практика самоменеджмента: Учеб. пособие. /Н.П.Лукашевич. -2-е изд., испр. - К.: МАУП, 2002. - 360 с.

6. Поляк О.В. Складові самоменеджменту та їх місце в освітній діяльності педагога //Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук : Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 27–28 березня 2020 року). – Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2020. – Ч. 1. – С. 81-85.

7. Поляк О.В. Пріоритети набору складових самоменеджменту педагогів Чернівецьчини в умовах викликів COVID-19 //IV International scientific conference «Modern educational space: the transformation of national models in terms of integration»: Conference Proceedings, October 23, 2020. Leipzig: Baltija Publishing. S. 21-24.

8. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 01 серп. 2020 р. № 463-IX, підстава [764-IX](#) /Верховна Рада України/. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.

9. Уйсімбаєва Н.В. Самовдосконалення особистості як філософська проблема [Електронний ресурс] /Н.В.Уйсімбаєва // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, IV (45), Issue: 93, 2016. - Електрон. версія друк. вид. – Режим доступу: https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/uisimbaeva_n_individual_self-perfection_as_a_philosophical_problem.pdf.

10. Уйсімбаєва Н.В. Характеристика категорії "самовдосконалення особистості" у психолого-педагогічному контексті / Н. В. Уйсімбаєва // Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. - 2016. - Вип. 71(2). - С. 62-66. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2016_71%282%29_14

11. Пономарь К.М. Професійне самовдосконалення викладача як проблема [Електронний ресурс] /К.М.Пономарь. - Режим доступу: <file:///C:/Users/1/Downloads/7234-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-14520-1-10-20190717.pdf>.

12. Приходько Т.П. Мотивація професійного самовдосконалення викладача економічного напрямку як складова його готовності до педагогічної діяльності у вищій школі [Електронний ресурс] /Т.П.Приходько //Ефективна економіка. – 2012. - № 3. Електрон. версія друк. вид. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1011>.

13. Менеджмент: Понятійно-термінол. слов. /За ред. Г.В.Щокіна, М.Ф.Головатого, О.В.Антонюка, В.П.Сладкевича. — К. : МАУП, 2007 - 744 с. -Режим доступу: http://maup.com.ua/ua/navchannya-u-maup/library/pidruchniki/menedzhment-organizaci/menedzhment_ponyatiyno-terminologichniy_slovník.html.

14. Про неухильне дотримання принципів гарантування свободи педагогічної діяльності вчителя. Лист МОН України від 05 груд. 2014р. № 1/9-630 Міністерство освіти і науки України/. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-630729-14#Text>.

15. Гладун М.А. Сучасні онлайн інструменти інтерактивного навчання як технологія співробітництва /М.А.Гладун, М.А.Сабліна //Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. - 2018. - Вип. 4. - С. 33-43. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeeemu_2018_4_6

16. Косован О.К. Сучасні освітні інструменти для вчителів [Електронний ресурс] /О.К.Косован //Управління освіти Чернівецької міської ради. Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://osvita.cv.ua/suchasni-osvitni-instrumenty-dlya-vchyteliv/>

Химко Марта Богданівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри практичної психології
КЗ ЛОР «Львівський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»

ПРОБЛЕМНА ПОВЕДІНКА ДИТИНИ: КРОКИ ДО ПОЗИТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Питання проблемної поведінки дітей та молоді постає дедалі частіше. Воно хвилює не лише батьків чи психологів, але й педагогів, які приймають активну участь у формуванні особистості учня.

Зазвичай, протягом життя ми доволі часто можемо поводитись помилково, неадекватно і ми це пояснюємо випадковістю, поганим самопочуття, некомпетентністю і т. д. Проте, якщо питання торкається дітей, то певні «відхилення» в поведінці сприймаємо вкрай негативно. Проблеми поведінки в дітей є доволі поширеним явищем. В дітей молодшого віку вони проявляються як гнів, задиркуватість, руйнуванням іграшок, обман та ін. В підлітковому – залякування, шантажування, булінг, жорстокість стосовно інших, прогули [6].

Проблемна поведінка, яка може стати причиною проявів різних проблем була об'єктом дослідження психіатрів минулого століття. К. Леонгард описуючи типи особистостей, звертав увагу на тенденцію переходу від норми до акцентуації, виходячи з розуміння значимості оточення. Сім'ї та друзів [2]. П.Б. Ганнушкін підкреслював соматичну основу патологій розвитку та говорив про конституційні психопатії, де межа між нормою та відхиленням залежить від зовнішнього оточення [1].

Для того, щоб не упустити важливі моменти і не спричинити формування стійкої проблемної поведінки батьки усіляким способами намагаються робити усе можливе, щоб дитина поводитись відповідно до передбачених соціальних

норм. Усі учасники виховного процесу прагнуть, привчити дитину до дисципліни, сформувані її як особистість.

Дисципліна дитини – це один із важливих компонентів виховання. Не зважаючи на те, що виховання та соціалізація тривають усе життя, проте основи формуються в дитинстві. Згідно наших уявлень, коли ми говоримо про дисципліну, то головною метою цього процесу ми вбачаємо покарання, обмеження чи заборони. Корінь слова «дисципліна» - *disciple*, що означає «учень», «студент». Тому, дисципліна – це той аспект виховання, який несе в собі любов, турботу та навчання.

Небажана поведінка не виникає просто так. Вона завжди сигналізує нас про проблеми, які хвилюють дитину. Але оскільки мозок дитини ще не сформований настільки, щоб вміти описати свої відчуття, вона використовує ті методи, які їй вдаються найкраще. Список небажаної поведінки, яка дратує і засмучує може бути доволі довгим, так само як і список можливих її причин. Спеціалісти часто розглядають проблеми дитини з точки зору симптомів порушення. Фокусуючись на проблемі спеціаліст намагається зрозуміти причини проблемної поведінки, шукає тригери, які її провокують, розробляє схему виходу зі складної ситуації. Проте, занурення у проблему часто спричиняє вкорінення самої проблеми, яке потім стає фокусом її заліковування.

На сьогоднішній день існує безліч підходів, які пропонують в різний, інколи суперечливий спосіб вирішувати проблеми, які виникають у батьківсько-дитячих стосунках. В часі сучасної пандемії, зростає кількість звернень до психологів і питання вибору форми та методу профілактики емоційно-соціально-поведінкових проблем в сімейній та освітній системі постає доволі гостро.

Підхід сконцентрований на вирішенні (ПСВ) – це спосіб спостерігати людину, проблеми і можливість зміни. Такий підхід передбачає можливість ефективної роботи над змінами без потреби заглиблення в причини проблеми. Найчастіше стереотипи та діагнози можуть бути перешкодою для

позитивного вирішення проблеми. І саме така точка зору якнайкраще підходить для позитивного виховання та вирішення дитячих проблем. Замість створення теорії на кшталт: «як правильно робити», «чому не можна так робити», ПСВ шукає те, що вже вдається робити добре і що допомагає в тій чи іншій ситуації.

Виходячи з принципів та понять короткотермінової терапії зосередженої на вирішення (Solution Focused Brief Therapy – SFBT) великий акцент робиться на тому, що людина вже вміє робити добре, які вона має ресурси, базується на повазі та прийнятті вибору людини. Працюючи згідно цього напрямку потрібно вміти цінити людей та їх мудрість, в тому числі і дітей.

Авторами даного підходу є Стів де Шезер та Інсу Кім Берг, які наприкінці 70-х ХХ ст. розвивали його в межах центру короткотермінової терапії в Мілвокі (США). Чисельними дослідженнями було підтверджено позитивні результати короткотермінової терапії зосередженої на вирішенні, які часто досягались за значно коротший термін в порівнянні з іншими психотерапевтичними підходами (напр. біхевіоральна, системна чи гештальт-терапія) [5].

Батьки та педагоги є постійними учасниками виховного процесу і часом важко оцінити об'єктивно власні дисциплінарні стратегії. Хороші наміри виховання часто завершуються неефективними звичками та неоптимальними діями.

Інсу Кім Берг наголошує, що на тому, діти не мають бажання розмовляти про свої проблеми [3]. На відміну від дорослих, їм не притаманно користуватись дедуктивним методом і вони не мають наміру заглиблюватись у причини їх виникнення. В основному діти схильні експериментувати, шукати рішення шляхом проб та помилок.

Техніка «долоні» та алгоритм трансформації проблемної поведінки та мотивація дитини до дії сформувалась в межах дитячого підходу короткотермінової терапії зосередженої на вирішенні - «Kids' skills – дитячі навички». «Долоня бажань» -

це техніка, яка дає дитині чітке уявлення про наші очікування, переваги для себе і найголовніше, що ви вірите в неї, навіть, якщо вона помилиться.

Спочатку варто розглянути, яким чином ми зазвичай звертаємось до дитини, коли хочемо її дисциплінувати, виховати чи чогось навчити. В такому випадку ми використовуємо «долоню нарікань» (рис.1)

Рис.1. Долоня нарікань

1. Великий палець «Завжди»: ми вживаємо такі словосполучення до дитини: кожного разу, завжди, знову, ніколи.

2. Палець провини описує небажану поведінку.

3. Палець наслідків: «Знову не розумієш?», формується список наслідків небажаної поведінки.

4. Палець пояснень: подаємо різні версії, чому дитина так робить.

5. Палець глухоти: «Скільки разів я тобі казала/-в?»

Користуючись «долонею нарікань» батьки та педагоги лише потрапляють в пастку тривалого нарікання без перспективи зміни. Для того, щоб розірвати замкнуте коло слід зробити щось інше. Варто подивитися на дитину з іншої перспективи. Техніка «долонь» – це доволі простий і швидкий шлях, який змінює наш підхід до виховання і допомагає

сформувані досягнення довгострокових педагогічних цілей в екологічний спосіб.

І.К.Берг та Т. Штайнер працюючи з дітьми виділяють такі основні принципи, які налаштовують на конструктивну співпрацю [3]:

- дитина хоче поводитись добре;
- дитина хоче, щоб її хвалили батьки, вчителі, друзі;
- дитина хоче допомагати дорослим;
- дитина має добрі думки;
- дитина хоче належати до соціальної групи;
- дитина хоче навчатись нових речей;
- дитина хоче висловлювати власну думку.

Концентруючись на позитивних рисах дитини, на її вміннях ми зможемо провадити виховний процес з легкістю, уникаючи таких неприсманих методів виховання як крик, ізоляція, агресія. Для цього нам варто скористатись «долонею бажань» (рис.2)

Рис. 2. Долоня бажань

1. Палець контакту. Найперше потрібно віднайти контакт з дитиною, звернутись на ім'я, привернути увагу (давай поговоримо, підійди сюди, подивись на мене).

2. Палець бажань вказує на ваші очікування, які обов'язково мають бути сформовані позитивно. Також варто конкретизувати певну поведінку (напр. порядок в кімнаті – це

вирити порох, застелити ліжко, порозкладати усі іграшки у відповідні ящики чи покласти деталі від конструктора в зелений контейнер), оскільки на одну і ту ж річ дитина і дорослий дивитиметься по-різному.

3. Палець користі – це показати сенс певної діяльності, пошук переваг, коли вона буде виконана (напр. вчасно зроблені уроки дають можливість довше погуляти). Важливо віднайти ті аспекти, які важливі для дитини.

4. Палець впевненості. Важливо дати дитині віру в себе шляхом демонстрації впевненості та переконання дорослого, що дитина це зможе зробити. Для цього варто підготувати докази успішного досвіду дитини в схожих ситуаціях.

5. Палець домовленості. Важливо пам'ятати, що часом дитина може забути про те, що вчиться нової поведінки. Тому слід узгодити, як потрібно реагувати і нагадувати дитині про оволодіння новою поведінкою так, щоб не засмучувати дитину.

Якщо застановитися і проаналізувати ситуації, коли дитина поводить себе невідповідно, то завжди можна віднайти певні закономірності її прояву. Діти намагаються поводитись добре, проте не завжди їм це може вдаватись, оскільки не мають досвіду, ідеї та навичок. Ідея позитивного підходу до виховання – це розкриття можливостей кожної дитини. Ціллю позитивної педагогіки є створення умов для виховання позитивної особистості, яка мислить конструктивно, має позитивне ставлення до світу.

Список використаної літератури

1. Ганнушкин П. Б. Клиника психопатий: Их статика, динамика, систематика. М., 1933. 292с.

2. Леонгард К. Акцентуированные личности. М.: Феникс, 2000. 544 с

3. Berg, I.K., & Steiner, T. (2003). Children's solution work. New York: W.W.Norton & Company.

4. Furman, B. (2010). Kids' skills in action: Stories of playful and practical solution-finding with children. Bendigo: Innovative Resources.

5. Gingerich, W. J., Kim, J. S., Stams, G. J. J. M., & Macdonald, A. J. (2012). Solution-focused brief therapy outcome research. In C. Franklin, T. S. Trepper, W. J. Gingerich, & E. E. McCollum (Eds.), *Solution-focused brief therapy: A handbook of evidence-based practice* (pp. 95-111). New York, NY: Oxford University Press.

6. Scott S. fortnightly review: aggressive behaviour in childhood // *Big medicine J.* – 1998. – n 316. – P. 202–206.

II. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Бут І.А.,
вихователь інклюзивної групи
Костянтинівського ДНЗ №31 «Мир»

ІНКЛЮЗИВНІ ГРУПИ В ДНЗ №31 «МИР»: ЗРУЧНО ТА ДОСТУПНО ВСІМ

Процеси реформування і модернізації освіти, які відбуваються в Україні сьогодні, спрямовані на забезпечення рівних прав на якісну освіту відповідного рівня дітям з особливими освітніми потребами з урахуванням здібностей, можливостей, бажань та інтересів кожної дитини шляхом запровадження інклюзивної освіти [1]. Реформування освіти в напрямі інклюзії підтверджується численними змінами в законодавстві України, практичною діяльністю закладів освіти та узгоджується з основними міжнародними документами у сфері забезпечення прав дітей, зокрема зі статтю 24 «Освіта» Конвенції ООН «Про права осіб з інвалідністю».

Згідно з Концепцією розвитку інклюзивного навчання в Україні здійснюється активний пошук та впровадження ефективних шляхів інтеграції в суспільство дітей з порушеннями психофічного розвитку та інвалідністю [2]. Впровадження інклюзивного навчання надає можливості дітям з особливими освітніми потребами відвідувати шкільні та дошкільні заклади загального типу. Інклюзивна освіта сприяє нормалізації життєвого циклу та освіти дітей з психофізичними порушеннями відповідно до індивідуальних можливостей та освітніх потреб, формуванню впевненості, надає можливості разом зі своїми здоровими однолітками змінювати суспільну думку, а також виховує толерантність у батьків та дітей щодо спільного навчання з дітьми з особливими освітніми потребами та інвалідністю.

Колектив Костянтинівського закладу дошкільної освіти №31 «Мир» на чолі з завідувачкою кандидатом педагогічних наук Корнєєвою О.Л. завжди швидко реагує на сучасні тенденції в освіті та робить все можливе аби задовольнити освітні потреби всіх дітей дошкільного віку без винятку.

Реалізація в 2018 році проекту «Дошкільний заклад «Мир» - простір, зручний для всіх» в межах спільної Програми «Сприяння інтеграційній політиці та послугам для людей з інвалідністю в Україні», яка впроваджувалася Програмою Розвитку ООН в Україні (ПРООН) спільно з ВООЗ та МОП за фінансової підтримки Партнерства ООН з питань реалізації прав людей з інвалідністю, в партнерстві з Міністерством соціальної політики України, Міністерством охорони здоров'я України та Національною Асамблеєю людей з інвалідністю України, сприяла розробці моделі інклюзивного освітнього простору в умовах ЗДО. Впровадження означеної моделі дозволило в Костянтинівському дошкільному навчальному закладі №31 «Мир» в вересні 2018 року відкрити перші дві інклюзивні групи, в 2019 році – ще дві, та ще одну інклюзивну групу – в 2020 році.

Головна ідея моделі полягає в забезпеченні рівних умов отримання дошкільної освіти для всіх дітей, створенні зручного та доступного освітнього простору, що дозволить кожній дитині розкрити індивідуальні здібності, набути життєво необхідних навичок, соціалізуватися.

Розроблена модель інклюзивного освітнього простору в умовах ЗДО включає опис доцільного та зручного облаштування простору інклюзивної групи, методично-дидактичного забезпечення, ефективної організації освітніх послуг та психолого-педагогічного супроводу дітей, в тому числі з особливими освітніми потребами, перелік вимог до фахівців, що працюють в інклюзивному дошкільному закладі та визначає шляхи організації взаємодії з батьками вихованців.

Сприятливе соціальне та предметно-розвивальне середовище є однією з вихідних умов розв'язання проблем

інклюзивної освіти. Тому, забезпечення такого середовища – одне із завдань психолого-педагогічного супроводу дітей в умовах інклюзії. Адміністрацією дошкільного закладу приділяється достатня увага організації доступного, зручного та безпечного предметно-розвивального середовища інклюзивних груп. Меблі та обладнання, розміщені в інклюзивних групах однаково доступні, зручні та відповідають вимогам спільного користування. Їх розташування дозволяє дітям вільно пересуватись простором групової кімнати, організовувати різні ігри, спілкування.

Інклюзивний освітній простір ДНЗ №31 «Мир», зручний для всіх і кожного, обладнаний меблями без гострих кутів, шафами на коліщатах, які легко пересуваються по груповій кімнаті та мають відкриті полички, мобільними столами різної форми та стільцями, що регулюються за висотою. Розташовані на відкритих поличках розвивальні ігри та іграшки, сприяють сенсорному, мовленнєвому, пізнавальному розвитку та соціалізації кожної дитини, в тому числі з особливими потребами.

Для організації ефективної роботи в інклюзивних групах середовище розподілено на кілька розвивальних осередків (6-7), які позначені спеціальними позначками, зрозумілими дітям (геометричні фігури, різнокольорові предметні картинки, знаки або цифри – у залежності від віку та можливостей вихованців). У межах осередків об'єднано дидактичні та розвивальні матеріали, які є мобільними, багатофункціональними, змінюваними та забезпечують оволодіння знань та формування навичок дітей у напрямках здоров'язберігальної (рухової), пізнавально-дослідницької, мовленнєво-комунікативної, ігрової, художньо-естетичної діяльності дітей та повсякденного життя. Також важливим для психологічного розвантаження вихованців інклюзивних груп є затишний осередок відпочинку (усамітнення).

Розвивальне середовище групової кімнати відповідає принципам різноманітності, варіативності, доступності та забезпечує індивідуальний розвиток кожної дитини.

Розвивальні іграшки, посібники та дидактичні матеріали виготовлені з нетоксичних, безпечних для здоров'я малюків матеріалів.

Для послідовного, доречного застосування матеріалів осередків створено технологічні карти використання всього обладнання кожної інклюзивної групи, розроблено паспорт обладнання з варіантами розташування його в групі.

Обсяг навчального матеріалу та методики, що використовуються для організації основних освітніх послуг в інклюзивних групах, сформульовані нормативною базою дошкільної освіти та програмами, рекомендованими МОН. Передбачено навчання дошкільників цінності життя та розумінню людської різноманітності за рекомендаціями програм «Садочок - простір дружній до дитини», «Вчимося жити разом». Здобуття дошкільної освіти дітьми з особливими освітніми потребами відбувається за окремими програмами і методиками, розробленими на основі Базового компонента дошкільної освіти МОН за погодженням з МОЗ [3]. Процес організації освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами здійснюється згідно розроблених індивідуальних програм розвитку (ІПР). Індивідуальні програми розвитку створюються фахівцями команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, містять загальні відомості про дитину, відомості про особливості її розвитку, інформацію про психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги, рекомендовані освітні програми, їх адаптації та модифікації, конкретні цілі та завдання з когнітивної, емоційно-вольової, соціальної сфери, фізичного та мовленнєвого розвитку. При розробці ІПР фахівці команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами спираються на сильні якості дитини, її інтереси та враховують рекомендації фахівців інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ) [4].

Склад команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами визначається з

урахуванням освітніх потреб дитини з ООП. До складу команди супроводу дитини з ООП входять постійні учасники: завідувач, вихователь-методист, вихователь, асистент вихователя, практичний психолог, вчитель-дефектолог, вчитель-логопед, вчитель-реабілітолог, сестра медична старша, батьки дітей з ООП [5].

Згідно Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, фахівці команди супроводу, крім розроблення ІПР для кожної дитини з ООП та моніторингу її виконання, надають методичну підтримку педагогічним працівникам закладу дошкільної освіти з організації інклюзивного навчання, проводять інформаційно-просвітницьку роботу у закладі дошкільної освіти серед педагогічних працівників, батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини, формування дружнього та неупередженого ставлення до дітей з ООП.

Компетентність фахівців, які працюють в інклюзивній групі, злагодженість їх роботи - є однією з умов ефективності дошкільної освіти. Вміння педагогів створити в групі психоемоційний комфорт, сприяти позитивному ставленню дітей один до одного, розуміння та прийняття педагогами, батьками і здоровими дітьми «особливих» дітей, а також розвиток комунікативних навичок між дітьми сприяють розумовому, мовленнєвому, емоційному і соціальному розвитку дітей з ООП.

Тому вихователі, асистенти та інші педагоги, які залучені до освітнього процесу, регулярно підвищують кваліфікацію, відвідують навчальні семінари, вебінари, проходять практичні тренінги та стажування.

Організація взаємодії дитячого садка з родинами дошкільнят спрямована на усвідомлення батьками необхідності придбання нових знань для розвитку власної дитини як різнобічно розвиненої особистості, забезпечення їй щасливого дитинства [6].

В Костянтинівському дошкільному навчальному закладі №31 «Мир» склалася певна система психолого-педагогічної підтримки батьків (сімей), яка дозволила активізувати виховний потенціал сімей, розширити коло їх психолого-педагогічних знань, сформувати навички ефективної взаємодії з дітьми, підвищити рівень відповідальності батьків за розвиток дитини дошкільного віку, в тому числі і дітей з особливими потребами.

Організація взаємодії з батьками в дошкільному закладі здійснюється згідно спеціальної програми. Означена програма створена згідно рекомендацій старшого наукового співробітника лабораторії психології дошкільника Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України кандидата психологічних наук Хартман О. Ю. та містить сучасні підходи до організації взаємодії з батьками. Впровадження програми в практику роботи ДНЗ передбачає системний вплив на батьків за допомогою інтерактивних засобів, озброєння батьків теоретичними знаннями і практичними навичками ефективної взаємодії з дітьми.

На сьогодні в Костянтинівському дошкільному навчальному закладі №31 «Мир» функціонують 5 інклюзивних груп, в яких виховуються 15 дітей з особливими освітніми потребами. Це діти з різними видами порушень: затримкою психічного розвитку, розладами аутистичного спектру, порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату, зниженим зором. І вони всі відчують себе комфортно, природно, безпечно, вчать бути самостійними та впевненими в собі та майбутньому.

Список використаної літератури

1. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 / Офіційний сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. –
Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Концепція розвитку інклюзивної освіти: наказ міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 №912 / Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>

3. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція: наказ міністерства освіти і науки України від 12.01.2020 №33 / Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

4. Порядок організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530 // Офіційний вісник України. – 2019. – № 46 – Ст. 1735. / Офіційний сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF#Text>

5. Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 № 609 / Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>

6. Піроженко Т. О., Хартман О. Ю. Виховуємо дитину – зростаємо як батьки: навчально-методичний посібник / Т.О. Піроженко, О.Ю. Хартман. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 168 с.

Гальченко Марина Олександрівна,
опорний заклад «Пришибський ЗЗСО
I-III ступенів Пришибської сільської ради
Кременчуцького району Полтавської області»

ТРАДИЦІЙНІ АВТОРСЬКІ МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Усі без винятку батьки хочуть, щоб їх дитина була найрозумнішою, розвиненою і освіченою. Коли малюк трохи підрастає, тато з мамою починають замислюватися над тим, коли ж починати займатися її розвитком.

Колись було встановлено, що мозок людини найбільш інтенсивно розвивається у віці до 3 років, від сюди і пішов ранній розвиток. Кожні батьки люблять свою дитину, і хочуть дати їй найкраще, звичайно дитя потрібно розвивати, особливо малюка, питання як це робити? Є дуже багато різних методик раннього розвитку дітей (методика Монтесорі, Домана, Зайцева метод Тюленева і багато інших), які рано навчають дитину різним навичкам, таким як: читання, письмо, рахунок, математика, англійська мова.

Актуальність.Тема раннього розвитку дуже популярна не тільки в нашій країні і в той же час суперечлива, так як одні вважають, що це міф і не більше ніж розкручений бренд, на який «ведуться батьки» інші дотримуються думки, що ранній розвиток просто необхідно для малюка, так як це закладає міцний фундамент на все подальше життя. Чи так це? **З чого взагалі почалося раніше розвиток, чому люди задумалися над тим, чому в ранньому віці потрібно розвивати дітей?** Давайте розберемося.

Викладення основного матеріалу.Дуже часто зустрічаються діти, які вже в три роки і рахують, і пишуть, і малюють добре. Багатьох починає цікавити – це вони від природи такі обдаровані чи це результат раннього розвитку? У більшості випадків, все-таки це плоди раннього розвитку і в цьому полягає його головний плюс. Якщо батьки хочуть, щоб

їх чадо було розвинене не по роках, то необхідно займатися його раннім розвитком.

Але, займаючись з малюком, ні в якому разі не можна перегинати палицю, так як дитина завжди повинна мати право вибору. Результат розвитку буде видно тоді, коли малюку буде подобатися те, чим він займається. Раніше розвиток дитини має бути в міру, для того, щоб не відбити у нього інтерес до навчання.

Дошкільна освіта малюків у країнах зарубіжжя розпочинається з 2,5 до 6 років у залежності від країни, її тривалість залежить від віку, з якого починається обов'язкове навчання.

Характеристика організованої дошкільної освіти у країнах Європи (за Р. Мейвогель) [3, 4]

Країна	Термін початку навчання (обов'язкового, до шкільної освіти)		Тривалість дошкільного навчання	Відвідуваність %	Термін перебування дитини (день)
<i>Австрія</i>	6	3	3	80	Половина
<i>Бельгія</i>	6	2,5	3,5	95	Повний
<i>Данія</i>	7	6	1	75	Половина
<i>Німеччина</i>	6	3	3	75	Половина
<i>Ірландія</i>	6	5	2	56-99	Повний
<i>Італія</i>	6	3	3	90	Повний
<i>Франція</i>	6	3	3	90	Повний
<i>Люксембург</i>	4	4	2	100	Повний
<i>Нідерланди</i>	5	4	2	98	Повний
<i>Португалія</i>	6	3	3	50	Повний
<i>Іспанія</i>	6	3	3	90	Повний
<i>Швеція</i>	7	6	1	100	Половина
<i>Англія</i>	5	4	2	100	Повний

Аналізуючи умови, створені для розвитку, навчання і виховання дітей за кордоном, Р. Мейвогель зазначає, що у більшості країн Європи батьки не платять за дошкільну освіту, оскільки вона розглядається, як частина шкільної

системи, безкоштовної до певного віку, тому практично 98%; дітей відвідують дошкільні заклади. У тих країнах, де батьки вимушені платити за Освіту, відвідуваність дітьми дошкільних закладів дещо нижче і, відповідно, нижче рівень розвитку дошкільників під час вступу до школи [4, 126].

У країнах, Західної Європи неабияка увага у виховних центрах, ігрових групахі дошкільних закладах приділяється інтеграції дітей з відхиленнями у стані здоров'я і здорових дітей. Для цього додатково залучають таких спеціалістів, як психологи, медичні працівники, додатковий обслуговуючий персонал тощо.

У країнах зарубіжжя здебільшого немає єдиної програми, що призводить до відсутності єдиних вимог до освітнього процесу, порушенню цілісності освітнього простору. Як правило, у змісті програм розвитку, навчання і виховання, дітей в європейських дошкільних закладах присутні традиції народу, свята, заняття.

У багатьох країнах світу дошкільна освіта є первинною ланкою єдиної системи виховання і навчання. Нею опікуються місцеві органи влади, промислові та сільськогосподарські підприємства, релігійні та громадські організації, приватні особи. Як правило, у більшості країн функціонують стаціонарні та сезонні ясла, садки з різною тривалістю роботи, дошкільні відділення при початкових класах, материнські школи, майданчики. Виховна робота, метою якої є гармонійний розвиток дітей, формування навичок життя в суспільстві, здійснюється відповідно до програм виховання та навчання. У всіх країнах існують системи підготовки педагогічних працівників (курси, середні спеціальні, вищі навчальні заклади). Кожна національна система дошкільної освіти має свої особливості та власний передовий досвід.

На початку ХХІ ст. у всіх розвинутих країнах сформувалася система освіти, обов'язковою складовою якої була початкова ланка. Відповідно постало питання про підготовку дитини до школи. Одночасно з рухом за оновлення

шкільного навчання розгорнувся рух за суспільну дошкільну освіту.

Очевидно, безспідставно ХХІ ст. символічно названо «століттям дитини». Саме так називалася книга відомої шведської письменниці Елен Кей (1849—1926), у якій обґрунтовано ідею вільного виховання. Виступаючи за пріоритетність домашнього виховання, Е. Кей критикувала заорганізованість, надмірну регламентацію діяльності дітей у дитячих садках, наполягала на наданні дитині можливостей гратися за власним вибором, без чого неможливий розвиток інтересів і самостійності [1, 86].

Розвинувся новий напрям психолого-педагогічної науки — експериментальна педагогіка, представники якої В.-А. Лай, Е. Мейман (Німеччина), А. Біне, С. Френе (Франція), Ж.-О. Декролі (Бельгія), Е. Клапаред (Швейцарія), Е.-Л. Торндайк (США) намагалися завдяки психологічним дослідженням якнайточніше визначити особливості педагогічного впливу. Експериментальна педагогіка намагається поєднати психологію, фізіологію та педагогіку, синтезуючи їх можливості, розробити індивідуальну програму виховання і навчання кожної дитини [1, 125].

Ідею комплексного підходу до вивчення розвитку дитини, індивідуалізації навчання і виховання, удосконалення наукової, психологічної підготовки педагогів-практиків обґрунтував німецький представник експериментальної психології Ернст Мейман (1862—1915) [1, 316].

Його співвітчизник Вільгельм-Август Лай (1862—1926) розглядав дитину як активний елемент соціального і біологічного середовищ, вважаючи, що її діяльність слід організовувати з огляду на психологічні та фізіологічні особливості, потреби, інтереси. Йому належить ідея створення, замість школи навчання, педагогіки дії, яка б вибудовувалася на єдності таких елементів навчання, як сприймання, розумове перетворення сприйнятого і зовнішні реакції-відповіді [1, 258].

Французький учений Альфред Біне (1857—1911) критикував словесне навчання, вважаючи, що дитина має бути активним учасником процесу виховання. Йому належить одна з найпопулярніших систем тестів, розроблених з метою виявлення рівня розвитку інтелекту. Аналізуючи процес навчання, А. Біне виходив з того, що дитина добре засвоює те, що безпосередньо стосується її. На підставі вивчення особливостей малюка пропонував відносити його до рівня розвитку й навчати з тими дітьми, які мають подібні здібності [1, 457].

Диференціацію навчання обстоював автор «функціональної педагогіки» Едуард Клапаред (1873—1940), зосереджуючи увагу педагогів на дитині, дитячій грі як засобі підвищення ефективності виховання, розвитку її інтересів і потреб [1, 370].

Представник «реформаторської педагогіки» («нового виховання») американський філософ, психолог і педагог Джон Дьюї (1859—1952) центром усього вважав дитину. Тільки зростання та розвиток дитини, на його думку, можуть бути «мірилом» виховання. У початковій лабораторній школі Дьюї роботу було зосереджено на задоволенні потреб і розвитку здібностей дітей 4-5-ти років [1, 403].

Головними імпульсами природного розвитку дитини він вважав соціальний (бажання спілкуватися), конструктивний (прагнення до руху в грі), дослідницький (прагнення впізнавання і розуміння), експресивний (прагнення до самовираження). Тому навчання має бути максимально наближеним до життя і досвіду дітей. Оскільки малюкам властива неабияка активність, педагогіка повинна дбати про її спрямування.

Педагогіка Дьюї пов'язана з дією, покликаною сприяти розвитку людини, у чому він вбачав найвищу мету виховання. Своєю діяльністю людина пізнає світ; саме діяльність є джерелом знань, а тому сутність навчання полягає в реалізації положення «вчитись шляхом дії». Будучи прихильником

теорії вроджених здібностей, Дьюї так сформулював роль вихователя: «Дитина постійно діяльна і сама дає хід закладеним в ній здібностям. Роль вихователя зводиться до того, щоб дати правильний напрям її діяльності». Це означає, що з педагогічного процесу слід усунути всі форми, методи і засоби прямого впливу на дітей [1, 406].

У книзі «Моральні принципи виховання» Дьюї сформулював головні завдання допомоги дітям, які полягають у виробленні моральної поведінки, навчанні їх правильно обирати спосіб подолання складнощів, здобувати з будь-якої ситуації найбільшу користь для себе. Метою морального виховання вважав таких людей, які вміють спрямувати свою соціальну енергію на службу соціальним інтересам [1, 407].

Головне покликання виховання Ж.-О. Декролі вбачав у моральному самовдосконаленні дитини, у навчанні і виховуванні якої рекомендував опиратися на її природу, орієнтуючись на вільну діяльність. Усе це дасть змогу дитині максимально виявити притаманні тільки їй нахили. Основою навчання, на його погляд, мають бути «центри інтересів», що враховували б особливості сприймання і ступінь розвитку мислення дитини: «Найважливіше для дитини — це знати саму себе». Пізнаючи себе, дитина з часом відчує потребу й у пізнанні навколишнього світу [2, 125].

Однак виховання, за твердженням Ж.-О. Декролі, не повинно обмежуватися інтересами дитини. Воно мусить розгортатися у двох проекціях: «від дитини до світу — від світу до дитини». Дитячий антропоцентризм (термін Ж.-О. Декролі) спонукає дитину насамперед знати все про себе: з чого складається її тіло, якими є призначення та дія різних органів, як вона спить, їсть, дихає, грається, працює, чому боїться або сердиться тощо. Тому пристосувати навчання до нахилів дитини вкрай важливо саме у ранньому і дошкільному віці, усунувши із середовища все, що не пов'язане з її життям [2, 127].

На ідеях антропософії ґрунтувалася система виховання німецького педагога Рудольфа Штейнера (1861—1925), яку

називають «вальдорфською антропософією», «вальдорфською педагогікою», оскільки Вальдорфські вільні школи були засновані Штейнером у Вальдорф-Асторії (поблизу німецького міста Штутгарта) [1, 509].

Штейнерівська педагогіка постала не як програма чи система методичних прийомів, а як педагогічний світогляд, що є результатом багаторічного практичного досвіду. Навчальні заклади, які сповідують її, постають як цілісний соціально-педагогічний організм, заснований на ідеї виховання людини як вільної особистості, котра бере активну участь у соціальному житті [1, 511].

Науковою основою вальдорфської педагогіки є пізнання людини, стрижнем її — бачення людини як фізичної, душевної та духовної істоти. Провідні ідеї штейнерівської педагогіки (всебічний розвиток дитини, зв'язок розвитку з соціальним середовищем, спільне емоційне життя дорослого і дитини) засновані на філософських засадах життя. Сам Р. Штейнер тлумачив антропософію як шлях пізнання, що може духовну сутність людини привести до духовного у Всесвіті. Це прагнення виникає в людині як потреба серця, усвідомлення своєї людяності [1, 512].

У період дошкільного дитинства (за Штейнером, від народження до зміни зубів) провідна роль у розвитку дитини належить нервово-сенсорній системі, яка забезпечує активне відображення і відтворення внутрішніх імпульсів з метою пристосування до навколишнього світу. Р. Штейнер порівнював дитину з окремим органом чуття, маючи на увазі її цілковиту відкритість навколишньому середовищу. Зважаючи на особливу відкритість дитини, її захопленість оточенням, Штейнер обґрунтував концепцію розвивального (формуючого або деформуючого) педагогічного середовища, яким є предметний і людський світи [1, 512].

Головним завданням виховання він вважав допомогу дитині в її вільному самовизначенні.

Послідовники Р. Штейнера розвинули його ідею про збереження цінності дитинства як важливого етапу життя, без

якого людина просто не може реалізуватися як особистість. Вальдорфським дошкільним закладам, описаним Елізабет Грюнеліус, властиві спрямованість на процес розвитку дитини через її співпереживання і співпрацю з дорослими у всіх видах діяльності без будь-якого примусу [1, 513].

Відомий польський лікар, письменник, педагог, директор Будинку сиріт у Варшаві, автор книги «Як любити дітей» Януш Корчак (1878—1942) помилку виховання вбачав у неповазі до особистості, яка розвивається. Ставлення дорослих до дітей він називав «протекціонізмом», свідченням якого є демонстративне заступництво, постійне бажання допомагати, спрямовувати, робити все за них. Те, що у Декларації про права людини називається правами, наголошував Я. Корчак, насправді є не правами, а обов'язками дорослих стосовно дітей. А одна з проблем дитинства полягає у тому, що головне право дитини (право на повагу) не передбачає можливість їй бути такою, якою вона хоче або може (право бути собою). Тому принципи гуманістичної педагогіки мають засновуватися на свободі і правах дитини [1, 601].

Видатний французький педагог, автор оригінальної педагогічної технології, заснованої на ідеях гуманізму і самовідданої любові до дітей, Селестен Френе (1896—1966) стверджував, що у кожній дитині втілено більше істин, ніж у всіх педагогічних підручниках світу разом узятих. Його педагогіка вивершується на основі сформульованого «ядра цінностей». Такими цінностями він вважав здоров'я дитини, визнання дитячого прагнення до максимального саморозвитку, створення сприятливого для розвитку дітей середовища, забезпечення «природного, живого і всебічного виховного процесу». Вони визначають головну мету виховання: «максимальний розвиток особистості дитини в розумно організованому суспільстві, яке буде слугувати їй і якому вона сама буде слугувати» [1, 653].

Однією з концептуальних засад педагогічної технології Френе є ідея про опори-бар'єри. Йдеться про те, що на

життєвій дорозі дитини неминуче постає багато бар'єрів — сім'я, суспільство, вчитель, але ці «бар'єри» водночас дисциплінують, стримують, і за умов правильно організованої діяльності дитячого закладу стають «опорами» в її розвитку [1, 654].

С. Френе визнавав необхідність ранньої соціалізації дитини (входження в суспільство, набуття соціального досвіду, опанування соціальних ролей) у дошкільних закладах, які є своєрідними «дитячими заповідниками» [1, 654].

У цьому процесі природне середовище надає дитині необхідний для розвитку матеріал, а також забезпечує нормальні умови для її фізичного та емоційного вдосконалення.

Співтовариство дорослих і дітей, за переконаннями С. Френе, є джерелом виховання громадянина, який би усвідомлював свої права та обов'язки як активний діяч демократичного суспільства. Для цього школа повинна раціонально організувати трудову діяльність, бути відкритою соціальному середовищу, тісно пов'язаною з ним [1, 655].

Обґрунтувавши технологію створення гуманістичної і демократичної школи, С. Френе популяризував її серед батьків, намагаючись зробити їх соратниками школи, розширити педагогічне співробітництво із сім'єю. У «Зверненні до батьків» він доводив значущість створення атмосфери свободи і співробітництва, оскільки «лише за допомогою свободи можна підготувати до свободи, лише за допомогою співробітництва можна підготувати до соціальної гармонії та співробітництва, лише за допомогою демократії можна підготувати до демократії». Нова школа, на його думку, має бути орієнтованою не на навчальні предмети і відповідні програми, а на дитину [1, 656].

Висновки. На початку ХХІ ст. було зроблено спроби поставити в центр навчально-виховного процесу дитину, що спричинило так звану педоцентристську (надання статусу центру педагогічного процесу дитині) революцію в

педагогіці. Саме у ХХІ ст. у педагогіці Заходу, як ніколи раніше, гостро стоїть питання про масову гуманізацію освіти. Сприятливе соціально-культурне і наукове тло стимулювало у цей період пошук нових шляхів і способів організації освіти, сприяє перегляду традиційних педагогічних ідей.

Список використаної літератури

1. Вознюк О.В. Педагогическая синергетика: монография. – Житомир: Изд-во ЖГУ им. И. Франко, 2012. – 812 с.
2. Масару И. После трех уже поздно. – М., 1991.
3. Мейвогель Р. Дошкольное и детское воспитание в Европе // Обруч. – 1998. – № 3. – С. 4-6.
4. Сбруева А.А., Рисіна М.Ю. Історія педагогіки у схемах. Картах, діаграмах: Навчальний посібник. – Суми: СумДПУ, 2000. – 208 с.

ДИТЯЧИЙ САДОК І СІМ'Я: ХТО КОГО ЧИ РАЗОМ?

Із перших днів життя дитина поступово набуває соціального досвіду, спілкуючись з найближчим оточенням. Спершу в середовищі сім'ї, потім – у різних соціальних інститутах, які доповнюють, посилюють та урізноманітнюють вплив сімейного виховання.

Діти, народжені після 2010 року – покоління Альфа. Хто вони такі? Які особливості цього покоління? Це – діти покоління Z, кому зараз до 30 років (покоління Y – до 45; покоління X – люди, старші 50 років). Вони мають особливий характер і свою місію. Матеріальні цінності діти покоління Альфа (надалі «А») сприймають як належне. «Цифрові» діти виростили в суспільстві, де вже задоволені всі базові потреби. Вони не затримують свою увагу на чомусь одному і постійно поглинають гігабайти все нової і нової інформації. Діти «А» не стануть нічого робити з примусу, тому що точно знають, чого не хочуть; тільки ставши частиною їхнього життя ви зможете отримати їх увагу, прихильність. Це покоління дітей готове прийняти ваші правила гри тільки, якщо їм цікаво та зрозуміло, для чого їм це робити. Посади, соціальний статус чи приналежність до певної групи не зможуть викликати у них повагу та бажання наслідувати, а тільки ваш образ життя, погляди, яких ви притримуетесь, та цінності, які транслюєте.

Покоління Альфа – це покоління Google babies. Вони знають, як користуватися Youtube раніше, ніж навчилися читати та писати. А смартфон чи айпад – іграшка, яка потрапляє їм до рук ще до року. Їх свідомість відмовляється сприймати, що колись не було мобільних та інтернету. [1]

Але, як і для інших поколінь, першоосновою життя дитини є сім'я як найближче середовище її існування. Перед батьками стоїть нелегке завдання – забезпечити дітям

щасливе дитинство, орієнтуючись на її психологічне благополуччя, яке є провідним чинником їх гармонійного розвитку.

На етапі дошкільного дитинства провідним соціальним інститутом, покликаним забезпечити різнобічний розвиток дитини, є дошкільний заклад. Проте часто, як дитина починає відвідувати його, батьки перекладають відповідальність за її розвиток, навчання і виховання саме на дитячий садочок. Запобігти цьому можна лише об'єднавши зусилля педагогів та батьків. За переконанням Л. Гураш [4, с.112], модернізація дошкільної освіти не може не торкнутися сучасної сім'ї, залишити родину стороннім спостерігачем змін, що відбуваються у першій її ланці, не торкнутися її інтересів.

Метою роботи дошкільного навчального закладу із сім'єю є:

- підвищення і підтримка психолого-педагогічної культури батьків;
- вивчення та узагальнення кращого досвіду сімейного виховання та встановлення тісного контакту сім'ї з педагогічним колективом;
- розкриття вікових психологічних, фізіологічних особливостей дошкільників;
- з'ясування ролі батьків у житті дитини та залучення батьків до участі в житті дитячого садка через пошук і впровадження найбільш ефективних форм роботи. [2, с.21]

І педагоги, і батьки – дорослі люди, які мають свої психологічні особливості, вікові та індивідуальні риси, свій життєвий досвід і власне бачення проблем. Виховуючи дитину, батьки мають дбати і про фізичний, і психічний, і соціальний розвиток. Виховний потенціал батьків визначається їхньою громадською позицією, ступенем усвідомлення власної відповідальності за виховання дитини, культурою родинного побуту тощо. До тих пір, поки дорослому вистачає знань для успішної взаємодії, сумнівів з

приводу цього знання у нього не виникає. Одним із завдань вихователя – допомогти батькам усвідомити необхідність постійного оволодіння психологічно-педагогічними знаннями для правильного виховання дитини. Усвідомлене батьківство – це форма батьківства, що складається з усіх особистісних якостей батьків, почуттів, знань та навичок, поєднання яких дає змогу забезпечити формування повноцінно розвиненої особистості.[3, с.23] Нові знання вводять батьків в іншу соціальну реальність: дарують нове бачення проблеми і світу. Вплив нового знання на особистість дорослого йде непросто; вимагає від нього критичної переоцінки власного досвіду. Саме гармонійна взаємодія дошкільного закладу із сім'єю є запорукою щасливого дитинства, формування основ повноцінної особистості, розкриття і реалізації творчого потенціалу дитини.

Так, з-поміж знань, необхідних батькам є знання про мету, засоби і методи виховання дитини дошкільного віку, а також досягнення у галузі педагогіки, психології і фізіології.

А щоб створити в сім'ї оптимальні умови для розвитку, виховання і навчання дитини, батьки мають уміти:

- синтезувати й застосовувати набуті знання на практиці;
- створювати психологічно комфортну атмосферу в сім'ї;
- організовувати взаємодію між членами сім'ї, а також різні види діяльності дитини.

Цілеспрямоване та правильно організоване спілкування з батьками дає змогу педагогові пізнати дитину, забезпечити оптимальні умови для її повноцінного фізичного та психічного розвитку, виробити єдині підходи до її виховання.

Як свідчить досвід, основою гармонійної взаємодії педагогів та батьків є такі чинники:

- повага і довіра до дитини;
- партнерство у вихованні дітей;
- розуміння педагогами і батьками мети і завдань виховання;

- максимальне використання виховного потенціалу педагогічного колективу й родини під час спільної роботи з дітьми.

Активізація виховного потенціалу батьків має тривати постійно. Першою сходинкою навчального закладу та батьків є найважливіший момент у житті дитини – адаптація до умов дошкільного закладу, який потребує від неї не лише вміння пристосовуватися до нової соціальної ситуації, а передусім – повної зміни, уявлень про взаємини з оточенням. У ранньому віці закладаються найважливіші особистісні якості людини, зокрема довіра до людей, допитливість, впевненість у собі, наполегливість, а також розвиваються її здібності. У цей період малюк відкриває для себе навколишній світ, долучається до світу музики, фізичної культури. Одним із таких способів є залучення до цього процесу батьків вихованців, зокрема мам. Адже саме з ними у малюків особливий зв'язок.

Тому педагоги нашого садочка повсякчас шукають різні способи, аби полегшити адаптацію дітей. З цією метою в нашому закладі було організовано «Клуб дбайливих батьків» та клуб «Колиска», функціонує гаряча лінія «Мобільна допомога для батьків». Крім традиційних заходів з батьками, а саме: батьківських зборів, днів відкритих дверей, виставок дитячої творчості, сумісних з батьками розваг, святкування традиційних і нетрадиційних свят («Свято нашої дитини», «Свято квітів», «Свято яблука» тощо), проводяться нетрадиційні заходи спілкування з батьками. На базі нашого дошкільного закладу протягом п'яти років існував експериментальний майданчик «Психолого-педагогічна підтримка батьків дітей дошкільного віку», під час якого проводилось багато семінарів-тренінгів як для педагогів так і для батьків. Для реалізації завдань експериментальної роботи було проведено багато консультацій, семінарів, круглих столів, самоосвітніх заходів. Пріоритетним напрямком експериментальної роботи було обрано пошук та апробацію найбільш ефективних форм та методів взаємодії з батьками з

метою формування відповідального батьківства. Одним із важливіших результатів проведеної роботи було уточнення та розширення знань батьків щодо виховання та розвитку сучасного покоління дітей та об'єднання дітей та батьків.

Враховуючи характерні риси дітей покоління «А», всі сучасні зміни в суспільстві, швидкий розвиток технологій, а також необхідність зберегти своє здоров'я та здоров'я своїх дітей під час пандемії COVID-19, коли неможливо здійснити безпосередній контакт або він обмежений, на допомогу вихователям і батькам у спілкуванні приходять інноваційні заходи роботи. Це і створення відеоконференцій за допомогою новітніх платформ дистанційного навчання (Zoom; Googleclassroom; Meet), і створення для батьків інтернет-груп у соціальних мережах Viber, Facebook, Telegram.

Організувати формат життєдіяльності дітей Альфа в максимально насиченому просторі ігрових завдань допомагає Програма «Впевнений старт», що затверджена на I Всеукраїнському з'їзді педагогічних працівників дошкільної освіти і розроблена на всі вікові групи дітей дошкільного віку. Ця програма ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, інтегрованого, компетентнісного, діяльнісного підходів до розвитку, виховання та навчання сучасних дошкільників, тісної взаємодії навчального закладу і родини у формуванні основ їхньої елементарної життєвої компетентності перед вступом до школи. Вона відображає запити практиків і з урахуванням характеристики психологічного віку дітей, кращих на сьогоднішній день теоретичних здобутків і методичних рекомендацій пропонує орієнтири змістового наповнення освітньої роботи, скеровує педагогів і батьків на особистісний розвиток дітей за основними напрямками, організацію різних видів і форм трудової діяльності та окремо акцентує на ігровій діяльності – провідному виді діяльності для всього дошкільного дитинства, незамінному засобові розвитку дітей.

Підсумовуючи сказане вище, хочеться наголосити, що реалізація програми «Впевнений старт», використання комунікаційних технологій, традиційних та нетрадиційних форм, методів учбово-виховного процесу в рекомендованому освітньому форматі допоможе об'єднати зусилля педагогів та батьків. Сім'я і дитячий садок – два виховні осередки, у кожному з яких дитина отримує потрібний життєвий досвід. Але лише разом вони створюють оптимальні умови для входження маленької людини у великий світ.

Список використаної літератури

1. Калабуха Л. Хто такі покоління Альфа і в чому відмінність від поколінь X,Y,Z? [Електронний ресурс]: режим доступу <https://kalabukha.com.ua/hto-taki-pokolinnya-alfa-i-v-chomu-vidminnist-vid-pokolin-x-y-z/>
2. Катанаха А. Вихователі та батьки – поруч чи разом? / А.Катанаха // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2016. –№ 7. – С. 21-22.
3. Піроженко Т.О. Виховуємо дитину – зростаємо як батьки: навчально-методичний посібник / Т. О. Піроженко, О. Ю. Хартман.– Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 168 с.
4. Гураш Л. Родинне виховання: сучасні підходи / Гураш Л., Т.Вороніна, О. Мельник. – К. : Шкільний світ, 2010. – 112 с.

Коноз О.Б.,
аспірантка кафедри дошкільної педагогіки
Миколаївського національного університету,
асистент вчителя інклюзивного класу
МЗШ №1 ім. Олега Ольжича м. Миколаєва

ІНКЛЮЗІЯ В ДОШКІЛЛІ: ЯК ЗРОБИТИ ТАК, ЩОБ БУЛО ДОБРЕ ВСІМ

*Дитинство – найважливіший період людського життя;
не підготовка до майбутнього життя, а справжнє,
яскраве, самобутнє, неповторне життя. І від того, як минуло
дитинство, хто вів за руку в дитячі роки, що ввійшло в розум
і серце дитини з навколишнього світу, – від цього багато
залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк.*

В.О. Сухомлинський

Освіта покликана виховати сучасну людину з новим світоглядом, своєю філософією. І першою ланкою освіти є дошкільна освіта. Саме сюди звертаються батьки для навчання дошкільників. Дошкільна освіта є другим інститутом після сім'ї, з яким знайомиться дитина. Ключові компетентності під час здобуття дошкільної освіти формуються за різними освітніми напрямками, спрямованими на розвиток особистості дитини. Освітні напрями визначають зміст роботи закладу дошкільної освіти через організацію педагогом базових (основних) видів діяльності, які збагачують досвід дитини та реалізуються як особистісне надбання дитини (результат розвитку) за підтримки батьків в умовах родинного виховання. В дошкільному закладі вона росте (серед однолітків і в родині), вчиться, розвивається, виховується, знайомиться з різноманітністю, пізнає світ та природу. Щоб змінити сприймання і прийняття дітей (людей) з особливими потребами суспільством, треба з наймолодшого віку формувати цілісну картину Світу, світосприйняття реальності, а не відокремленості, працювати над повагою до інакшості, інформувати про різноманітність, виховувати гуманізм, толерантність, бажання допомогти. Інакшість- це відмінність, талановитість, здібність, а не тільки особа з

особливими освітніми потребами, яка ,доречі, може бути талановита (семантизм). Наприклад Ван Гог художник з аутизмом, Льюїс Керролл – математик та письменник з аутизмом, Альберт Ейнштейн – фізик, Нікола Тесла- фізик, який мав проблеми з спілкуванням та інші.

Найважливіша роль у зміні філософії сприймання і навчання людей з інвалідністю, та осіб з особливими потребами надається освіті, яка зіткнулася з двома проблемами. Перша – загострення глобальних (передусім екологічних) проблем – свідчить про неспроможність існуючої системи освіти виховати у людей новий тип світогляду. Друга ознака – це неспроможність цієї системи задовольнити особисті інтереси все більшої кількості людей, в тому числі дітей з порушеннями, дітей з інвалідністю, дорослих людей з інвалідністю, які отримали її внаслідок війни або з інших причин, сімей, які виховують дитину з порушеннями чи доглядають за особою з ООП . У світі зростає кількість неписьменних і погіршується функціональна підготовка випускників шкіл та вищих навчальних закладів для майбутньої роботи в нових умовах(а саме з особами з особливими освітніми потребами)[1;18].

Навчання, надання послуг, реабілітація, соціалізація потребують державної підтримки та змін законодавства, узгодження роботи між усіма міністерствами – Міністерством освіти і науки України, Міністерством соціальної політики, Міністерством охорони здоров'я України. І досі ця робота узгоджується. Відома вчена Колупаєва А.А. називає роздробленість, неузгодженість управління одним з політичних чинників, на які зважають, вибудовуючи українську модель інклюзії [2;81].

Підтримка громадськими організаціями та соціальними інститутами, адміністрацією закладів є надзвичайно важливою. Остання підтримка є найголовнішою. Від бажання адміністрації залежить розвиток інклюзивного середовища та організаційно-педагогічні умови, забезпечення програмами та методичним забезпеченням, спеціалістами).

Компоненти освіти, які б поєднували те, що до 2001 року було розділено і поділено на сфери впливу поєднує нова парадигма гуманістичної освіти «інтеграція», а згодом - «інклюзія». В цей рік започатковано Всеукраїнський експеримент «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх закладах» на період 2001 – 2007 рр. (наказ МОН №586 від 10 серпня 2001 року). Інтеграція і інклюзія вважалися синонімічними, і антонімічними до сегрегації (медична модель - лікування і навчання).

Інклюзія в дошкільлі. Як зробити так, щоб було добре всім? Відповідь є. Це комплексна і командна робота, співпраця з родиною та спеціалістами, допомога у складанні ІПР, визначання цілей, полей найближчого розвитку(за Л. Виготським), так званих актуальних зон розвитку (за Левіною) над якими потрібно працювати, моніторинг досягнень тощо. Дуже важливим є підтримка держави (політика та матеріальна підтримка розвитку інклюзивного закладу, середовища, простору), активність громадських організацій, і, головне, вміння задовольнити інтереси всіх учасників освітнього процесу. Це вміння слухати, робити так, щоб всі були задоволені. А для цього потрібно щоб педагоги (асистент вчителя і соціальний працівник - асистент дитини) , які працюють в інклюзивному освітньому закладі розуміли, що соціалізуючи дитину, вони соціалізують родину, яка включається в роботу суспільства та стає не користувачем, а суб'єктом громадської діяльності, має можливість працювати, покращити своє матеріальне становище, підняти свій соціальний статус, бути корисною державі та людству.

Когнітивна психологія і педагогіка визнають провідну і визначальну роль знання в організації психіки і поведінки людини. В багатьох країнах розробляють ці напрями для роботи з особами з ООП. Когнітивний підхід до навчання представлений чотирма напрямками, що розвиваються в значній мірі незалежно один від одного, а саме: теорією

осмисленого вербального навчання Д.Озбела, теорією навчання Дж.Брунера, дослідженнями когнітивних стилів учнів та інформаційними моделями процесу навчання. Предмет цих напрямів когнітивної педагогіки складає процес пізнання, тобто як людина одержує інформацію про Світ, як цю інформацію уявляє, як вона зберігається в пам'яті і перетворюється на знання, як ці знання впливають на поведінку людини. Основним методом когнітивної педагогіки є операціоналізм, тобто виділення і розвиток операцій, які входять до складу тієї чи іншої діяльності. За визначенням КН, засвоєння навчального матеріалу забезпечується достатнім рівнем сформованості прийомів логіки. Тому у дітей передбачається розвивати так звані **трансверсальні (наскрізні) здібності, а саме: прийоми навчальної роботи, прагнення дізнатися нове, прийоми самоорганізації, прийоми логіки.** Перелічені здібності і прийоми роботи розглядаються як загальні інструменти мислення: абстракція й узагальнення; умовивід і висновок (силогізм); міркування і вирішення задач (міркування в процесі вирішення); уява (вільні питання); самоаналіз і самосвідомість)[1;234].

Інклюзія в дошкільних закладах запроваджена відповідно до інструктивно-методичних рекомендацій щодо організації діяльності інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах (Додаток до листа МОН від 12.10.2015 року №1/9-487). Особливістю організації інклюзивної групи в дошкільному навчальному закладі є забезпечення рівного доступу до дошкільної освіти дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю. Проблема – доступність. Це сходи, необладнані пандусами, без поручнів справа і зліва, туалети тощо. Але якщо вони і є, то зроблені з бічного входу (а це дискримінація). Рішення про утворення інклюзивної групи (груп) у дошкільному навчальному закладі, незалежно від підпорядкування та форми власності, приймається керівником дошкільного навчального закладу за погодженням із засновником (власником) на підставі заяви

батьків дитини з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю, або особи, яка їх замінює.

Батьки або особи, які їх замінюють, мають право вибирати територіально найближчий до місця проживання дитини з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю дошкільний навчальний заклад, в якому дитина буде здобувати дошкільну освіту. Так, можуть, але потрібна згода адміністрації та погодження засновника. Часто відмовляють. Тому батьки шукають заклад, в

якому їх вислухають, приймуть, де вони отримають кваліфіковану допомогу.

Існує проблема з підвищення кваліфікації педагогів, володіння корекційними методиками роботи з дітьми з порушеннями розвитку, потрібна тривала перекваліфікація, залучення вчителів - дефектологів. Володіння знаннями та вміннями використовувати соціальні, поведінкові, фізичні методики у роботі з дітьми з ООП сприяють успіхам у навчанні. Створення ситуації успіху, інших інноваційних технологій сприяє подоланню труднощів у освітньому процесі.

Медична сестра повинна теж входити в команду супроводу, реабілітаційна програма ж носить рекомендаційний характер. Тільки в спеціальному дошкільному закладі проводяться консультації психіатр (в присутності батьків) і вихователі та медичний персонал обізнані з терапією та медичним супроводом дитини (дають сиропи чи пігулки за рецептами).

На сьогодні в теорії і філософії освіти розвивається концепція про необхідність безперервної освіти та її випереджаючого характеру щодо розвитку суспільства. Тобто, йдеться про важливість постійного підвищення кваліфікації, про потребу максимального доведення навчання особи до засвоєння нею останніх досягнень сучасної теорії і практики певної спеціальності. Головна риса випереджаючого, превентивного характеру освіти вбачається у підготовці такої особистості, яка зможе вирішувати будь-які

проблеми в тому числі й ті, що виникатимуть у майбутньому і які суспільству сьогодні не відомі. Стосовно людини з обмеженими можливостями здоров'я гуманістична інтерпретація цілей спеціальної освіти полягає в тому, щоб зробити життя такої людини повноцінним і достойним. Як наслідок, в основу гуманістичного підходу покладається ідея цінності людської життєдіяльності і забезпечення набуття освіти особами з особливостями психофізичного розвитку на протязі всього життя.

Філософська ідея всеєдності - формування гармонійно цілісної особистості дитини з обмеженою життєдіяльністю. У такої дитини розвиватиметься переконання того, що людина і навколишній світ становлять гармонійну єдність, тобто єдність усього світу з унікальністю кожної особистості і що таку ж гармонійну єдність становлять різні (часом антагоністичні) релігії, світогляди і філософії. Саме на принципі єдиного неподільного світу Я.А.Коменський будував свою пандемію як теорію загального виховання.

Проте на сучасному етапі інтеграція в узагальненому вигляді є суперечливим процесом, оскільки, відповідаючи бажанням батьків дітей з ОПФР, не завжди відповідає інтересам інших учнів і їхніх батьків

Після вступу до школи у дитини розпочинається процес розвитку наукових понять внаслідок оволодіння нею певною системою наукових знань. Завдяки шкільному навчання у психіці дитини відбувається взаємопроникнення між групою спонтанно засвоєних життєвих понять і системою наукових понять, які викладає учитель. Саме у процесі їх взаємного проникнення група життєвих понять і система наукових понять поступово об'єднуються в єдину своєрідну нову систему понять. **Ця система має в собі такі суттєві якості як конкретність, усвідомленість, довільність.** Проте для групи дошкільників і школярів, в яких передпоняття сформовані на недостатньому рівні, необхідне проведення спеціальної роботи, спрямованої на розвиток у них конкретних значень. Базуючись саме на них, наукові поняття

будуть не зачуватись, а розвиватися. Важливо зазначити, що початкове формування наукових понять у дитини (за Л.С.Виготським та Ж.М.Шиф) потрібно здійснювати з чотирьох років, на протязі яких життєві і наукові поняття взаємно проникають одне в одне. Отже, потрібно якомога раніше розпочинати роботу з формування передумов розвитку, щоб навчання у дитсадку і початковій школі для дитини виявилось сенситивним, чутливим до вивчення наукових понять. Тоді, як це підтверджують і представники когнітивної педагогіки, дитину будь-якого раннього віку можна буде навчати будь-якому навчальному предмету.

Розробка концепції корекційно-превентивного навчання є новим кроком до ранньої діагностики і своєчасного запобігання неуспішності в учнів з особливостями в розвитку шляхом застосування психологічних і нейропсихологічних методів. Важливою характерною особливістю корекційно-превентивних методик є те, що ними передбачено розвиток (формування) у дітей послідовного (сукцесивного), цілісного (симультанного) та сукцесивносимультанного способів сприйняття, переробки і запам'ятання навчальної інформації.

Інклюзія є однією зі складних систем освіти з вибудованим порядком значень різного рівня узагальнення, що репрезентують усі сфери життя та діяльності дитини з особливостями у розвитку. Труднощі становлення і розвитку інклюзивного процесу в Україні лежать часто в професійній невідповідності і негативному ставленні певного кола науково-педагогічних працівників до цього процесу, хоч зараз він інтенсивно розвивається у більшості країн світу. У цьому контексті від вихователя, логопеда і учителя вимагається якісна професійна підготовка з урахуванням інноваційного характеру педагогічної діяльності, зумовленого інтенсивним упровадженням інклюзії. Водночас стає необхідним забезпечення високого рівня поліфункціональної здатності фахівця успішно виконувати численні завдання професійної діяльності в умовах освітньої інклюзії. Тому спеціалізація педагога нині має тенденцію до розширення за рахунок

розвивального, превентивного, корекційного і терапевтичного складників. За своїми узагальнюючими можливостями зміст концепції корекційно-превентивного навчання має як дефектологічне, логодидактичне, так і загальнопедагогічне значення.

Список використаної літератури

1. Тарасун В. В. Основи теорії і практики логодидактики: підручник для вищих навчальних закладів. – К.: «Каравела», 2017. – 316 с.
2. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії і перспективи: Монографія. – К.: «Самміт-Книга», 2009. – 272 с.
3. Тарасун В. В. Концепція розвитку, навчання і соціалізації дітей з аутизмом: Навч. посіб. для вищих навчальних закладів (В. В. Тарасун, Г. М. Хворова; за наук. ред. Тарасун В. В. – К.: Наук. світ, 2004. 100 с.
4. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації діяльності інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах Додаток до листа МОН від 12.10.2015 року №1/9-487.

Лаврова Ганна Володимирівна,
Скадовський ЗДО (Ясла-садок)
комбінованого типу № 4 «Чебурашка»
Скадовської міської ради Херсонської області

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті висвітлено особливості формування екологічної компетентності у дітей дошкільного віку. Авторкою розкрито інноваційні форми роботи у закладі дошкільної освіти, в яких реалізується розвиток екологічної компетентності дошкільників.

Ключові слова: діти дошкільного віку, заклад дошкільної освіти, екологічна компетентність.

Сьогодні, в умовах реформування та модернізації освіти, зокрема дошкільної, особливої уваги набуває реалізація компетентнісного підходу до розвитку дитини дошкільного віку. Цей період є найважливішим етапом у становленні світогляду дитини, ціннісного ставлення до оточуючого світу, формуванні уявлення про природу.

Актуальність формування екологічної компетентності дитини висвітлено в низці законодавчих документах. Так, Державна національна програма «Освіта. Україна XXI століття» наголошує про «формування екологічної культури людини в гармонії її відносин з природою» [7]. У Законі України «Про дошкільну освіту» одним із завдань дошкільної освіти визначено «виховання морально-етичного ставлення дитини до навколишнього світу, явищ живої і неживої природи» [8].

Зокрема, Базовий компонент дошкільної освіти в Україні визначає зміст знань дошкільників з різних сфер людської життєдіяльності. Серед загальних підходів виокремлено «формування особистості через сферу життєдіяльності в природі, що реалізовується через виховання різнобічної і

гармонійної особистості зорієнтованої на відтворення екологічної культури суспільства; комплексний підхід, що передбачає розвиток чуттєвої сфери, засвоєння певного кола знань та оволодіння практичними вміннями» [1, с. 9].

Проблеми формування початкових екологічних уявлень дітей дошкільного віку вивчалися відомими педагогами, науковцями: Л. Виготським, В. Давидовим, О. Запорожцем. Я. Коменським, Д. Локком, С. Ніколаєвою та ін.

Питанню екологічного виховання дітей дошкільного віку присвячено наукові праці Н. Гавриш, В. Грецової, Г. Земцової, Н. Кондратьєвої, З. Плохій, Н. Лисенко, Г. Марочко, Н. Кот.

З. Плохій, вивчаючи сучасну еколого-природничу освіту зазначала, що процес екологічного виховання втілюється через ідеї цілісного (холістичного) пізнання природного довкілля та має ґрунтуватись на гармонійному поєднанні чуттєвого й раціонального, теоретичного і творчо-дієвого його осягнення, інтегруючи водночас всі аспекти розвитку дитини. Ознайомлення дітей дошкільного віку з природним довкіллям може відбуватись через інтеграцію, що включатиме елементи знань з біології, географії, хімії, фізики, а також медичні, валеологічні, економічні, правові знання [4, с. 7].

Науковець виокремлює наступні чинники щодо формування екологічної компетентності дошкільників:

1. Формування знань про природу у дітей дошкільного віку повинно реалізовуватися у всіх видах діяльності. Лише після того, як діти набудуть досвід після безпосередньої взаємодії з об'єктами і явищами природи, тему можна узагальнити під час організованого заняття з природи.

2. Методи екологічної освіти поділять на такі види: експериментування, продуктивна діяльність, моделювання, спостереження, розв'язання проблемних ситуацій, педагогічне спілкування.

3. Багатоманітність форм і методів інтеграції є провідними принципами організації педагогічного процесу.

4. Радість від процесу пізнання має бути домінуючою емоцією у взаємодії зі світом природи.

5. Розвивальне середовище та педагогічний процес мають відповідати особливостям розвитку та саморозвитку дитини, формуванню особистісних якостей: сприйнятливості, чутливості, спостережливості, допитливості, розсудливості, відповідальності, самостійності, креативності [4, с. 8].

Актуальні інноваційні методи екологічного виховання виокремлюють дослідники Половіна О., Гаращенко Л. серед яких:

1. Метод формування мислеобразів (формування системи екологічних уявлень на основі наукової інформації, творів мистецтва, філософських теорій).

2. Метод екологічної лабіалізації (дезорганізація певних аспектів особистісного світосприйняття, унаслідок чого має виникнути психологічний дискомфорт, що зумовлений невідповідністю індивідуальної стратегії сприйняття природи та екологічної діяльності укоріненим нормам співіснування суспільства та довкілля).

3. Метод екологічних асоціацій (пробудження асоціативних зв'язків між різними образами).

4. Метод художньої репрезентації природних об'єктів (актуалізація засобами мистецтва художніх компонентів відображення світу природи).

5. Метод екологічної емпатії (співчуття природним об'єктам, апелювання до почуттєвої сфери особистості).

6. Метод екологічної рефлексії (аналіз поведінки людини з точки зору природних об'єктів [5, с. 51]).

У контексті проблематики розглянемо інноваційні форми роботи з дошкільниками, що сприяють формуванню екологічної компетентності (див. рисунок):

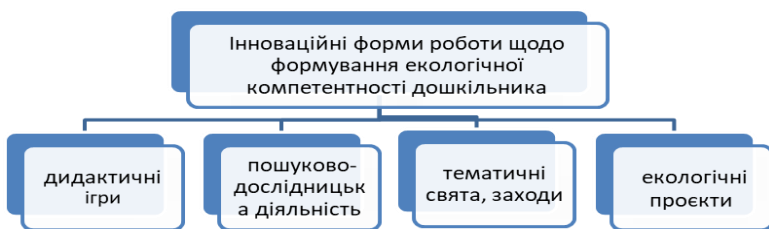

Рис. Формування екологічної компетентності дошкільника в закладі дошкільної освіти

Проаналізуємо впровадження інноваційних форм роботи з дошкільниками на основі досвіду роботи закладу дошкільної освіти комбінованого типу № 4 «Чебурашка» Скадовської міської ради Скадовського району Херсонської області вихователі (далі - ЗДО № 4 «Чебурашка»).

Провідним видом діяльності в дошкільному віці є гра. З метою розвитку екологічної компетентності дитини важливим в освітньому просторі є використання дидактичних ігор екологічного спрямування. Наведемо приклади дидактичних ігор для дітей раннього віку: «Хто чим харчується?» (закріплення уявлення дітей про їжу тварин; виховання гуманного ставлення до тварин); «Хто в будиночку живе» (закріплення знань дітей про тварин, вчити наслідувати їх голоси); «Яка це тваринка?» (на закріплення уявлення дітей про ознаки диких і домашніх тварин), «З якої гілочки дерева?» (закріплення знань дітей про листя і плоди дерев, чагарників; вчити підбирати їх за належністю до однієї рослини).

Значну увагу колектив ЗДО № 4 «Чебурашка» приділяє пошуково-дослідницькій діяльності у роботі з дошкільниками. Під час дослідницької діяльності пошукове завдання може виконуватися практично, що відповідає наочно – дієвому типу мислення дітей дошкільного віку.

Цікавим методом у роботі з дітьми є вирішення проблемних ситуацій, що стимулюють допитливість, забезпечують умови практичного пошуку вирішення завдань. Проблемні ситуації розвивають самостійність думки, спрямовують дітей на активні пошуки відповіді, на

встановлення зв'язків та залежностей часового, послідовного та причиново-наслідкового змісту. Разом із тим проблемні ситуації вчать дітей обґрунтовувати свої судження, висловлювати припущення, підводять до самостійних висновків [6, с. 4].

Широкого визначення набуває проєктна діяльність як універсальний засіб впливу на інтелектуальну, емоційно-чуттєву та вольову сфери особистості дитини, як шлях розвитку ініціативної творчої особистості.

Цікавий досвід роботи висвітлюють вихователі щодо використання в освітньому просторі короткотривалих екологічних проєктів, таких як: «Прикрась довкілля», «Колекція тварин», «Прогноз погоди», «Природа скаржитья» тощо та довготривалим «Екологічна стежина», «Допоможемо зимуючим птахам», «Культура сортування сміття».

Досвід вихователів ЗДО № 4 «Чебурашка» свідчить, що важливим елементом еколого-розвиваючого середовища є «Екологічна стежина», яка допомагає сформувати у дошкільнят основи екологічної культури та вихованості, проявляти гуманні почуття до живих істот, оволодівати початковими вміннями відчувати красу навколишнього світу та милуватися ним, виважено поводитися в довкіллі, закріплювати правила безпечної поведінки в природі. Саме на «Екологічній стежині» у дошкільників формується здатність споглядати і бачити природу, слухати і чути її голос, розуміння самоцінності природи та її компонентів. У процесі взаємодії з об'єктами природного та соціального середовища, розвивається емоційно-чуттєва сфера особистості, діти збагачують свій життєвий досвід прикладами позитивної взаємодії з навколишнім світом, а найголовніше – вони починають відчувати красу в усьому, що їх оточує.

Проєкт «Екологічні стежини» використовується при проведенні навчальних екскурсій, прогулянок, заходів екологічно-натуралістичного спрямування, пропедевтичної роботи з охорони природи [6, с. 6].

Позитивним емоційним тлом організації освітнього процесу є підготовка до свят і розваг екологічного спрямування. Для формування у дітей умінь і навичок поведінки в природі у ЗДО№ 4 «Чебурашка» використовують різноманітні вікторини, конкурси, КВК, що активізують інтерес, увагу дітей, сприяють розвиткові їхніх пізнавальних здібностей, уяви, закріпленню набутих знань та вмінь до навколишнього середовища.

Отже, у результаті використання інноваційних форм роботи щодо формування екологічної компетентності у дошкільнят педагогічні працівники ЗДО № 4 «Чебурашка» досягають позитивних змін. У дітей дошкільного віку сформовано основи екологічної культури; свідоме ставлення до об'єктів, явищ природи; екологічне мислення. Дошкільники швидко оволодівають практичними діями з охорони природи; навчаються експериментувати, аналізувати, робити висновки; в них з'являється бажання спілкуватися з природою і зображувати свої враження через різні види діяльності.

Отже, на основі вищевикладеного можна зробити висновки, що питання формування екологічної компетентності є актуальним на сучасному етапі. Тому формування екологічної компетентності на доступному для дошкільника рівні визначено пріоритетним завданням, яке стане базовою для подальшої екологічної вихованості, культури особистості, важливої для збереження не тільки довкілля, а й популяції людини.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція): затверджено наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22.05.2012 р. № 615. *Дошкільнє виховання*. 2012. № 7. С. 4-19.
2. Березюк В.С. Інноваційні технології в ДНЗ. Харків: Вид. група «Основа», 2017. 224 с.

3. Беленька Г.В. Науменко Т.С., Половіна О.В. Дошкільнятам про світ природи: методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. 115 с.
4. Плохій З. Еколого-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу: інноваційні підходи. *Дошкільне виховання*. 2010. № 7. С. 6-10.
5. Половіна О.А., Гаращенко Л.В. Формування еколого-природничої компетенції дітей дошкільного віку: здоров'язбережувальний підхід. *Молодий вчений*. 2018. № 8.1(60.1). С. 47-53.
6. Присяжнюк Л. Еколого-природнича освіта дошкільнят у поліфонії інноваційних підходів. *Палітра педагога*. 2017. № 6. С.3-8
7. Про Державну національну програму "Освіта" ("Україна XXI століття"): Постанова Кабінету Міністрів України; Програма, Заходи від 03.11.1993 р. № 896. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п> (дата звернення: 18.11.2020).
8. Про дошкільну освіту : Закон України від 11.07.2001 р. № 2628-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (дата звернення: 18.11.2020).

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ДЛЯ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

На сучасному етапі розвитку системи освіти в світі та в Україні, зокрема, однією з найактуальніших є проблема адаптації та соціалізації дітей з особливими освітніми проблемами. Процес адаптації та соціалізації таких дітей супроводжується значними труднощами, зумовленими їх обмеженими можливостями у різних сферах життєдіяльності.

Соціалізація особистості – це, насамперед, ефективна адаптація в суспільстві, а згодом і здатність протистояти певною мірою суспільству, перешкодам, які заважають саморозвитку, самореалізації, самоствердженню. І невід’ємною складовою соціалізації індивіда є його адаптація. Розрізняють два види адаптації – психофізіологічна та соціально-психологічна, які тісно пов’язані між собою. Для дітей з особливими освітніми потребами особливе значення має передусім соціально-психологічна адаптація, що полягає у пристосуванні особи до норм групи та соціальної групи до неї. Тобто соціально-психологічна адаптація являє собою оволодіння особистістю дитини певної соціальної ролі. Саме тому, сприяння успішній соціально-психологічній адаптації дітей з ООП на порозі їх входження у самостійну життєдіяльність у різних соціальних сферах (заклад дошкільної освіти, школа, гурток, друзі та ін.) є важливими завданням закладу з інклюзивною формою навчання.

Сприяти соціалізації дитини з ООП – це передусім означає сприяти її успішній адаптації до нових умов середовища. Як свідчать наукові дослідження останніх років та власний досвід роботи з такими дітьми, адаптація дітей з різними відхиленнями у розвитку характеризується низькою ефективністю.

Саме тому перед нами виникла **проблема**: які педагогічні умови необхідно створити для успішної адаптації та соціалізації дошкільників з особливими освітніми потребами в дошкільному навчальному закладі.

Отже, **метою даної статті** є розкриття педагогічні умови успішної адаптації та соціалізації особистості дитини дошкільного віку, що має особливі освітні потреби.

Соціально-економічні зміни, які відбуваються в Україні, гуманістичний характер суспільної свідомості змінюють ставлення щодо осіб, які потребують корекції психофізичного розвитку. Одним із пріоритетних завдань державної політики є створення умов для їх повноцінної освіти, адекватно їх стану здоров'я. Однак, як свідчить практика, у нашій державі інклюзивна освіта має переважно стихійний характер, тому потребує розробки науково-теоретичних основ її складових, зокрема у дошкільлі, адже саме у дошкільному віці закладаються передумови майбутньої навчальної діяльності дитини. Таким чином, інклюзивна дошкільна освіта є перспективним напрямком роботи сучасного дошкільного навчального закладу [5, с. 11]. Як зазначає науковець Аль-Хамадані Н.Д., покликання педагога в такому закладі полягає у створенні умов для розвитку кожного вихованця з урахуванням його індивідуальних пізнавальних можливостей [5, с 11]. Тому, чим раніше почнеться робота з дитиною, яка потребує корекції психофізичного розвитку, тим будуть вищі її шанси на адаптацію та соціалізацію у суспільстві.

Останнім часом зростає кількість досліджень, у яких дошкільний етап дитинства розглядається в контексті проблеми реформування системи дошкільної освіти в умовах інклюзії, а саме: світовий досвід інтегрування дітей з особливими освітніми потребами у дошкільні навчальні заклади (Н.Кугуєнко, В.Шахненко, В.Шевченко); специфіка змісту, особливості навчання та підготовки до життя дітей з обмеженими можливостями (Т.Білоус, І.Дмітрієва, В.Золототерх, І.Іванова, В.Липа, Л.Одинченко, В.Тарасун); концептуальні підходи соціально-педагогічного інтегрування

дітей з функціональними обмеженнями (І.Іванова, А.Капська, І.Зверева, Г.Лактіонов, Л.Марченко, Р.Овчарова, С.Пальчевський) [5, с. 10].

Інклюзію ЮНЕСКО розглядає як процес визнання і реагування на різноманітність потреб всіх тих, хто навчається. Інклюзія потребує змін на всіх рівнях освіти, оскільки є особливою системою навчання, що охоплює весь різноманітний контингент дітей та диференціює освітній процес відповідно до потреб дітей усіх груп та категорій.

За А.А. Колупаєвою, *інклюзивне навчання* передбачає створення освітнього середовища, яке відповідає б потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку [2, с. 38].

Інклюзивне навчання в закладі дошкільної освіти є важливим кроком на шляху вирішення проблеми надання якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами в Україні. Проблема створення закладів дошкільної освіти з інклюзивними групами пов'язана з постійно зростаючою кількістю дітей, які потребують корекційної роботи ще у дошкільному віці. В основу інклюзивної освіти, за словами О.Б. Нагорної, покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, яка забезпечує однакове ставлення до всіх людей, але створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами [3, с. 11].

З метою реалізації Закону України «Про дошкільну освіту», Положення про дошкільний навчальний заклад, Порядку комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах та інших нормативно-правових актів, що регламентують розвиток інклюзивної освіти, МОН було розроблено «Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації діяльності інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах», якими ми і керуємося у своїй роботі.

Інклюзивна освіта у Комунальному закладі «Дошкільний навчальний заклад № 23 Вінницької міської ради» здійснюється через формування спеціальної інклюзивної групи, наповнюваність якої становить не більше 15 дітей. У

групі є три дітини з психофізичними вадами з різними нозологіями. Для успішної корекційно-відновлювальної роботи, відповідно до висновку і рекомендацій Інклюзивно-ресурсного центру, групою фахівців закладу розробляється Індивідуальна програма розвитку на кожен дитину з особливими освітніми потребами.

За Н.З. Софій (методичний посібник «Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами»), основною умовою успішного навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу є обґрунтування й запровадження в освітній процес *індивідуальної програми розвитку* із гнучкою варіативною структурою її компонентів, а саме: індивідуального навчального плану, індивідуальної навчальної програми, системи необхідних адаптації та модифікації, комплексу додаткових послуг, які б забезпечили навчання таких учнів у відповідності з їхніми можливостями та з урахуванням додаткових потреб [6, с. 4].

Як вказують дослідження сучасних вчених (Н.З. Софій, Н.М. Компанець, І.В. Луценко, Л.В. Коваль, Н.В. Тарапака, Л.В. Кашуба, Л.О. Прядко та ін.), створення індивідуальної програми розвитку у співпраці з батьками та іншими фахівцями все ще залишається новою практикою для педагогів, які працюють в інклюзивних групах чи класах дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладах. Незважаючи на це, їх досвід надзвичайно важливий для формування та поширення знань не тільки про розробку індивідуальних програм розвитку, а й про інклюзивну освіту загалом.

З метою підвищення якості освіти дітей з особливими освітніми потребами у КЗ «ДНЗ № 23 ВМР», педагогами закладу була розроблена модель успішної адаптації та соціалізації дошкільника, яка має 5 складових: цільова, теоретична, змістова, технологічна, діагностична. Для реалізації даної моделі нами визначені наступні **педагогічні умови**:

1) організація інклюзивного середовища в комунальному закладі «Дошкільний навчальний заклад № 23 Вінницької міської ради»;

2) здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами;

3) розробка навчально-методичного забезпечення інклюзивного освітнього процесу.

Важливим у роботі нашого закладу є створення медіатеки та сенсорної кімнати для учасників інклюзивної групи.

Медіатека розміщена на сайті нашого Комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад № 23 Вінницької міської ради» і включає в себе багато різноманітних цікавих та корисних матеріалів щодо роботи з дітьми, що мають психофізичні вади розвитку. Вона містить наступні розділи:

- 1) *Нормативно-правова база;*
- 2) *Програми;*
- 3) *Мультфільми та відеоматеріали;*
- 4) *Корисні інтернет-ресурси;*
- 5) *Фонотека;*
- 6) *Інформаційно-довідковий матеріал;*
- 7) *Розвиваючі ігри.*

Сенсорна кімната (Кімната психологічного розвантаження, Кімната релаксації, Кімната «Снузлін», Мультисенсорна кімната) являє собою спеціальне приміщення, обладнане за стандартним або індивідуальним проектом, де дитина або дорослий, перебуваючи в безпечній комфортній обстановці, наповненій різноманітними стимулами, самостійно або із супроводом спеціаліста досліджує оточуюче. Сенсорна кімната є потужним інструментом для розширення і розвитку світогляду, сенсорного і пізнавального розвитку, проведення психологічних консультацій. Обстановка сенсорної кімнати сприяє нормалізації стану у здорових дітей чи дітей, що мають особливі освітні потреби [4, с. 2].

У нашому закладі сенсорна кімната створена для розвитку дітей з особливими освітніми потребами,

формування у них цілісної «картини світу». Заняття проходять в ігровій формі, чергуючи активну стимуляцію з розслабленням. Сенсорна кімната облаштована наступним устаткуванням:

сухий басейн округлої форми; світловий дощ; м'які модулі; крісло-гойдалка;

бульбашкова колонна; обіймально-стискаюча машина сквізер; сухий душ; бізіборди; балансувальні дошки; сенсорні доріжки, панелі, масажні килимки, замки; м'які пазли, будиночки, лабіринти; стіл для малювання піском, мольберти, ширми; соляні лампи, ароматизатори повітря та багато іншого.

З питань впровадження інклюзивної практики на базі нашого садочка було проведено ряд заходів, наприклад: педагогічний колоквиум для керівників дошкільних навчальних закладів міста *«Якщо не ми, то – хто?»* (Корекційна робота з дітьми, що мають психофізичні вади розвитку); семінар-практикум для батьків «особливих» дітей *«Давайте візьмемось за руки, щоб не пропасти наодинці»*, де було представлено досвід роботи з дітьми, що мають особливі освітні потреби.

Також наш заклад має кілька **практик та розробок** в даному напрямку: *«Таємничий світ дітей дощу»* (проект інклюзивної освіти дітей з аутизмом), *«Робимо числа реальними»* - навчально-методичний посібник для навчання математики дітей із синдромом ; освітній проект *«Крок назустріч»* (педагогічний підхід для соціалізації і психічного розвитку дитини за допомогою «Persona Dolls»); навчально-методичний посібник *«Музичне виховання дітей дошкільного віку як засіб соціалізації особистості в умовах сучасних викликів»*; навчально-методичний посібник *«Корекція фонетико-фонематичних порушень у дошкільників з вадами опорно-рухового апарату засобами фонетичної ритміки»*.

Освітній процес нашого закладу передбачає як догляд та турботу про дітей, так і процеси їх виховання та навчання, розвиток особистісних якостей та здібностей дошкільників,

корекцію їх дефіцитів у розвитку. Включення дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній дошкільний навчальний заклад змінює, перш за все, установки дорослих на дітей — у кожного з них є особливі освітні потреби, які до цього часу нівелювались у педагогічній практиці, адже керувати вихованцями однієї категорії (з нормативним розвитком чи з психофізичними порушеннями) набагато простіше. Тому, щоб професійно вирішувати проблеми освіти таких дітей, потрібно створювати однакові умови кожному з них, враховуючи їх індивідуальні особливості [1].

Отже, власні спостереження та сучасні дослідження доводять, що якість освіти дітей з особливими освітніми потребами буде підвищуватись, якщо будуть створені відповідні педагогічні умови для їх успішної адаптації та соціалізації.

Список використаної літератури

1. Кугуєнко Н.Ф. Світовий досвід інтегрування дітей з особливими
2. освітніми потребами в загальноосвітні навчальні заклади / Н.Ф. Кугуєнко // Джерело педагогічних інновацій – управління освіти. – Режим доступу : http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2012/3/pedagogika/egorov.pdf
3. Миронова С.П., Гаврилов О.В., Матвєєва М.П. Основи корекційної
4. педагогіки: навчально-методичний посібник – Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – 264 с.
5. Нагорна О.Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з
6. особливими освітніми потребами: навчально-методичний посібник/ О.Б. Нагорна. – Рівне, 2016. – 141 с. Друге видання.
7. Сенсорна кімната: методичні рекомендації по використанню / Укл.
8. практичний психолог БНРЦ Луцик О.В. – [Електронний ресурс.] – Режим доступу: <http://bnrc-kam-pod.at.ua>

9. Система надання освіти дітям з особливими потребами в умовах сучасного навчального закладу: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Лисичанськ 14 грудня 2016 р.) – Лисичанськ: ВП «Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка». – Лисичанськ: ФОП Пронькіна К.В. – 2016 р. – 198 с.
- б. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами.: методичний посібник.// Під загальною редакцією Софій Н.З. – Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 66 с.

Педько Олена Валентинівна,
доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної
освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»,
кандидат педагогічних наук

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті 1. Закону України «Про освіту» поняття «якість освіти» розглядається як відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг, а поняття «якість освітньої діяльності» як рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг. Дошкільна освіта в Україні традиційно сприймається як благополучна сфера освітньої діяльності, у якій педагогічні працівники спрямовують зусилля на: забезпечення всебічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб та формування у дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду, Тривалий час питання оцінки якості дошкільної освіти цікавили лише вузьке коло науковців і практиків.

Світовий досвід оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти й орієнтація України на євроінтеграцію зумовили певні тенденції щодо посилення уваги педагогів-практиків до питання оцінювання якості дошкільної освіти. 12 січня 2021 року було підписано наказ МОН України №33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція, яким визначено вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів освіти дитини дошкільного

віку (6(7)) років та умови за яких вони можуть бути досягнуті у відповідності до міжнародних стандартів якості освіти.

Щоб краще зрозуміти тенденції оцінювання якості дошкільної освіти, зануримось у передумови.

Інструмент оцінювання ECERS був розроблений у 1980 році в університеті Північної Кароліни (США) Тельмою Гармс та Річардом М. Кліффордом. Вони ж заснували Інститут оцінювання середовища раннього дитинства.

Назва методики складається із абрєвіатури літер Early Childhood Environment Rating Scale (шкала оцінки середовища раннього дитинства).

Методику регулярно оновлюють: Harms T. , Clifford M. and Cryer D. (1998); Early Childhood Environment Rating Scale, Revised Edition (ECERS-R). New York: Teachers College Press. ECERS-R (R - Revised Edition (перероблене видання), 2004 та ECERS-3 (2015р.). ECERS-E: Шкала рейтингу навколишнього середовища для раннього дитинства. Спільно із британськими науковцями відбулось розширення шкали. (Sylva, Kathy; Siraj-Blatchford, Iram; Taggart, Brenda ECERS-E: The Early Childhood Environment Rating Scale Curricular Extension to ECERS-R, 2010 64р.). Так, ECERS-E має чотири шкали (математика, природознавство, грамота, різноманітність), ECERS-R має сім шкал, та 43 показники,

Інструмент оцінювання ECERS застосовують для вимірювання якості освіти у США, Великій Британії, Італії, Іспанії, Німеччині, Португалії, Ісландії, Норвегії, Південній Кореї, Фінляндії, Швеції та інших країнах. За останні 20 років проведена значна кількість крос-культурних досліджень, які дозволяють з одного боку робити висновки і порівнювати якість дошкільної освіти у країнах, а з іншого визначати національні особливості і пріоритети у сфері дошкільної освіти.

12 червня 2020 року Постановою КМУ «Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів

України» визначені Короткострокові пріоритети діяльності Уряду: пункт 13 стосується МОН України:

13.1. Доступна та якісна дошкільна освіта

- Удосконалення законодавства у сфері дошкільної освіти: визначення основних вимог до забезпечення якості дошкільної освіти, способів забезпечення доступності її здобуття, запровадження фінансової автономії закладів дошкільної освіти.

Оновлення державного стандарту у сфері дошкільної освіти — базового компонента дошкільної освіти.

- Створення системи забезпечення якості дошкільної освіти.

- Проведення оцінки якості дошкільної освіти за шкалою дослідження ECERS (Early Childhood Environment Rating Scale).

За ініціативою МОН України 1 липня 2020 року стартував ознайомчий курс для національних експертів ECERS, які проведуть дослідження якості дошкільної освіти. Онлайн-курс організує Український інститут розвитку освіти у партнерстві з Командою підтримки реформ МОН, Всеукраїнським фондом “Крок за кроком” та за підтримки ЮНІСЕФ в Україні.

У рамках дослідження 200 закладів дошкільної освіти пройдуть оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти за міжнародною методикою (ECERS-3) впродовж 2020-2021 років. Ознайомлення із інструментом оцінювання ECERS-3 відбудеться у всіх 16 тисячах закладів дошкільної освіти.

Інструмент оцінювання ECERS-3 складається із 6 підшкал, 35 параметрів, та 468 сукупних індикаторів (що оцінюються під час трьохгодинного спостереження «так» або «ні». Деякі індикатори можуть бути зазначені як «не застосовується».

Експерти, що проводять дослідження якості, мають заповнити картку на основі аналізу результату спостереження та відповідно до чітких правил визначити оцінку:

1 — слід поставити, якщо хоч один індикатор під цифрою 1 має відповідь «Так» — оцінка «незадовільно»;

2 — усі індикатори під цифрою 1 мають відповідь «Ні» і принаймні половина індикаторів під цифрою 3 мають відповідь «Так»;

3 — усі індикатори під цифрою 1 мають відповідь «Ні» і всі індикатори під цифрою 3 мають відповідь «Так» — оцінка «задовільно»;

4 — усі індикатори під цифрою 3 і принаймні половина індикаторів під цифрою 5 мають відповідь «Так»;

5 — усі індикатори під цифрою 5 мають відповідь «Так» — оцінка «добре»;

6 — усі індикатори під цифрою 5 і принаймні половина індикаторів під цифрою 7 мають відповідь «Так»;

7 — усі індикатори під цифрою 7 мають відповідь «Так» — оцінка «відмінно».

З метою забезпечення узгодженості експертних оцінок, обов'язковою умовою є спільна підготовка експертів до підготовки експертів.

Інструмент оцінювання ECERS завжди орієнтується на концепцію «Освіта, орієнтовна на розвиток» (Developmentally Appropriate Practices for Young Children: Recommendations for Teaching, 1998), що розроблялась американською Національною асоціацією освіти дітей молодшого віку (NAEYC). Основні принципи, покладені у концепцію:

- Підтримка «активного навчання» дитини.
- Участь дитини у дослідженні й вирішенні проблем на своєму рівні.
- Повага до індивідуальних та культурних відмінностей.

Автори ECERS користуються формулою «дух шкали», який передбачає визнання цінності середовища раннього дитинства, що створює умови для емоційного благополуччя дитини, розвитку її активності та індивідуальності.

Таким чином оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти дозволить не лише відповісти на питання:

- Чи сприяє середовище емоційному благополуччю дитини?
- Чи активні діти у процесі навчання? Чи створені умови для стимулювання дитячої допитливості?
- Чи дотримується баланс між діями, що ініційовані педагогами й самою дитиною?
- Чи сприяє середовище розвитку творчого і критичного мислення дитини?

Відповіді на ці запитання дозволять стимулювати пошуки педагогів щодо забезпечення якості освітнього процесу у закладах дошкільної освіти.

Проведені у 2020/2021 роках дослідження й отримані результати дозволять коригувати освітню політику, що спрямована на підвищення якості дошкільної освіти шляхом оновлення змісту дошкільної освіти та методичних рекомендацій щодо організації освітнього процесу.

Започатковані ініціативи оцінювання якості дошкільної освіти мотивуватимуть працівників закладів дошкільної освіти до підвищення кваліфікації, що формуватиме єдність української та світової професійної спільноти у сфері дошкільної освіти.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про освіту»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Стартував ознайомчий курс для національних експертів ECERS, вони дослідять якість дошкільної освіти в Україні
<https://cutt.ly/MkVOzY6>
3. ECERS-3: шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти <https://cutt.ly/3kVOWSB>
4. Шиян О.А. Воробьева Е.В. Новые возможности оценки качества образования: шкалы ECERS-R апробированы в России.

Современное дошкольное образование. Теория и практика. – Москва, 2015. – №7. – С. 38-49.

5. Косенчук О., Новик І. ECERS-3: оцінюємо якість освітнього процесу по-новому. *Вихователь-методист дошкільного закладу.* – Київ, 2020. – №12. – С.4-9.

6. Гармс Т., Річард М.Кліффорд, Краєр Д. Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Переклад з англ.. О.Тільна. Харків : «Ранок», 2020. – 116 с.

Перліцану Лариса Володимирівна,
вихователь-методист
ЗДО №36 «Пролісок»
ясел-садка загального розвитку
відділу освіти
Добропільської міської ради
м. Добропілля
Донецька область

РОЗВИТОК ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ОСНОВІ ГУМАННОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ХРИСТИЯНСЬКИХ ЦІННОСТЯХ

Актуальність даної статті

Утвердження загальнолюдських цінностей, збереження здоров'я громадян України, природоохоронна діяльність та гуманне відношення до неї є актуальною проблемою сьогодення. Важливість цієї проблеми окреслена Конституцією України, яка декларує найвищою соціальною цінністю у державі людину, її життя і здоров'я. Потреба суспільства в здорових, валеологічно та екологічно культурних громадянах висуває перед системою освіти важливі завдання, спрямовані на формування валеологічних та екологічних знань, які забезпечують відповідальне ставлення до власного здоров'я та гуманне до навколишнього світу як середовища життя людини.

Провідна педагогічна ідея

Запропонована стаття розкриває новий підхід щодо реалізації освітніх ліній «Особистість дитини», «Дитина в природному довкіллі», Базового компоненту дошкільної освіти та парціальної програми «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях».

Теоретичне обґрунтування проблеми

Проблема полягає у тому, що традиційний підхід вирішення завдань Базового компоненту дошкільної освіти, а саме освітніх ліній «Особистість дитини», «Дитина у природному довкіллі» не проходить через душу дитини для усвідомлення проблеми еколого - валеологічної освіти на основі гуманної педагогіки та застосування отриманих знань в повсякденному житті так, як через виховання на основі християнських цінностей.

Мета

Мета даної роботи показати, що у системі екологічного та валеологічного виховання загальнолюдські тобто християнські погляди максимально наближують до вирішення завдань освітнього та виховного процесу, оскільки їхня взаємодія та взаємопроникнення в межах культури особистості зумовлена моральними нормами, що визначають духовність особистості, якість і міру її свободи, самоорганізації, безпечну поведінку відносно свого здоров'я, здоров'я інших людей та екологічного благополуччя навколишнього середовища.

Виховання екологічного-валеологічного світогляду

З раннього віку у дитини формуються базові якості сприйняття світу, оточуючих людей, себе, навички та звички, основи моральної поведінки в соціумі та природі, закладаються основи здоров'я та розвиток особистості. Невід'ємною складовою дитини як особистості є її духовна складова, яка реалізується в дошкільному закладі в процесі духовно-морального виховання. Педагогічний колектив прагне створити таку модель дошкільної освіти, яка б відповідала вимогам Державного стандарту дошкільної освіти та духовно-моральним принципам суспільного життя. Приділяючи увагу екологічному та валеологічному вихованню дітей стає зрозуміло, що духовно-моральна складова на основі гуманної педагогіки є основою виховного процесу, оскільки діти навчаються відповідальності, співчуттю, милосердю, добру, турботливості, доброчинності

по відношенню як до людей, так і до природи. Ці загальнолюдські цінності є складовою християнської культури, базові основи якої розкриті в парціальній навчальній програмі «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях» (рекомендованій Міністерством освіти і науки України №1/11-19157 від 29.12.2015 для використання в дошкільних навчальних закладах). Керуючись тим, що сьогодні заради нашого спільного майбутнього, необхідно допомогти дітям зрозуміти, що є межа бездумної експлуатації природних ресурсів, що здоров'я людини залежить від духовної складової та стану оточуючого середовища, освіта для сталого розвитку має бути визнана серйозним педагогічним завданням сучасності, а моральні закони життя, засновані на християнських цінностях сприятимуть усвідомленню важливості вирішенню цих проблем. Навички, орієнтовані на сталий розвиток, повинні виявлятися у сформованості в дітей початкових уявлень про сталі дії і поведінку, усвідомлені необхідності збереження ресурсів планети й особистої причетності до цього [1, с.13]. Еколого - валеологічний розвиток дітей дошкільного віку на основі гуманної педагогіки та християнських цінностях – один із напрямків модернізації дошкільної освіти на сучасному етапі розвитку держави, а це, зокрема, передбачає турботу про фізичне і духовно-моральне здоров'я дитини. Його сутність – стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, психологічний комфорт, позитивне самопочуття, спокій, рівновага, задоволення, а не лише відсутність хвороб і фізичних вад. Переважна більшість дошкільнят недостатньо загартована, зазнає дефіциту руху, характеризується низькою витривалістю, має слабо розвинене відчуття морально-етичних норм спів буття в соціумі. Саме тому ми працюємо над проблемою еколого-валеологічного виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях використовуючи при цьому гуманістичні підходи. Основними напрямками нашої роботи з еколого-валеологічного

виховання майбутнього громадянина, відповідального господаря, поціновувача природи як джерела життя і краси є вирішення наступних завдань:

1) формування системи елементарних екологічних та валеологічних *знань*, (перш за все як засобу становлення усвідомлено-правильного ставлення до природи та власного здоров'я);

2) формуванням первинних *умінь і навичок* екологічно грамотного і безпечного для природи і для здоров'я самої дитини поведінки;

3) формуванням первісної системи *ціннісних орієнтацій*, освоєнням елементарних норм християнської поведінки (сприйняття себе як частини природи, взаємозв'язку людини і природи, різноманіття значень природи, цінність спілкування з природою).

На заняттях та під час режимних моментів дітям прищеплюється ціла низка моральних почуттів та християнських якостей: співчуття, справедливість, жалість, милосердя, любов, турбота та відповідальність, для досягнення цього й послугують ігри, бесіди, спеціально створені ситуації. Під час організації освітнього процесу, а саме на заняттях з розвитку мови, ознайомлення з навколишнім, під час спостережень, в повсякденному житті використовуємо різноманітні *дидактичні* ігри: «Магазин квітів», «Хто де живе?», «З якого дерева листок?», «У кого скільки ніг?», «Що з чого зроблене?», «Опиши, я відгадаю», «Впізнай на смак». Рівень розвитку мислення дітей дошкільного віку дає змогу давати їх для вирішення логічних завдань, розрахованих на кмітливість, уміння аналізувати, узагальнювати, використовувати набуті знання [2, с.14.]. В процесі пізнавальної діяльності дошкільники формують уявлення про чисте повітря, красу природи, екологічно чисті продукти, вирощені в місцях без хімічних добрив, не забруднених відходами промислових споруд, навичок дотримуватися правил екологічно безпечної поведінки в природному довіллі. Ознайомлюємо дітей з тим, що жива і

нежива природа не можуть існувати один без одного: вода, повітря, поживні речовини необхідні для рослин, тварин, людини, що життя на Землі мудро й гармонічно створене Творцем. В другу половину дня пропонуємо дітям розмальовки, кросворди, лабіринти, ребуси на екологічну тематику. Виконання таких завдань допомагає дітям орієнтуватися в тому, що рослини і тварини живуть у певному природному (ліси, луки, степи, ріки, моря) та спеціально створеному (ставки, акваріуми, сади, оранжереї) середовищі, як називаються домівки птахів та звірів, що таке екологічний ланцюжок тощо. Щодня звертаємо увагу дітей під час *прогулянок* на зміни в природі кожної пори року, надаємо поняття про природні явища: спека, вітер, дощ, буря, блискавка, шторм, як вони можуть нашкодити людині [3, с.194]. Знайомимо з різноманітним світом рослин, які ростуть в нашій місцевості, їх поживними та лікарськими властивостями, тому діти з задоволенням вживають фіточаї. Готуємо їх щоранку в термосі з лікарських трав та меду, які принесли батьки, а через годину після сніданку діти їх вживають. В екологічному вихованні знання про гуманне відношення до природи і моральність перебувають в єдності. На основі цих знань виховуємо у дітей гуманні почуття, практичний позитивний досвід спілкування з природою. Наприклад, звертаємо увагу на чистоту майданчика, «допомагаємо» двірнику її підтримувати – діти набувають трудових навичок і відчують задоволення від зробленої корисної для всіх справи: підмітання сміття, прибирання папірців, листя, підгрівання піску в пісочниці. Ознайомлюємо дітей з християнським поглядом на відношення до природного середовища через біблійні історії: створив Бог людей і наказав «...і хай панують над морською рибою і над птаством небесним, і над худобою, і над усією землею і над усім плазучим, що плазує на землі» (Бут. 1:26). Господь створив нас володарями і господарями, - наголошуємо дітям, і тому це накладає на людей велику відповідальність за себе і все живе на землі.

Використовуємо у роботі з дітьми й гуманістичний підхід за методологією Ш. Амонашвілі, яка стає в нагоді щодо виховання християнських чеснот. На думку видатного педагога, виховувати дитину гуманно, це, по-перше, створювати найкращі умови для її цілеспрямованого особистісного, соціального і педагогічно значущого розвитку, виховання, збагачення знаннями і досвідом, по-друге, керувати цим процесом у злагоді з потребами міцніючих внутрішніх сил, враховуючи позиції самої дитини, її інтересів та духовних потреб.

Сьогодні можемо констатувати, що з кожним роком збільшується кількість хворих дітей, тому одним з пріоритетних завдань є орієнтація освітнього процесу на пошук нових підходів до впровадження особистісно-орієнтованої моделі формування у дітей навичок здорового способу життя, фізичного і психічного здоров'я, запобігання шкідливим звичкам та забезпечення охорони життя. Організм людини – це складна система, кожен з елементів якої пов'язаний з усіма іншими і з навколишнім середовищем [4, с.5]. Дитина дошкільного віку повинна не тільки знати про власне здоров'я, а й емоційно позитивно до нього ставитися, надавати перевагу корисним впливам на нього. Розуміючи проблеми сучасних дітей в недостатній руховій активності протягом дня обов'язково забезпечуємо стовідсоткову *рухову активність* дітей під час режимних моментів. Вчимо дітей усвідомлювати залежність стану здоров'я від фізичного навантаження, загартування, достатньої кількості та чистоти повітря, води, продуктів харчування, а також позитивного, доброзичливого ставлення до оточуючого світу. Позитивно впливає на стан здоров'я *психологічне* розвантаження. Щоб викликати у дітей почуття радості, спокою, впевненості використовуємо психогімнастику: «Я – сонце», «Я – хмаринка», «Я – дощ», залучаємо до роботи практичного психолога. Практика показала ефективність оздоровчих технологій терапевтичного спрямування, а саме арт-терапії, піскотерапії

(sendplay), кольоротерапії, сміхотерапії, музикотерапії, казкотерапії. В умовах дитсадка впровадження таких технологій передбачає профілактику різних захворювань, поліпшення психоемоційного стану дітей, коли маленький боягуз стає сміливим півником, вправним будівельником, сам будує з піску чарівні країни, обирає колір, який на даний момент відповідає його настрою, сам вільно рухається під музику, вміє веселитися разом з друзями. Кожен режимний момент супроводжуємо художнім словом. Еколого - валеологічне виховання на засадах гуманної педагогіки та християнських цінностей є ефективним засобом формування у дитини основ здорового способу життя, екологічно доцільної поведінки, християнського ставлення до себе, ближнього, родини, оточуючого середовища, природних ресурсів. На сьогодні наші діти разом з батьками усвідомлюють, що екологічне буття людини залежить не тільки від стану природи, але й від власного ставлення та самопочуття в навколишньому, від уміння бути здоровим та раціонально співіснувати з оточуючим світом.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні/Наук. кер: Піроженко Т.О.; Авт. Кол: Байер О.М., Брежнева О. Г., Гавриш Н.В. та ін. – Київ, 2021. – 13 с.
2. Любарова В., Стеценко І. Екологічний зорепад у іграх та розвагах. – К. «Шкільний світ», 2009. – 14 с.
3. Українське дошкільля. Програма розвитку дітей дошкільного віку / О. І. Білан та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 194 с.
4. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях. Навчальна програма/ Укл. Богуш А.М., Сіданіч І.Л. та ін. – Київ-Одеса, 2017. – 5 с.

Рего Ганна Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти

ОСОБЛИВОСТІ ЗДОБУТТЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УГОРЩИНІ

Згідно § 99 угорського Закону про національну народну освіту, **анульовано** такий вид закладів дошкільної освіти як ясла-дитячий садок. З 1 вересня 2018 року діти раннього та дошкільного віку, які опікуються в одному закладі, повинні виховуватися в закладах згідно свого віку: діти раннього віку повинні відвідувати або установу, яка забезпечує денний догляд за дітьми даного віку, або багатоцільовий державний навчальний заклад, що виконує таке завдання, а діти дошкільного віку – дитячий садок [2].

Одним з найсуттєвіших елементів змін, пов'язаних із дошкільною освітою в Угорщині, що стосувалися всіх учасників системи закладів дошкільної освіти, було введення обов'язкового відвідування дошкільних закладів дітьми з трьох років. Дане положення вступило в дію з 1 вересня 2015 року (2011: § 8 (1) та зобов'язувало батьків усіх дітей, які досягли трирічного віку, відвідувати заклад дошкільної освіти [1]. Проте, на прохання батьків, за згодою керівника дошкільного закладу та дільничного дитячого лікаря, батьки мають право оформити юридично відмову від відвідування закладу, але тільки в тому випадку, якщо підтверджено, що розвиток дитини буде краще відбуватися не в ЗДО, а виховання та навчання дитини можна забезпечити в інший спосіб.

Цікавим, також, є той факт, що дитину, яка не досягла трьох років, але має не менше двох з половиною років, можна прийняти до ЗДО тільки в тому випадку, якщо в даному мікрорайоні немає дітей, залишених без догляду, чие відвідування ЗДО гарантується положенням про відвідування дитячого садка, як передбачено законодавством. За

результатами дослідження проведеного в рамках проекту «XXI. століття державна освіта (розвиток, координація) II. етап» за 2014-2015 рр. можна стверджувати, що в Угорщині приблизно сімдесят відсотків закладів приймали дітей віком до трьох років [3]. Як правило, більша частка дітей віком до трьох років приймалася в ті ЗДО, де було більше вільних місць. Це були переважно сільські, приватні або частково приватні ЗДО. У закладах, де батьки змогли записати дитину у віці до трьох років, сукупні дані показують, що в середньому таких дітей було біля восьми осіб. Там, де за останні три роки не було жодної дитини віком до трьох років, дві третини керівників відповідних установ стверджували, що причина відсутності дітей молодших 3 р. полягала в тому, що батьки не подавали таких заяв, тобто, не виникало таких потреб. Проте, там, де були заяви з боку батьків, у шести десятих випадках прохання було відхилене з тієї причини, що в ЗДО були відсутні умови для прийому дитини, а дві п'ятих прохань не були/не могли бути задоволені ЗДО з інших причин.

Керівники закладів зізнавалися, що у середньому в ЗДО були наявні біля двох дітей, які починали відвідувати дитячий садок пізніше трьох років, це трактується як затримка початку здобуття дошкільної освіти. В середньому одна дитина в ЗДО підпадає під той особливий випадок, коли дитина зарахована до закладу дошкільної освіти вчасно, але пізніше, з якихось причин, вона не відвідує ЗДО протягом довшого або коротшого періоду часу. Кількість дітей, які залишаються після досягнення 6 річного віку в ЗДО і, таким чином, пізніше починають школу, становить у середньому двоє осіб на заклад.

Результати опитування керівництва ЗДО щодо обов'язковості дошкільної освіти

Щодо впливу нового регулювання на функціонування закладів, за результатами опитування було виявлено, що переважна більшість керівників вважає, що ніяких серйозних змін в ЗДО не буде потрібно вносити через введення

обов'язковості здобуття дошкільної освіти з 3-річного віку. На запитання «Як Ви гадаєте, чи вплине обов'язкова дошкільна освіта з трьох років на ваш заклад?», - більша частина респондентів на всі запитання відповіла, що ні. Всього 28% респондентів відмітили, що, можливо, може знадобитися новий персонал, 18% - знадобиться розширення потужності місць, 17% - створення додаткових групових кімнат та 10%, що необхідно буде збільшення площі внутрішнього дворику для того, щоб мати можливість задовольнити потреби дітей згідно вимог [3, с.88].

Результати опитування батьків, вихователів та керівників ЗДО щодо обов'язковості дошкільної освіти

Батькам, вихователям та керівникам ЗДО було поставлено запитання «На скільки Ви згодні з введенням обов'язкової дошкільної освіти з трьох років?». З даних Таблиці 1. видно, що помітна ґрунтовна підтримка запровадження обов'язкової дошкільної освіти в усіх трьох опитаних категоріях. Відтак, чотири п'ятих процентів керівників установ, три чверті процентів вихователів дитячих садків та батьків погоджуються з новими вимогами. Дуже малий відсоток опитаних або утримувався або повністю не підтримував дане нововведення.

	Повністю підтримую (%)	Більше так ніж ні (%)	Більше ні ніж так (%)	Повністю не підтримую (%)	Утримуюсь (%)
керівники ЗДО	43	38	12	6	0
вихователі	34	42	15	8	1
батьки	48	27	10	6	9

Таблиця 1. [3, с.88].

Зміни в фінансуванні.

На підставі опитування керівників ЗДО було виявлено, що деякі керівники установ не помітили зміни у фінансуванні, оскільки зміни у законодавстві щодо обов'язковості дошкільної освіти з трьох років, взагалі не вплинули на їх діяльність. Біля 90% дітей, які проживали в їхньому

мікрорайоні і так відвідували ЗДО уже з трьох років. Згідно з інтерв'ю, проведеними в органах місцевого самоврядування з утримувачами дошкільних установ, для них перехід до цільового фінансування пройшов спокійно, відповідно, керівники закладів повідомили про сприятливі процеси у зв'язку із фінансуванням забезпечення необхідних умов. Кілька керівників заявили, що вони все ще повинні витратити власні кошти на забезпечення додаткового харчування, проте, витрати на заробітну плату в повному об'ємі перекриваються з бюджету. Відмічається позитивна тенденція: саме завдяки змінам в певних населених пунктах вдалося заново відкрити декілька раніше закритих ЗДО, які протягом багатьох років перебували в неналежному стані, їх реконструкція вимагала великих затрат і, таким чином, вони не функціонували, завдяки додатковому фінансуванню були відновлені.

За результатами опитування, «Наскільки змінилося фінансування вашого закладу дошкільної освіти?», приблизно 84% опитаних стверджували, що їх фінансування за останні три роки не змінилося. 15% опитаних відповіло, що трохи покращилося, 20% - трохи погіршилося. Незначна частина опитаних відмітила кардинальні зміни: 9% - значно покращилося, 7% - значно погіршилося [3, с.101].

Результати залежали від того, де знаходився даний дошкільний заклад та хто його утримує. В Угорщині утримувачем ЗДО є: столичний район, місто зі статусом області, місто, добровільне об'єднання, населений пункт, приватна особа. Типи ЗДО поділяються на центральні установи, незалежні заклади, навчальні-практикуючі (при університетах, інститутах).

Також, однією із додаткових форм фінансування ЗДО в Угорщині є добровільні фінансові внески батьків. Під час опитування було поставлено батькам запитання: «Окрім плати за садок, які додаткові форми фінансування Ви здійснюєте щодо ЗДО, який відвідує Ваша дитина?». Результати відповідей відображає Таблица 2.

Таблиця 2.

Форми підтримки	%
Додаткова грошова допомога (наприклад, групові гроші, внесок фонду)	59%
Придбання певного обладнання (миючих засобів, іграшки)	54%
Збагачення харчового раціону дітей (овочі, фрукти)	53%
Покриття витрат на спеціальні програми (екскурсії, квитки)	50%
Внесок у розвиток ЗДО добровільною, власною працею	13%
Інше	5%

[3, с.101].

Як бачимо, більшість батьків допомагає фінансово і тільки 13% власною працею. Порівняно з результатами опитування 2001 року, структура батьківських внесків була суттєво змінена: на той час три чверті батьків платили за спеціальні програми, дві третини за певні придбання активів, одна третина за харчові добавки та половина вносила інші грошові внески. Більш поширеним було явище волонтерства, тоді третина батьків повідомляла про такі внески. У середньому батьки згадували трохи більше двох із зазначених вище пунктів, тому типовий батько вносить щонайменше дві з вищезазначених форм у дофінансування ЗДО своєї дитини. Звичайно, соціальний стан батьків впливає на їх можливість підтримувати ЗДО. У селі, в невеликих закладах, і особливо у випадку батьків з низьким рівнем освіти, дуже складним матеріальним становищем, середня кількість форм внесків значно нижча.

Типовим вирішенням дофінансування ЗДО в Угорщині є створення фондів. Третина інституційних фондів може управляти до 100 000 HUF (10 000 грн.), половина до 200 000 (20 000 грн.), дві третини до 300 000 (30 000 грн.) та три чверті до 400 000 (40 000 грн.) форинтів щороку. Ці кошти використовують на придбання додаткового обладнання для групових кімнат, для облаштування двору, для фінансування дитячих програм поза навчальним закладом (наприклад, відвідання зоопарку), для заходів у дитячих садках (наприклад, свята та розваги), на матеріальну допомогу

конкретній дитині, ремонт, професійні програми для педагогів (наприклад, підвищення кваліфікації) та інше.

За результатами аналізу, можемо констатувати, що зміни, які відбулися в Угорщині на законодавчому рівні в царині дошкільної освіти загалом позитивно вплинули на розвиток освітніх закладів та галузі в цілому.

Список використаної літератури

1. Óvodakötelezettség, óvodai nevelésre való jogosultság 22/2015. (IV. 21.) EMMI rendelet URL: <https://magyarszentek-paszto.hu/wp-content/uploads/2015/09/ovodakotelezettseg1.pdf> (дата звернення: 12.02.2021).
2. 2011. évi CXС. Törvény a nemzeti köznevelésről URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv> (дата звернення: 12.02.2021).
3. Változások az óvodarendszerben / Szerkesztette: Török Balázs. Budapest. 2015. O.164

Савчук К.П.,
практичний психолог ДНЗ №7 «Золотий ключик»
м. Старокостянтинів

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДОШКІЛЬНИКІВ З ГІПЕРАКТИВНИМ РОЗЛАДОМ ТА ДЕФІЦИТОМ УВАГИ

Одним із основних завдань практичного психолога та педагогічного колективу закладу дошкільної освіти є психолого – педагогічний супровід дитини. Адже, чимало проблем поведінкового, емоційного, інтелектуального характеру проявляються у віці від 1 до 7 років. Відповідно команда робота вихователів, психологів, логопеда, батьків (залучення інших спеціалістів при потребі) має бути спрямована на профілактику та корегування порушень у розвитку дитини. На сьогодні спостерігається збільшення запитів від вихователів і батьків до психолога ЗДО, щодо підвищеної рухової розгальмованості дитини, що проявляється у надмірній енергійності, нездатності зосереджуватися на якомусь конкретному предметі, непосидючості, відсутності контролю над власними діями, порушеннями рухової координації, дрібної моторики, праксису. Для позначення такої поведінки фахівці вживають термін «гіперактивний розлад із дефіцитом уваги» (ГРДУ). За даними О.Григоренко, Т.Марютиної, Г. Моніної ГРДУ є хронічним розладом поведінки в дитячому віці, серед клінічних проявів якого провідними є рухова занепокоєність, імпульсивність, неможливість сконцентруватись [1, с. 5].

Американські психологи Патриція Бейкер і Меррі Меданос умовно розділили ознаки гіперактивності на три блоки, у яких визначені показники гіперактивної поведінки.

Блок 1. Дефіцит активної уваги: непослідовна; складно утримувати увагу, не слухає, коли до неї звертаються; з ентузіазмом береться за завдання, але не доводять до кінця;

зазнає труднощі в організації, часто губить речі; уникає нудних завдань або тих, що вимагають розумових зусиль.

Блок 2. Рухове розгальмування: непосидюча; проявляє ознаки занепокоєння (постукає пальцями, гойдається на стільці); спить набагато менше ніж інші діти, навіть у ранньому дитинстві, надто говірка.

Блок 3. Імпульсивність: нездатність дочекатися своєї черги; часто втручається, перебиває інших, не може дочекатися винагороди (якщо між діями і винагородою є пауза); не може контролювати власні дії; дорослим важко регулювати її поведінку за допомогою правил; поводить себе по різному, коли виконує завдання – під час одних занять спокійна, під час других – ні.

Патриція Бекер і Меррі Меданос, говорять про те, що якщо у віці до семи років дитина проявляє хоча б шість з перерахованих ознак, можна припустити (не констатуєчи діагноз), що дитина за якою спостерігають є гіперактивна [2, с.83].

Слід зауважити, що недопустимо з боку педагогів і батьків зараховувати надмірно рухливу, непосидючу дитину до категорії гіперактивних, оскільки гіперактивність це не стільки поведінкова проблема, а медичний і психологічний діагноз [3, с. 2]. Відповідно для батьків і педагогів практичний психолог проводить просвітницьку роботу для усвідомлення відмінностей між поведінковими проявами дітей з надмірною руховою діяльністю та дітей з проявами ГРДУ. В просвітницькій роботі з батьками практичний психолог висвітлює особливості розвитку дитини та методи і прийоми, які сприятимуть гармонізації дитячо – батьківських відносин, мінімізації проявів гіперактивної поведінки та на профілактику загострення захворювання. Практичний психолог ЗДО проводить з педагогічним колективом тренінги, практикуми, мозкові штурми де педагоги поєднують отримані теоретичні, практичні знання і навички щодо розвитку пізнавальної та емоційної сфери і особливостей поведінки дітей з гіперактивним розладом із дефіцитом

уваги. Головне завдання яке стоїть перед працівниками закладу дошкільної освіти в коректній формі пояснити батькам занепокоєння поведінкою дитини і запропонувати їм звернутися за консультацію до фахівців (невропатолог, психоневролог), адже саме в дошкільному віці можна діяти на випередження проблем пов'язаних з гіперактивністю дитини в подальшому шкільному, дорослому житті [4, с. 7]. На жаль в більшості випадків батьки сприймають агресивно, недовірливо, скептично інформацію від працівників ЗДО щодо поведінки дитини, її взаємодії з оточуючими. Неприйняття батьками проблем дитини є частково зрозумілою, адже для них дитина є найкращою, але несвоєчасне реагування на проблему може поглибити негативні наслідки для формуючої особистості малюка. Відповідно просвітницька, консультативна робота практичного психолога повинна допомогти батькам прийняти рішення на користь дитини, залучивши інших спеціалістів для вивчення проблематики. Важливо усвідомити усім учасникам освітнього процесу необхідність організованої та комплексної допомоги дітям з ГРДУ, щоб уникнути їх соціальної дезадаптації, проблем в навчальній діяльності та негативних змін у формуванні підростаючої особистості.

Першочерговим в роботі психолога є збір інформації про дитину – особливості її розвитку та особистісного становлення. Психолог проводить бесіду – інтерв'ю з батьками (за описом О. Лютової, Г. Моніної у модифікації О Гуріної) та модифікований діагностичний опитувальник Вандербільт для батьків, заповнює індивідуальну карту вивчення особистості (рівень розвитку пізнавальних процесів, характер міжособистісних взаємин з дорослими та однолітками), вносить дані в анкету для батьків «Історія індивідуального психічного розвитку дитини» (Н. Смілявська). Оскільки специфічних лабораторних чи інструментальних методів діагностики не існує, тому метод

опитування є оптимальним для розуміння проблем дитини і підґрунтям звернення батьків до фахівців.

Для вихователів і психолога ЗДО залучення медичних спеціалістів дасть змогу скорегувати роботу з дитиною, що буде сприяти позитивній динаміці в її розвитку та вихованні.

Паралельно з опитуванням батьків, практичний психолог пропонує вихователям методику спостереження за гіперактивною дитиною (Н. Заваденко в модифікації О. Гуріної), а також використовує модифікований діагностичний опитувальник Вандербільт для вихователів . Психолог інформує педагогів, щодо психологічних методів і прийомів, які можна застосовувати в роботі з гіперактивними дошкільниками. Зазвичай у кожного педагога виробляється своя тактика поведінки під час взаємодії з дитиною, та є також загальноприйняті методи психологічної допомоги в роботі з даною категорією дітей. Зокрема, вихователі скеровують свою роботу в наступних напрямках : індивідуалізація роботи; заохочування гарної поведінки та ігнорування провокаційних вчинків дитини; використання гнучкої системи заохочень і покарань; надання дитині можливість швидко звертатися до вихователя, просити допомоги, якщо їй складно щось виконувати (можна ввести невербальні сигнали); використання тактильного контакту (елементи масажу, дотику, погладжування); надання коротких, чітких й конкретних інструкцій не більше 10 слів [5, с. 570].

Отримавши дані опитування від батьків та вихователів і на основі власного цілеспрямованого спостереження практичний психолог складає індивідуальну програму психолого-педагогічного супроводу дитини зі ГРДУ. Програма включає діагностику емоційно – вольової сфери, соціальної, інтелектуальної та мотиваційної сфери [6, с. 31]. Важливо, щоб практичний психолог проводив діагностику між етапами роботи з дитиною, для відслідковування динаміки в розвитку особистості та змін емоційно – поведінкової сфери.

На основі результатів анкетування батьків, педагогів та діагностики складається корекційно – розвиваюча програма занять. На початку роботи з дитиною психолог використовує індивідуальну форму роботи, головним завданням якої є встановлення довірливих стосунків з дитиною, де дитина набуває позитивного досвіду спілкування. Практичний психолог створює сприятливу атмосферу для відпрацювання методів на зняття напруги, формування навички самоконтролю та адекватної самооцінки (методи м'язового розслаблення, окорухові вправи, психогімнастика, дихальні техніки, релаксаційні вправи) [7, с. 50]. При позитивній динаміці в індивідуальній роботі можна залучати дитину поступово до групової взаємодії з однолітками, доцільно розпочати з незначної кількості дітей і надалі розширювати кількість дітей у спільній діяльності, щоб дитина не перевтомлювалась, адже фізичне та емоційне збудження є недоцільним при гіперактивному розладі із дефіцитом уваги [8, с. 6]. Мета групової корекції полягає у соціалізації дитини в суспільстві, розвиток емоційно – поведінкової сфери. Дитина в ігровій формі серед однолітків під наглядом вихователів та психологів може програвати життєві ситуації та відпрацьовувати навички ефективної взаємодії з соціумом.

Вихователі відповідно до плану роботи з гіперактивним дошкільником, повинні дотримуватися рекомендацій психолога, навчати дитину адекватних способів вираження потреби в руховій активності, проводити індивідуальні й групові заняття спрямовані на розвиток у дитини самоконтролю та саморегуляції, а також опанування нею навичок міжособистісної взаємодії та конструктивного розв'язання конфліктів, підвищувати статус дитини в колективі однолітків [1, с. 59].

Зміст даної програми доноситься до відома батьків для цілісного психолога – педагогічного супроводу дитини.

Під час психолога – педагогічного супроводу дитини із ГРДУ є дотримання наступних принципів: взаємодія фахівців,

системність, послідовність, комплексність, а також виконання наступних завдань [8, с.7]:

Корекційні:

- Корекція (відреагування) негативних емоційних станів (тривожності, гніву, злості, занепокоєння, роздратованості, емоційног напруження, агресії, тощо);

- корекція особистісних та вольових якостей, що сприяють появі ГРДУ (негативізм, демонстративність, імпульсивність тощо);

- корекція деструктивних елементів у поведінці;

- корекція міжособистісних взаємин дітей;

- корекція самооцінки.

Розвиваючі:

- розвиток пізнавальних та дифіцитарних функція;

- розвиток вмінь усвідомлювати та диференціювати власні емоції та почуття інших;

- розвиток навичок та вмінь від реагування (вираження) власних негативних почуттів соціально допустимими способами, які є безпечними для особистості та її оточуючих, та реакцій на негативні ситуації;

- розвиток самоконтролю та навиків релаксації;

- розвиток конструктивних поведінкових реакцій у проблемній ситуації.

Формуюча та виховні:

- формування моральних життєвих поглядів та цінностей;

- засвоєння правил та норм поведінки в колективі;

- естетичне виховання.

Таким чином, обґрунтувавши теоретичні основи та наукові підходи можна зазначити, що на даний час проведено чимало досліджень ГРДУ, що дозволяє фахівцям розробити ефективні методи допомоги дитині та надати кваліфікований психолого – педагогічний супровід, який сприятиме позитивній динаміці розвитку підростаючої особистості та надасть можливість повноцінно розвиватися, адаптуватися в соціумі і досягати успіхів у житті.

Список використаної літератури

1. Мони́на Г.Б. Гиперактивные дети: психолого – педагогическая помощь: монографія / Г.Б.Мони́на, Е.К. Лютова-Робертс, Л.С. Чутко. - СПб.: Речь, 2007. – 186 с. - ISBN № 5-9268-0570-8
2. Панасенко Е.А. Психологічний супровід гіперактивної дитини – дошкільника: теоретичні й практичні підходи / Е.А. Панасенко, О.А. Ліхно // Молодий вчений. – 2018. - № 10.1 (62.1). – С. 83-86.
3. Кльоц Л. Гіперактивність як медикло – психологічна проблема [Електроний ресурс] / Л.Кльоц – Електорнні дані. – Режим доступу: eprints.zu.edu.ua
4. Лютова Е.К. Шпаргалки для взрослых: психокоррекционная работа с гиперактивными, агрессивными и аутичными детьми / Е.К. Лютова, Г.Б. Мони́на – М.: Генезис, 2000. – 192 с.
5. Прокопів Л.Я. Експериментальна верифікація комплексної мультимодальної психокорекції дитячої гіперактивності / Л.Я. Прокопів // Проблеми сучасної психології. – 2015. – Вип. 29. – С. 561–576.
6. Білопола В. Психолого – педагогічний супровід дітей із синдромом дефіциту уваги та гіперактивності в дошкільному закладі / В. Білопола // Практичний психолог: дитячий садок. – 2016. - № 6. – С. 28-33.
7. Сиротюк А.Л. Синдром дефицита внимания с гиперактивностью. Диагностика, коррекция и практические рекомендации родителям и педагогам / А.Л. Сиротюк. – М.: Т.Ц. Сфера, 2002. – 128 с. - ISBN № 5-89144-283-3
8. Березка С. Особливості психологічного супроводу дошкільників з синдром дефіциту уваги та гіперактивністю / С. Березка, С. Решетняк // Молодий вчений. – 2018. - № 10.1 (62.1). – С. 5-7.

Шимків Ольга Зіновіївна,
Вихователь ДНЗ (ясла-садок) №6
м. Стрий Львівської області

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ОСНОВНИЙ ЗАСІБ ЛОГІКО- МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКА

*Дитина порівнює, впорядковує, вимірює,
систематизує, узагальнює, маніпулюючи з предметами
навколишнього середовища. Так поступово
у неї формуються математичні поняття...*

Марія Монтессорі

Сучасного дошкільника вже з перших років життя оточує математична інформація. Складні процеси визначення кількості, її збільшення чи зменшення, вимірювання, порівняння приваблюють дітей. Іноді математику вважають наукою відірваною від життя. Але це насправді не так! Математика всюди: лише треба вміти показати цей зв'язок, бо всі математичні поняття прийшли до нас із життя.

Математична діяльність дає необмежені можливості для інтелектуального розвитку дошкільнят. Вона сприяє інтенсивному розвитку кмітливості, логічного мислення, формує здатність до абстрагування, лаконічності і точності мовлення. [4,с.5-6]

Навчання математики дошкільнят неможливо без використання цікавих дидактичних ігор, адже вони вважаються основною формою організації дітей. Як писав відомий педагог В.А. Сухомлинський «Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку дітей. Гра - це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається цілющий потік уявлень і понять. Гра - це іскра, що запалює вогник допитливості у дітей».

В дошкільному навчальному закладі для логіко – математичного розвитку дітей широко використовуються різноманітні дидактичні ігри: предметні, настільно-друковані, словесні.

Всі дидактичні ігри з формування елементарних математичних уявлень розділені на кілька груп:

- ігри на ознайомлення з кількістю і лічбою,
- ігри на ознайомлення з величиною предметів,
- ігри на ознайомлення з геометричними фігурами,
- ігри на орієнтування в просторі,
- ігри на ознайомлення з часовими поняттями. [5, с.224-225].

При цьому дидактичні ігри слід підбирати з урахуванням вікових можливостей дітей і завдань всебічного розвитку і виховання. Застосовувати їх потрібно для того, щоб активізувати розумову діяльність, зацікавити математичним матеріалом, захоплювати і розважати дітей, розвивати розум, розширювати, поглибити математичні уявлення, закріпити отримані знання і вміння, вправляти в застосуванні їх в інших видах діяльності [2, с.5-6].

Дидактичні ігри надають можливість розвивати в дітей довільність таких психічних процесів, як увага й пам'ять. Ігрові завдання розвивають кмітливість і спритність, уміння будувати висловлювання, судження, узагальнення; вимагають не тільки розумових, але й волевих зусиль – організованості, витримки, уміння дотримуватися правил гри, підкоряти свої інтереси інтересам колективу. Однак, не всяка гра має істотне освітнє й виховне значення, а лише та, яка здобуває характер пізнавальної діяльності. Дидактична гра навчального характеру зближує нову, пізнавальну діяльність дитини з уже звичною для неї, полегшує перехід від гри до серйозної розумової роботи. Дидактичні ігри особливо необхідні в навчанні й вихованні дітей дошкільного віку, тому, що завдяки їм вдається сконцентрувати увагу навіть самих інертних дітей.

Спочатку діти проявляють інтерес тільки до гри, а потім і до того навчального матеріалу, без якого гра неможлива. Щоб зберегти саму природу гри й у той же час успішно здійснювати навчання дітей математики, необхідні ігри особливого характеру. Вони повинні бути організовані так,

щоб у них: по-перше, у якості способу виконання ігрових дій виникла об'єктивна необхідність у практичному їх використанні; по-друге, зміст гри й практичні дії були б цікавими й надавали можливість для прояву самостійності й ініціативи дітей. Тому, урахувуючи розвивальний потенціал дидактичних ігор, варто докласти зусиль, щоб гра була не епізодом, а проходила б крізь усе життя дитини. Бо гра – це є творчість, гра – це є праця, а праця – шлях дітей до пізнання світу. [8,с.11-12]

Велике значення має використання дидактичних ігор на заняттях з математики. Це головним чином дидактичні ігри, які відповідають темі і меті заняття. А також освітнім і виховним завданням, які ставляться на тому чи іншому занятті.

Цілеспрямоване включення гри в заняття підвищує інтерес дітей до знань, підсилює ефект самого навчання. Створення певної ігрової ситуації приводить до того, що діти, захоплені грою, непомітно для себе й без особливої праці й напруги, здобувають певні знання, уміння й навички. Гра робить заняття емоційно насиченими, вносить бадьорий настрій у дитячий колектив, допомагає естетично сприймати ситуацію, пов'язану з математикою [3,с.5-6].

Дидактична гра є коштовним засобом виховання розумової активності дітей, вона активізує психічні процеси, викликає жвавий інтерес до процесу пізнання. У ній діти охоче долають значні труднощі, тренують свої сили, розвивають здібності й уміння. У дидактичних іграх дитина спостерігає, порівнює, зіставляє, класифікує предмети, робить доступні аналіз, синтез, узагальнення. Дидактичні ігри широко використовуються у роботі дошкільного закладу не тільки на заняттях, а й під час прогулянок, індивідуальної роботи і в ігровій діяльності дітей [1, с.9-10].

В організації практичної роботи дітей з дидактичним матеріалом потрібно старатися додержувати певної послідовності. На першому етапі навчання демонструвати

всю практичну роботу, яку мають виконувати діти. Після цього діти самостійно працюють з матеріалом. І лише потім застосовується тільки словесне пояснення. Не допускати переобтяження дітей використанням дидактичного матеріалу. У процесі навчання діти повинні навчитися робити аналіз і висновки без опори на дидактичний матеріал.

Разом з тим, дидактичний матеріал повинен відповідати потребам сучасного дошкільника: багаторазове, варіативне використання, зовнішня привабливість, містити оцінний компонент для перевірки правильності виконання тощо.

***Нетрадиційні сенсорно-математичні ігри та посібники
Ігри з пластиковими кришечками***

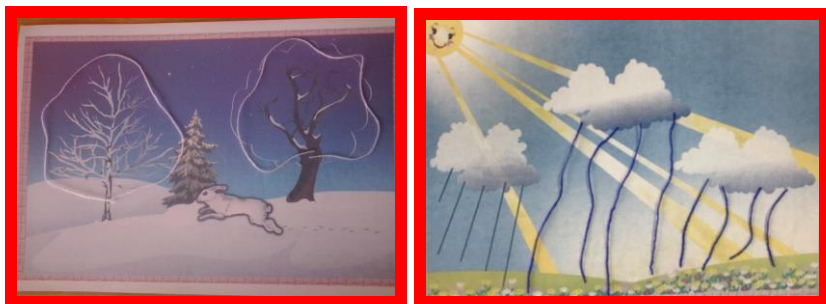
Ігри з гудзиками

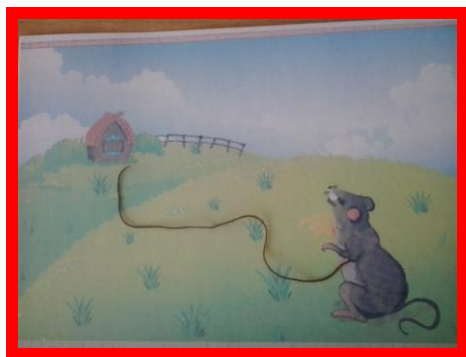

Ігри з прищіпками

Ігри з нитками

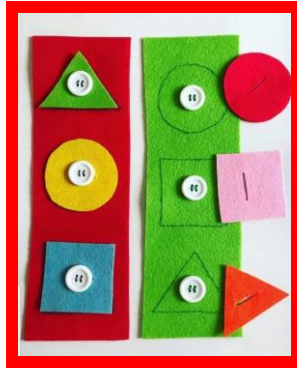

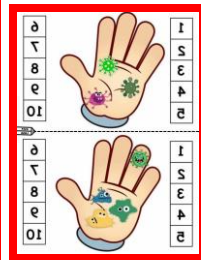
Дидактичні ігри на додавання
Дидактичні ігри на розвиток тактильних відчуттів

Дидактичні гри з геометричними фігурами

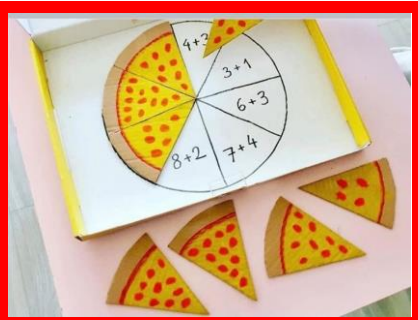

Дидактичні ігри на закріплення лічби і знань про цифри

Ігри на додавання і віднімання

Дидактична гра «Пори року»

Сенсорно-математичні посібники

*Сенсорно-математичні посібники
«Полісенсорна скринька»*

«Математичний кейс»

«Математична мотузня»

Ленбук «Математика»

Список використаної літератури

1. Білан Л.І. «Заняття з сенсорного виховання дітей раннього віку», «Проман», 2008. – 46 с.
2. Білан Л.І, Василенко О.С. «Логіко – математичний розвиток» (молодший дошкільний вік), Львів, 2014. – 87 с.
3. Білан Л.І, Василенко О.С. «Логіко – математичний розвиток» (середній дошкільний вік), Львів, 2014. – 99 с.
4. Білан Л.І, Василенко О.С. «Логіко – математичний розвиток» (старший дошкільний вік), Львів, 2014. – 128 с.
5. Білан Л.І., Возна Л.М., Максименко О.Л. «Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля»», Тернопіль «Мандрівець», 2013. – 257 с.
6. Кизьмук Л. «Розвиваємо, навчаємо, виховуємо дитину третього року життя», Київ «Слово», 2013.
7. М., Стеценко І. «Навіщо дошколярику математика», «Шкільний світ», 2009р. – 127 с.
8. Тарасова О.С. «Сенсорний розвиток дітей раннього віку», Харків «Основа», 2014. – 141 с.

III. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Антонюк Надія Анатоліївна –
к. пед. н., викладач КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
ВОР

Савчук Світлана Василівна –
викладач КЗВО «Луцький педагогічний коледж» ВОР

ДОСВІД НАВЧАННЯ ГРАМОТИ У СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Зміни життя в сучасному світі потребують і змін мети та призначення сучасної освіти. Знижується функціональна значущість і привабливість традиційної організації навчання, передача «готових» знань від учителя до учня перестає бути основним завданням освітнього процесу. Вчені, дослідники, вчителі-новатори вважають, що у центрі уваги сучасної освіти мають стати питання розвитку особистості школяра, його творчих здібностей, інтересу до навчання, формування бажання і вміння вчитися.

Допитливість, вміння захоплюватися усім новим є характерним для молодших школярів. Але щоб вони зберегли невтомну тягу до знань протягом усього шкільного навчання і взяли її з собою у доросле життя, не допоможуть ні розповіді про цінності знань, ні переконання, ні вимоги. Єдиний правильний спосіб викликати інтерес дитини до навчання – зробити навчання настільки цікавим і захоплюючим, щоб учень сам захотів брати в ньому активну участь [4, с. 37].

Проблема інтересу до навчання школярів була і буде актуальною в колах педагогічної спільноти у всі часи. Ми спробували проаналізувати педагогічний досвід В.О. Сухомлинського, дізнатись, яким чином він стимулював інтерес молодших школярів до навчання грамоти, і з'ясувати, чи має місце його методика у сучасній початковій школі.

Пропрацювавши 22 роки в Павлівській середній школі, Василь Олександрович, зарекомендував себе як хороший керівник, педагог-гуманіст, новатор. Збагатив педагогічну науку великою кількістю наукових доробків, літературою для дітей, новими методиками, технологіями навчання та виховання.

Досліджуючи особистість молодшого школяра, причини, що впливають на рівень інтелектуального розвитку, активної пізнавальної діяльності, мотивації до навчання, педагог дійшов висновку, що найсерйознішою перешкодою для дітей на шляху до успішного навчання часто стає нудне викладання дисциплін. Перше враження від уроків може назавжди відбити у школяра бажання не тільки до занять, але і в цілому до пізнавальної діяльності, пошуку відповідей на свої численні запитання. Зазначав: «Від того, як почуватиме себе дитина, піднімаючись на першу сходинку драбини пізнання, що вона переживатиме, залежить весь її подальший шлях до знань. Просто страшно подумати, що ця сходинка стає для багатьох малюків каменем спотикання. Давайте ж підніматися, дорогі колеги, на цю сходинку так, щоб діти не відчували втоми, щоб кожний крок до знань був гордим злетом птаха, а не стомленою ходою знесиленого подорожнього, що знемагав під непосильною ношею» [1, с. 73].

Педагог зазначав, що навчання не повинно зводитися до безперервного нагромадження знань, до тренування пам'яті, до зубріння, яке отупляє, одурманює і нічого не дає, крім шкоди для здоров'я і для розумового розвитку дитини. Він ставив собі за мету домогтися того, щоб навчання було частиною багатого духовного життя, яке сприяло б розвитку дитини, збагачувало її розум, і йому це вдавалося.

Для цікавого й успішного навчання грамоти, Сухомлинський використовував елементи музики, малювання, «занурював» дітей у світ краси, фантазії, казки, гри; проводив «подорожі» до джерел слова. Тим самим намагався відкрити їм очі на красу світу і водночас донести до дитячого серця музику слова, щоб дитини сприймала його

не лише як позначення речі, предмета чи явища, а й відчувала внутрішню красу: «Поки дитина не відчула аромату слова, не побачила його найтонших відтінків, – не можна взагалі починати навчання грамоти, і якщо вчитель робить це, то він прирікає дитя на тяжку працю (дитина зрештою подолає ці труднощі, але якою ціною!)» [2, с. 61].

Педагог був глибоко переконаний, що процес навчання письма й читання буде легким, якщо грамота стане для дітей яскравою, захоплюючою частиною життя, сповненою насиченими образами, звуками, мелодіями. Кожне слово старався унаочнити різними способами: ілюструванням, демонструванням, безпосереднім спостереженням за об'єктами і явищами природи, здійснюючи подорожі до джерела слова. Те, що дитина повинна запам'ятати, насамперед має бути цікавим.

Ось як В. Сухомлинський описує знайомство школярів із першим словом: «Ми розташувалися під схиленою над ставом вербою. Вдалині зеленів освітлений сонцем луг. Кажу дітям: «Погляньте, яка краса перед нами. Над травою літають метелики, гудуть бджоли. Вдалині – череда корів, схожих на іграшки. Здається, що луг – це світло-зелена річка, а дерева – темно-зелені береги. Череда купається в річці. Дивіться, скільки гарних квітів розсипала рання осінь. Прислухаймося до музики лугу: чуєте тонке дзижчання мушок, пісню коника»? Я малюю луг у своєму альбомі, малюю корів і гусей, що розсипалися, як білі пушинки, і ледве помітний димок, і білу хмарку над обрієм. Діти, зачаровані красою тихого ранку, теж малюють. Я підписую малюнок: «Луг». Для більшості малюків літери – це малюнки. І кожний малюнок щось нагадує. Що ж? Стеблинку трави. Зігнув стеблинку – і вийшов малюнок «Л». Склав 2 стеблинки – ось вам і новин малюнок – «У», «Г» [1, с. 76]. Діти підписують малюнки словом «ЛУГ» і читають його». З цього бачимо, що В.О. Сухомлинський використовував прийоми асоціативного навчання молодших школярів.

На думку Сухомлинського, чутливість до музики природи допомагає дітям відчутти звучання слова. Запам'ятовується наворотанні кожної літери, діти вкладають у кожний малюнок живе звучання, і літера легко запам'ятовується. Малюнок слова сприймається як щось ціле, слово читається – це читання не є результатом тривалих вправ за звуковим аналізом і синтезом, а свідомим відтворенням звукового, музичного образу, що відповідає зоровому образу, щойно намальованому дітьми. За такої єдності зорового і звукового сприймання, пройнятого багатством емоційних відтінків, одночасно запам'ятовується і літера, і маленьке слово. Кожна дитина в класі Сухомлинського мала зошит з 20 аркушів цупкого паперу, з прикріпленим до обкладинки олівцем. У перший рік навчання всі книжки-картинки були заповнені малюнками-творами, малюнками словами [3, с. 87].

Кожен новий малюнок – не чергова вправа, а творчість. Схожість літер і предметів навколишнього світу – це, по суті, фантазія, казка, гра дітей. Систематично працюючи з дітьми в такий спосіб, Сухомлинський добився очікуваного результату – через вісім місяців після початку навчання, діти знали всі букви, писали слова й читали. «Я не відкриваю якогось нового методу навчання грамоти. Це практичне здійснення того, що доведено наукою: легше запам'ятовується те, що не обов'язково запам'ятовувати; емоційне забарвлення образів, які сприймаються, відіграє винятково велику роль у запам'ятовуванні» [2, с. 56].

До закінчення II класу школярі вільно, виразно й свідомо читати, сприймали очима як єдине ціле невеличкі речення й закінчені частини великих речень. «Читання – говорив педагог – це одне з джерел мислення й розумового розвитку. Я поставив перед собою завдання вчити такого читання, щоб дитина, читаючи, думала. Читання має стати для дитини дуже тонким інструментом оволодіння знаннями й водночас джерелом багатого духовного життя» [1, с. 82].

Ділячись своїм досвідом, педагог застерігав від спроб його механічного запозичення. Навчання читання і письма за

цим методом – творчість, а будь-яка творчість не терпить шаблону. Запозичувати щось нове можна тільки творчо. Дуже важливо, щоб перед дітьми не ставилося обов'язкове завдання вивчити літери, навчитися читати.

Сучасна початкова школа може багато почерпнути з педагогічних здобутків В. Сухомлинського. Проводячи подорожі до «джерела» слова, вчитель збагачує кругозір учнів, пробуджує думку, розвиває зв'язне мовлення, мислення, уяву. А використовуючи при цьому елементи малювання, музики, фантазії, гри, збуджує емоційний інтелект учнів, активізує пізнавальну активність, покращує запам'ятовування без примусу.

Гуманна педагогіка Василя Олександровича, є інтеграцією різних мистецтв як основи світобачення дитини, комбінацією практичної, казкотворчої, ігрової, природовідповідної та безболісної щодо оцінювання діяльності.

Список використаної літератури

1. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Рад. школа, 1972. 244 с.
2. Сухомлинський В. О. Слово про слово. Вибр. твори: В 5-ти т. Т. 5. Київ: Радянська школа, 1977. 638 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т.3. Київ: Радянська школа, 1977. 670 с.
4. Мірошникова О. С. Радість від навчання і робота без «методички». Режим доступу: <http://nus.org.ua/view/radist-vid-navchannya-i-robota-bez-metodychky-yak-my-majzhe-pivroku-pilotuyemo-novyj-standart/>

Стасюк Дар'я Миколаївна,
вчитель-логопед, дефектолог ЗОШ І-ІІІ ступенів № 3
Новокаховської міської ради Херсонської області

ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Інклюзія – процес посилення ступеню участі всіх громадян в соціумі, і насамперед тих, хто має проблеми у фізичному розвитку. Цей процес передбачає розробку і застосування таких рішень, які створюють умови для рівноправної участі кожної людини в академічному і суспільному житті [1, с.22].

У Новій Каховці інклюзивна освіта активно розвивається у закладах освіти протягом десяти років. Збільшується кількість шкіл з інклюзивними класами. До штатів шкіл залучаються сучасні спеціалісти, молоді та прогресивні, які працюють на позитивний результат.

Спеціалісти працювали за звичним графіком, у відповідному кабінеті за допомогою роздаткового матеріалу. Але, на початку 2020 року в Україну прийшла біда під назвою – пандемія.

Відповідно до статті 29 Закону України “Про захист населення від інфекційних хвороб” з метою запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19 та з урахуванням рішення Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій від 10 березня 2020 р. Кабінет Міністрів України постановив: установити з 12 березня до 3 квітня 2020 р. на усій території України карантин, заборонивши відвідування закладів освіти її здобувачами [2].

Відповідно до рішення Міністерства, школи перейшли на новий формат роботи – дистанційну форму навчання.

Для всіх вчителів це був незнайомий термін, який викликав багато питань. Але наші вчителі знайшли різноманітні способи занять, щоб діти змогли навчатись навіть у такий складний час.

Міністерство освіти всіляко допомагало вчителям, організовуючи вебінари, конференції щодо ознайомлення вчителів з різноманітними освітніми платформами, методами та специфікою їх роботи.

Для вчителів було зроблено багато корисного, але спеціалісти, які працюють в інклюзивному просторі залишились сам на сам з питанням: «Як організувати дистанційне навчання в умовах інклюзивної освіти?». Адже для наших учнів деякі із запропонованих методів було неможливо втілити у життя. І ось спеціалісти почали, як винахідники, застосовувати різноманітні методи, засоби та способи, накопичуючи досвід, адже розуміли, що дистанційне навчання увійде в шкільне життя, як один з новітніх методів роботи.

Хоч дистанційні заняття не проводились у нашому місті протягом першого етапу карантину, я все одно не забувала про своїх учнів і розуміла, що треба напрацювати матеріал, поки є час, адже наступить такий час, коли і мої учні повернуться до роботи (дистанційної в тому числі) і мені треба так побудувати свої заняття, щоб зацікавити, утримати увагу протягом заняття та отримати позитивні результати після закінчення заняття. І, найважливіше, треба розробити весь матеріал таким чином, щоб учні змогли самостійно виконувати завдання, без допомоги батьків та родичів. Хотілось підібрати якомога доступні форми роботи, але дотримуючись вищеперерахованих вимог.

Протягом весняного карантину мною було розроблено багато матеріалу, який я охоче використала та опрацювала протягом другого етапу дистанційної освіти, який розпочався після зимових канікул з 11 січня.

Хочу детально Вас познайомити з власними розробками та напрацюваннями. Почну з самого початку. Протягом весняного карантину до мене звертались батьки моїх учнів з проханням доступно пояснити шкільний матеріал (особливо математику, читання та письмо), адже матеріалу багато, а деякі з батьків не могли доступно додатково пояснити своїм дітям матеріал. Саме з цією метою мною та за підтримкою моєї колеги Глоби М.О. було створено у соціальній мережі Фейсбук (Facebook) групу «Розвиваючі ігри та завдання для всебічного розвитку наших дітей» [3] в якій ми ділимося цікавими та корисними матеріалами власних розробок та розробками колег, знайдених на просторах інтернету. Першими, кого ми запросили до групи, були батьки наших учнів, які відвідують інклюзивні класи, вчителів цих класів, помічників вчителів, та всіх охочих вчителів Нової Каховки. В групі є розділи, для кращого пошуку потрібної інформації, а саме: «Розвиток пізнавальних процесів», «Розвиток моторики», «Розвиток мовлення», «Розвиток математичних вмінь», «Психолог рекомендує!», «Цікаве читання», «Навколишній світ» «Лексичні теми», «Дихання», «Власні розробки».

Нам дуже приємно, що і під час зимової дистанційної освіти наша група користувалась попитом та щодня до неї приєднуються нові учасники. Жодного дня ми не шкодували, що весь свій вільний час віддавали розвитку групи, адже саме за те, що в ній знаходиться велика кількість корисної інформації, ми змогли результативно впровадити дистанційну форму навчання і отримати такі бажані позитивні результати.

Наступним етапом було розроблення логопедичних та дефектологічних ігор у вигляді презентацій, які надсилались засобами зв'язку, через viber, messenger та ін. Мною були розроблені такі ігри-презентації, як:

- Артикуляційна гра «Нагодуй Ам Няма» [4];

- «Бджілки трудівниці» на автоматизацію звука [ж] ізольовано і в складах [5];
- «Проведи машинку безпечним шляхом» для розвитку вміння виконувати вправу «Моторчик»;
- «Збираємо скарби» на автоматизацію звука [р] у словах;
- Математична гра-презентація: «Підбери комплект» [6] вирішення прикладів в межах 10;
- «Допоможи Сірку» автоматизація звука [р] ізольовано і в складах;
- «Кошик яблук» диференціація букв п-б;
- «Літаки» диференціація букв в-ф;
- Та багата інших ігор.

Частина з цих ігор представлена на платформі Всеосвіта [7].

Тільки на іграх-презентаціях я не зупинилась, саме через те, що для їх використання батькам треба було встановити спеціальну програму на свій гаджет. Деяким було не зручно через брак пам'яті на гаджеті, або через незнання, щодо встановлення програми і т.п.

Я вирішила опанувати новий формат, який не потребує встановлення додаткових програм, треба тільки підключення до інтернету. Новий формат – це онлайн ігри. Для їх створення я познайомилась з такими платформами як: Wordwall [8] та Learning Apps [9]. Саме з цих безкоштовних програм розпочалась моя робота над створенням онлайн ігор. Ось невелика частина створених мною онлайн ігор:

- «Сортуємо стрілки» [10]. Для диференціації та закріплення понять «право» - «ліво» була розроблена ця гра. Екран поділений на два ігрових поля. По черзі з'являються стрілки, які треба відповідно відправити у певне ігрове поле чи направо чи наліво при цьому чітко промовляючи, який напрямок вказує стрілка.

- «Порядковий рахунок» [11]. Багатьом моїм учням важко дається засвоєння порядкового рахунку та

правильне написання цифр. З метою попередження дзеркального написання цифр та кращого засвоєння порядкового рахунку і була створена ця гра.

- «Знайди однакові букви» [12]. Гра створена за методом запам'ятовування, треба знайти дві однакові букви, за найменшу кількість ходів.

- «Полювання на кротів» [13]. Суть гри в тому, щоб знайти крота, в якого на табличці невірно записані слова.

- «Погоня в лабіринті» [14]. Космічна гра, в якій інопланетного героя треба провести через лабіринт до малюнків в назвах яких є звук [с].

- «Підбери правильний підпис до малюнка» [15]. Гра у вигляді вікторини, де треба підібрати правильний підпис до малюнка (обираючи з чотирьох варіантів). Ця гра добре підходить для учнів з дисграфією та дислексією. Учні повинні правильно прочитати відповіді та знайти саме вірну.

- «Сховай літак за хмаринки» [16]. Для автоматизації звука [с] у словах та для розвитку спритності та дрібної моторики створена ця гра. Треба літак сховати саме за хмаринки, на яких зображені малюнки в назвах яких є звук [с].

Всі ігри, які я розробила для своїх учнів дали позитивний результат. Наступним питанням було, як донести ту чи іншу інформацію до учнів, коли ми не онлайн, а їм потрібно засвоювати та закріплювати матеріал вдома самостійно. Саме з цією метою, а також для автоматизування звуків, розвитку пам'яті, уваги, мислення, засвоєння знань з лексичних тем, ознайомлення з власними розробками дидактичних ігор мною був створений канал на ютуб (YouTube) «Пізнавайлики» [17], де я викладала відео для своїх учнів і для всіх, кому цікаві мої відеоролики. До відео я залучила чотирьох мультиплікаційних героїв від яких

діти у захваті і з задоволенням виконують разом з ними завдання.

Якщо на час першої хвили дистанційного навчання і для учнів і для мене все було в новизну, то протягом подальшої дистанційної роботи я вдосконалювала свої вміння, переглядала вебіари, колег, щодо обміну дистанційним досвідом, розробляла способи та методи роботи з учнями, на позитивний результат. І ось на час другої хвили дистанційної роботи в мене вже були заготовлені теми, методи і способи логопедичної та дефектологічної роботи з моїми учнями навіть не знаходячись один біля одного.

Як казав відомий філософ Сенека «Скільки б ти не жив, усе життя слід навчатись», саме за цим девізом я продовжую теж навчатись та самовдосконалюватись, щоб вміти проводити заняття у сучасному освітньому середовищі.

Список використаної літератури

1. Теорія і практика інклюзивної освіти [навчально-методичний посібник] / Упорядник Бондар К.М. – [2-ге вид., доп.]. – Проект «Підтримка інклюзивної освіти у м. Кривий Ріг», 2019. – 170 с.

ISBN № 978-617-7784-23-3

2. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zapobigannya-poshim110320rennyu-na-teritoriyi-ukrayini-koronavirusu-covid-19>

3. <https://www.facebook.com/groups/558321211466581/>

4. <https://vseosvita.ua/library/artikulacijna-gra-nagoduj-amnama-271780.html>

5. <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-didacticna-gra-bdzilki-trudivnici-333508.html>

6. <https://vseosvita.ua/library/matematicna-gra-skladi-komplekt-348816.html>

7. <https://vseosvita.ua/user/id813371>

8. <https://wordwall.net/ru>

9. <https://learningapps.org/>

10. <https://learningapps.org/watch?v=pmiht2d2a20>
11. <https://learningapps.org/view11861228>
12. <https://learningapps.org/view11833657>
13. <https://wordwall.net/ru/resource/2799215>
14. <https://wordwall.net/ru/resource/2814433>
15. <https://wordwall.net/ru/resource/2794990>
16. <https://wordwall.net/ru/resource/2817607>
- 17.

<https://www.youtube.com/channel/UCLbocT4labkfYh3KrVula9A>

Чорний Павло,
завідувач відділу військово-патріотичного
виховання КЗ СЮТ, керівник гуртка
«Козацько-лицарський гарт», голова
Кропивницького міського координаційного
сектора національно-патріотичного
виховання дітей і молоді

ВИКОРИСТАННЯ АВТОРСЬКИХ КАЗОК В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ФОРМАТ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ: УНІКАЛЬНІСТЬ ДОСВІДУ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ РЕЦЕПЦІЇ

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, навчально-виховний проект, духовне-моральне виховання, когнітивний розвиток, архетип, міфологема, казка, рецепція.

Враховуючи весь драматичний контекст поточної української соціальної проблематики, головним методологічним орієнтиром педагогічної роботи, беззаперечно, постає Стратегія національно-патріотичного виховання, затверджена Указом Президента України від 18 травня 2019 року №286/2019, в якій вказано, що основними складовими цього напрямку є: громадсько-патріотичне, військово-патріотичне та духовно-моральне виховання [1]. Отже, ця фундаментальна теза спонукає відповідальних освітян до пошуку оптимального алгоритму її успішного вирішення, в тому числі, й у форматі гурткової роботи.

У свою чергу, робота керівником військово-патріотичного гуртка «Козацько-лицарський гарт» стала для мене найважливішим з форматів переведення в практичну площину тих фахових завдань та авторських проектів, над якими я працюю з 2015 року на посадах завідувача відділом військово-патріотичного виховання Кропивницького комунального закладу «Станція юних техніків» та голови

міського координаційного сектора національно-патріотичного виховання дітей і молоді.

Своє комплексне завдання я сформулював як «Впровадження триєдності громадсько-патріотичного, військово-патріотичного та духовно-морального виховання особистості дитини в процесі педагогічної роботи».

Як суб'єкт громадянського суспільства, являючись представником творчої інтелігенції (а саме, з 2006 до 2017 року – був координатором Кіровоградського обласного відділення Асоціації українських письменників (АУП), маю літературні (проза, вірші) публікації; відомий як дитячий поет і письменник; учасник і призер літературних і музичних конкурсів; є громадським активістом) я намагаюся поєднати ці чисельні соціальні статуси зі своєю поточною педагогічною діяльністю в царині державної освіти. Свідченням цієї синергії, насамперед, став авторський навчально-виховний проект «Казка – дітям!», запроваджений ще в червні 2016 року в м. Кропивницькому міським літературно-меморіальним музеєм І.К.Карпенка-Карого, художньо-меморіальним музеєм О.О.Осмьоркіна та КЗ СЮТ [2].

Сутність запропонованої мною освітньої інновації полягає в тому, щоб врівноважити всі структурні напрями національно-патріотичного виховання, за рахунок *підсилення* духовно-морального виховання дітей літературно-мистецькими засобами. Конкретно кажучи, я цілеспрямовано почав писати патріотичні віршовані казки для дошкільнят і дітей молодшого шкільного віку та популяризувати їх для різних аудиторій на тематичних заняттях, на виховних заходах, на творчих зустрічах й у дистанційному форматі.

На сьогодні мною вже написано близько 200 відповідних авторських творів (казок, дум, байок, оповідок, п'єс, сценаріїв, поетичних містерій), які мають етичну, етнографічну, тематичну та краєзнавчу специфіку.

Обґрунтуванням даного проекту стали окремі засади та положення чинних концептуальних і нормативних документів з національно-патріотичного виховання в Україні, де

зазначається, що необхідним є збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців та відтворення її у реконструйованих та осучаснених формах і методах діяльності. Також там вказано, що необхідно практикувати проведення виховних годин у *формі постановок українських народних та сучасних казок*, говориться про впровадження виховних проєктів, які містять у своєму форматі *літературно-музичні композиції та презентації виставок творчих робіт дітей за творами українських дитячих письменників і композиторів*. У Методичних рекомендаціях щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах (наказ МОН № 641 від 16.06.2016 р.) йдеться про необхідність *формування інформаційно- та емоційно самобутнього україномовного простору, який забезпечуватиме прилучення школярів до величезного мовного дивосвіту*. Мова йде також і про «формування національно-патріотичної вихованості учнів упродовж вивчення поетичних, прозових і драматичних творів художньої літератури», й про те, щоб «художні твори посіли належне місце у формуванні складників вихованості патріотичних почуттів в учнів». Говориться й про необхідність *«через мистецтво слова пробуджувати національну свідомість»* [3].

Науково-методологічним орієнтиром моїх проєктів, перш за все, є інтегральна психологія К. Уїлбера, згідно якій когнітивний розвиток переважної більшості людей відбувається стандартно. При цьому, в період з 6 до 11 років дитина знаходиться на так званому «міфічному рівні» еволюціонування своєї свідомості. Звідси логічно припустити, що патріотичне виховання дитини зазначеної вікової категорії доцільно вести саме «мовою казки», розглядаючи казкові твори як популяризовані та десакралізовані міфи. Більш того, в Україні наочною є освітня потреба мати «нову міфологію», яка б адаптувала традиційні міфологеми до запитів і викликів сучасності.

Роль дитячих казок у вихованні є неоціненною. Казки в Україні завжди були кодифікатором народної педагогіки. В них традиційно сублимувалися архетипові моральні якості та чесноти «нормативної людини», як ідентифікатора національної самотності.

В контексті ж закріплення нової назви нашого міста, цікаво провести аналогію: мало хто знає, що театральний корифей – М.Л.Кропивницький був ще й дитячим письменником. Річ у тому, що «батько українського театру» створив першу в Україні дитячу трупу й написав для неї дві п'єси-казки – «Івасик-Телесик» та «По щучому велінню», започаткувавши тим самим репертуар для театру юного глядача [4].

Більш відомим фактом є те, що казки для малечі писав та впроваджував у навчально-виховний процес і наш земляк, всесвітньовідомий педагог – Василь Олександрович Сухомлинський (1500 оповідань і казок для дітей).

Отже, свої творчі авторські проекти я розглядаю, певною мірою, як продовження відповідної літературно-педагогічної традиції нашого краю.

За останні роки, пілотний проект «Казка – дітям!» творчо трансформувався в більш досконалі формати, послідовно набувши в цьому творчому тренді такі назви – «СЮТ – казковий дивосвіт!», «КАЗКОДРОМ», «Віршовані казки Василя Сухомлинського», «Дистанційний КАЗКОДРОМ» [5; 6; 7].

Важливим є те, що, в процесі реалізації «казкового проекту», проводилася й організаційна робота зі створення творчих дитячих груп, а також долучалися волонтери (це – мистецько-волонтерська група «Лелека» з Кропивницького коледжу харчування та торгівлі, у складі: Марини Усатенко, Аліни Мізін та Каріни Гошко, на чолі зі своїм керівником Євгеном Дорофієвим та італійські волонтери Oksana Trapani Gadenko й Iryna Luts – представники Міжнародного благодійного фонду «Янгол Життя» [8]), обговорювалася актуальна тематика нових казок, виготовлявся реквізит і

декорації, проводилися репетиції, шукався прийнятний формат щодо подальших презентацій творів, розглядалися пропозиції, вносилися необхідні корективи тощо.

Творчий цикл проекту також передбачав фіксацію певного твору на різних носіях (CD, DVD, у друкованому вигляді), за участі вихованців, педагогів і волонтерів, та використання його на заняттях і заходах (прослуховування, вікторини, конкурси, декламації тощо), а також на спільних заходах у закладах освіти міста, та під час літніх шкільних таборів. Хід реалізації проекту постійно висвітлювався в публікаціях на офіційному веб-сайті КЗ СЮТ та в ЗМІ.

Кульмінаційним етапом проекту став «КАЗКОДРОМ», який почав діяти з 15 грудня 2017 року в кропивницькому комунальному закладі «Станція юних техніків», як комплексний навчально-виховний захід національно-патріотичної та мистецько-технічної спрямованості. «КАЗКОДРОМ», розрахований, насамперед, на дошкільнят та молодших школярів міста, з метою долучити їх до змістовного дозвілля, приємних вражень, корисних навичок, цікавих знайомств та до вступу в гуртки закладу.

Щонайперше, діти могли познайомитися й поспілкуватися зі справжнім казкарем – Дідусем Павлусем (Павлом Чорним), та послухати його твори в авторському виконанні. Надалі діти ставали учасниками пізнавальних та веселих майстер-класів від креативних митців-професіоналів. І, нарешті, малеча робила оглядову екскурсію КЗ СЮТ, поринувши в дивовижний світ мистецької та технічної творчості талановитих майстрів і вихованців станції.

Без перебільшення, «КАЗКОДРОМ» – ексклюзивний проект, який дотепер не має аналогів в Україні.

З 2016 року почалося визнання та друк творів «КАЗКОДРОМУ». Першою була «Татова книжка» [9; 10; 11], яка на Всеукраїнському конкурсі «Краща книга України», заснованого Держкомтелерадіо, здобула перемогу в 2017 році, в номінації «Світ дитинства» [12].

Наступною виданою книгою стала перша в Україні віршована казка про АТО – «Як лелечий рід Калину рятував у злу годину» [13; 14].

Зрозуміло, що відтворити «авторську складову» проєкту в інших закладах освіти проблематично: не всі освітяни мають відповідний творчий потенціал. Але наш локальний досвід знайшов шляхи своєї рецепції. Колеги міста й області постійно запрошують учасників проєкту на виховні заходи, звертаються за текстами казок, за методичними рекомендаціями й консультаціями, відвідують наші семінари, використовують наші відеоматеріали, замовляють сценарії та приводять дітей на «КАЗКОДРОМ».

Зараз, за умов тимчасових карантинних обмежень, «КАЗКОДРОМ» набув дистанційного формату [7]. Також триває робота щодо узагальнення творчих напрацювань та викладення всіх матеріалів на окремому блозі, вільний доступ до якого матимуть усі зацікавлені освітяни України.

Переконаний, що ентузіазм учасників «КАЗКОДРОМУ» знайде належну підтримку з боку держави та громадянського суспільства, що дасть змогу розкрити всі творчі, педагогічні та пропагандистські потенціали нашого проєкту в справі належного виховання юних патріотів.

Список використаної літератури

1. Про Стратегію національно-патріотичного виховання. *Указ Президента України* від від 18 травня 2019 року № 286/2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text> – Заголовок з екрану.

2. Презентація проєкту «Казка – дітям». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kcollegeht.kr.ua/about/news/item/126-prezentatsiia-proektu-kazka-ditiam> – Заголовок з екрану.

3. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та Методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах: наказ М-ва освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641 // Інформ. зб. та комент. М-ва освіти і науки України. – 2015. – № 7.

– С. 70–95 ; № 8. – С. 87–95. – Додатки : Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. – № 7. – С. 70–95 ; Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. – № 8. – С. 87–95; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/4068> – Заголовок з екрану.

4. Новиков, А. Дитячі п'єси-казки Марка Кропивницького / А.Новиков // Початкова школа. – 2001. - №5. – С.54 – 55

5. Як оживають казки. Народне слово від 31.05.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://p-slovo.com.ua/2018/05/31/%D1%8F%D0%BA-%D0%BE%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%8E%D1%82%D1%8C-%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BA%D0%B8/> – Заголовок з екрану.

6. «Казкодром» – у дії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lib.kr.ua/?page_id=30458 – Заголовок з екрану.

7. У Кропивницькому відкрився «Дистанційний казкодром» (ВІДЕО). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cbn.com.ua/2020/09/02/u-kropyvnytskomu-vidkryvsya-dystantsijnyj-kazkodrom-video/> – Заголовок з екрану.

8. У Кропивницькому до онкохворих діток завітав казкар. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ugorod.kr.ua/news/2017-06-12-58725.html> – Заголовок з екрану. – Заголовок з екрану.

9. Татова книжка (ВІДЕО) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=nN8SKmhfy0g> – Заголовок з екрану.

10. Чорний, П. Г. *Татова книжка* [Текст] : віршована казка / П.Г. Чорний. — Кропивницький : *Імекс-ЛТД*, 2016. — 108с. ISBN 978-966-189-397-8.

11. Чорний П. *Татова книжка* / П. Чорний ; худож. О. Коломієць. – Кропивницький : *Імекс-ЛТД*, 2016. – 107 с. : іл.

12. «Краща книга України» 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reading.4uth.gov.ua/vidznaki/zapisbezzagolovka> – Заголовок з екрану.

13. У Кропивницькому презентували першу в Україні казку про АТО. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cbn.com.ua/2018/10/04/u-kropyvnytskomu-prezentuvaly-pershu-v-ukrayini-kazku-pro-ato/> – Заголовок з екрану.

14. Чорний П.Г. Як лелечий рід Калину рятував у злу годину. Віршована п'єса-казка. – Кропивницький: Видавництво ТОВ «КОД», 2018. – 32 с. іл. ISBN 978-617-653-048-0

IV. ВЗАЄМОДІЯ БАТЬКІВ, ГРОМАДИ ТА ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ

Матяшук Валентина Петрівна,
к.і.н., завідувачка кафедри педагогіки
КЗ ЛОР «Львівський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»,
Лицар Гуманної Педагогіки

СУЧАСНЕ ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ НА ЗАСАДАХ ДУХОВНОГО ГУМАНІЗМУ

Ключові слова: виховання, патріотизм, народ, суспільство, душа, людина, духовний гуманізм.

Сучасна педагогічна наука детально й доскіпливо встановила і вивчила різні напрями виховання особистості й дала рекомендації стосовно форм, засобів, методів і прийомів його реалізації.

Проте людству навіть з усією потужністю створеного ним науково-технічного потенціалу не вдалося вивільнитися ні від кримінальної практики, ні від різного роду вбивчих залежностей, ні від воєн, ні від катастроф, ні від інших потворних явищ, які гальмують розбудову сприятливого для всіх екологічного світу.

Метою даної роботи є дослідження питання патріотичного виховання шкільної молоді на засадах духовного гуманізму. Саме того патріотичного виховання, яке служить не політичним цілям окремої групи людей, під якими б прапорами вони не стояли, а того, що спрямовує дух дитини до різнобічного самовдосконалення заради розвитку своєї небесної душі, заради любові до ближнього, заради загального блага своєї сім'ї, родини, спільноти, народу, людства, планетарної та космічної еволюції.

Тему виховання досліджували як видатні українські педагоги минулого – Г.Сковорода, К.Ушинський,

М. Драгоманов, С. Русова, І. Огієнко, В. Сухомлинський, Г. Ващенко, О. Захарченко, так і наші сучасники І. Бех, К. Чорна, А. Алексюк, О. Вишневський, Т. Усатенко, О. Коркішко, М. Боришевський, Є. Коваленко, О. Любар, М. Стельмахович, Б. Ступарик, Ю. Руденко, П. Щербань, Г. Костюшко, Ж. Петрочко, В. Кириченко та багато інших як у минулому, так і зараз.

Патріотизм є найбільш спекулятивною темою, що розсварює між собою громадян України, вчорашніх соратників, яких розтягують по своїх таборах політики в переддень виборів. Ми всі – вчорашні соратники, бо ті, хто не підтримав ідею створення самостійної Української Держави, залишили її простори ще на початку 90-х років. Ті, що залишились і не підтримували, становили мізерну меншість, яка не мала би впливати на загальний хід еволюційного поступу молоді країни. Проте реальність виявила, що ні виховні зусилля школи, ні просвітницька робота вітчизняної інтелігенції, ні спроби очільників держави через видання спеціальних указів про запровадження чергової концепції патріотичного виховання не врятували країну від політичних суперечностей, що розірвали її тіло з допомогою ворожого сусіда.

Всі підйоми визвольного руху часів незалежної України і розчарування народу від не виправданих очікувань тісно пов'язані з тлумаченням поняття патріотизму, в яке кожен громадянин вкладає свій зміст.

Цілком очевидно, що дане у Великому тлумачному словнику сучасної української мови визначення: “Патріотизм – любов до своєї Батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви і подвиги” [1] безнадійно застаріло, оскільки воно не дає прямої відповіді школяреві на очевидні запитання: «А той у вишиванці, що так гарно розмовляє українською, що нажив маєток/автопарк тощо на державній роботі, так само любить Україну, як мій тато, що не може купити собі навіть нормальний телефон, працюючи вчителем?», «А отой сусід, що загинув, працюючи в

бізнесмена Н., на рейдерській війні проти бізнесмена А., він же ж теж виявив відданість народу і здатність на жертву?».

І.Бех значно розширює трактування патріотизму і називає складниками цього почуття любов до Батьківщини, народу, держави; діяльнісну відданість Батьківщині; суспільно значущу цілеспрямованість; гуманістичну моральність; готовність до самопожертви; почуття власної гідності[2].

Але і гідність, і навіть гуманістична моральність можуть привести своїх носіїв у ворожі табори під різними політичними гаслами.

Вочевидь для творення нового суспільства, здатного розбудувати державу на засадах мирної взаємодії громадян, розділених за етнічними, територіальними, релігійними, політичними тощо ознаками, потрібно чітко усвідомлення ними видів патріотизму з тим, щоб не стати пішаком чужої політичної гри.

Г.Ващенко розділяв патріотизм на стихійний і свідомий [3, с. 67], О.Вишневецький визначає три види патріотизму: етнічний, територіальний, державницький [4, с. 152].

Спробуємо замислитися над видами патріотизму і його впливами:

- *етнічний патріотизм* є цілком природним, тобто стихійним, і для його пробудження ніяких зовнішніх впливів не потрібно: дитина, що називається, з молоком матері, а за сучасними науковими дослідженнями, ще перебуваючи в її лоні, вже вбирає в себе ознаки належності до певного етносу. Тому етнічний патріотизм як одне з перших і яскравих почуттів своєї ідентифікації в цьому світі вічно буде актуальним для свого носія, і дуже чутливим до різноманітних спекуляцій на ньому;

- *територіальний патріотизм* теж є природним. Він ґрунтується на любові до місця народження людини. Цей різновид особливо актуальний для представників національних меншин, які не мають власної території, і місце народження зумовлює їх спорідненість з корінним етносом

краю. Він теж формується без виховних зусиль педагогів. Місце, де дитина відкрила для себе широкий світ, навіки вкарбується в моральний клімат її пам'яті і відіб'ється ніжною щемливою любов'ю до цієї території. Це святе почуття буде все життя гріти її душу теплим спогадом [5, С. 9].

Решта видів патріотизму носять виразний політичний характер і саме маніпулювання ними призводить до розпалення ворожнечі, воєн, порушення прав людини:

- *націонал-патріотизм*. Цей напрям в політиці та ідеології уособлює поєднання патріотизму з націоналізмом. Колись О.Вишня з болем констатував: «Оті дурні, що кричать "націоналіст!", не розуміють і ніколи не зрозуміють, що я зумів об'єднати любов до мого народу з любов'ю до всіх народів світу!» Але так буває далеко не завжди, часом цілком здорове зовні прагнення кожного етносу до самозбереження набуває потворного вигляду, коли переступається межа між відстоюванням свого природного права на власну ідентичність й намаганням зробити це за рахунок приниження іншого етносу, попирання його природних прав. Що цікаво, націонал-патріотизм зазвичай не вважається гріхом, коли йде мова про вивищення свого етносу над іншими, якщо ж інший етнос починає себе вивищувати, це викликає обурення і спротив. При цьому попирається духовний закон: «Якою бо мірою ви міряєте, такою й вам відміряють» (Євангелія від Луки 6:38). Про інший духовний закон: “Люби свого ближнього, як самого себе” (Матвій 22:37–39) також забувається.

Крім того, націонал-патріотизм, як правило, має ще й інші негативні наслідки:

- пропонує вбачати негаразди суспільно-політичного та економічного життя в інородцях, а не у допущених власних помилках;

- відволікає народ від вирішення насущних потреб свого розвитку, розпилюючи його потенційну енергію на протистояння з іншим етносом;

- створює ілюзію власної вибірковості, непогрішності, винятковості, штовхає на злочини на міжетнічному ґрунті;

- схильний до повернення автократії під виглядом передачі влади національному провіднику, пропагує національну революцію [5, С.10], яка в давно глобалізованому світі виглядає по меншій мірі дивною.

Відомий польський суспільний діяч Адам Міхнік стверджує, що «Остання, найвища стадія комунізму – це націоналізм» [6];

- *імперський*. Зазвичай імперії мають диктаторську форму правління з тоталітарним політичним режимом, завдяки чому їм вдається певний час тримати поневолені держави і народи в покорі. Тоталітаризм передбачає наявність вождя чи партії, рішення яких з примусової уніфікації населення камуфлюються під політичні ідеї і є загальнообов'язковими до виконання. Під прапором патріотизму така система державно-політичної влади регламентує усі суспільні та приватні сфери життя людини-громадянина, використовуючи для цього найрізноманітніші прийоми:

- постійне навіювання населенню внутрішніх або зовнішніх загроз існуванню держави;
- розв'язування і підтримка локальних збройних конфліктів;
- спекуляції на релігійній темі від виключення поняття віри, двоєдиної природи людини шляхом гоніння на церкву (як це робилося в СРСР) до широкого залучення церкви в усі сфери державного життя (як у сучасній Росії);
- використання наукового потенціалу у своїх цілях, а не задля загального блага, маніпулювання науковою думкою, штучне створення перепон для розвитку невігідних для влади наукових досліджень;
- обмеження громадянських свобод, практика вибірковості дій правових норм;
- спотворення історії;

- утвердження в свідомості соціуму поняття інтернаціоналізму, який обезличує національну культуру й усуває національні мови;
- гоніння на осіб, не згідних з державною політикою аж до витіснення їх з держави або фізичного знищення;
- дискредитація національних героїв, замовчування їхніх духовних подвигів;
- цілеспрямоване умалювання культурних еліт усіх народів та їхньої творчої спадщини, крім провідного народу імперії тощо. [5, С. 11].

«Імперія потребує більше ворогів, ніж друзів, тільки в контрасті вона стає необхідною», - спостеріг Фрідріх Ніцше і на свіжих прикладах політики сусідньої Росії ми стверджуємося в цій закономірності;

- *інтернаціональний патріотизм*. Виділяють дві його гілки: пролетарський і правий. Теоретиками пролетарського виступили К.Маркс, Ф.Енгельс, В.Ленін, які теоретично обґрунтували спільність класових інтересів трудящих мас незалежно від того, в якій країні вони живуть і до якої національності належать. Він протиставлявся міжнародному об'єднанню і взаємній підтримці капіталістів різних країн і декларував міжнародну солідарність трудящих. Те, що великий капітал власні інтереси ставить вище інтересів загального блага і вміє домовлятися між собою незалежно від віри, держави чи кольору шкіри своїх носіїв, сумніву не викликає, як не викликає сумніву очевидне невміння трудящих різних країн спільно протиставити їм власні вимоги. Найяскравіше це виявилось при розбудові й падінні радянського інтернаціонального патріотизму. Справедливість захисту природних прав робочого люду спочатку привабила до себе, але фальшива комуністична риторика про світову гегемонію пролетаріату, СРСР як світового лідера, могутність «советского народа» тощо зрештою призвела до дискредитації «братства народів», яке попри всі старання радянського керівництва так і не вдалося розбудувати[5, С. 11].

Правий інтернаціоналізм здебільшого спрямований від демократичної глобалізації аж до створення світового уряду. Першими ластівками цих процесів є створення й функціонування таких наднаціональних організацій як Організація Об'єднаних Націй, Ліга Націй, НАТО, Benelux, Євросоюз, деякі, як от Комінтерн, Комуністичний Інтернаціонал, Варшавський договір тощо вже опинились на звалищі історії. Пандемія коронавірусу породила гострий запит на обособлення як державного, так і приватного простору кожного землянина. Наразі немає підстав вважати, що ситуація зміниться.

Інтернаціоналізм як національне обезличування - велика біда й небезпека в житті людини і народів, бо він веде і перетворює народи з їх самобутньою культурою на історичне сміття, безвольних рабів без роду і племені. Заперечуючи батьківщину і національну культуру, він відбирає в особистості вроджений етнічний і природно набутий територіальний патріотизми. Натомість одноманітність та уніфікація – це завжди регрес, що веде до виродження. Про це попереджав І.Франко: «Все, що йде поза рами нації, це або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді би прикрити свої змагання до панування однієї нації над другою, або хворобливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими вселюдськими фразами покрити своє духовне відчуження від рідної нації», про це багато писав І.Огієнко, спостерігаючи на чужині за тим, як деградує людина, гублячи національне коріння [5, С.12];

- *ліберальний патріотизм*. Привабливі ідеї лібералізму про вільний обмін думками, свободу приватного підприємництва, обмеження влади церкви, рівні права і рівність перед законом, індивідуальні свободи людини, прозорість державної влади тощо дозволили йому набути широкої популярності і стати панівною ідеологією найрозвинутіших країн, а через них - і світової політики. Критики лібералізму знаходять в його сучасній реалізації ознаки неототалітаризму, відмічають збільшення прірви між

багатими і бідними як людьми, так і країнами, поглиблення тенденції до зменшення рівня демократичності в сучасному світі (Згідно з представленими даними - Freedom in the World 2018 і Freedom in the World 2019 (символічно виглядають назви доповідей «Democracy in Crisis» та «Democracy in Retreat») в період з 2005 до 2018 р. доля невольних країн зросла до 25%, а доля вільних знизилася до 45% [7], ріст популізму в контексті перспективи демократичних процесів. Монополія ліберально-гендерної ідеології супроводжується гібридними війнами – інформаційними та збройними, руйнуванням інституту сім'ї, торжеством екранної культури й екранного способу життя, свободою вибору гендерної й сексуальної ідентичності, трансгуманізмом тощо. Вихолостивши поняття гуманності від обов'язку бути добросесним, скасувавши імператив моралі й оспівуючи аморальність, перетворивши духовність на вихолощену моральність, лібералізм починає становити реальну загрозу і демократії, і природним правам особистості, і людству загалом, підмінивши йому святість людського життя банальною погонею за грошима, розкошами, насолодами, владою, конкуренцією.

Ідеї ліберального патріотизму активно просуваються в українському суспільстві завдяки профінансованим зарубіжними зацікавленими силами численними грантовими програмами, що здебільшого реалізуються саме через шкільну освіту. На жаль, в інформаційному полі України майже не чути голосу його критиків - підписантів Паризької декларації 2017 р. «Європа, в яку можна вірити», Ноама Хомського, В.Добренькова, К.Шмітта, О.Тарасова, А.Френкіна, Г.Маркузе, С.Голмза, О. Левін-Вальдмана, Д. Гупза, І.Валлерстайна, Н.Нойхауза, Г. Де Мартіно та багатьох інших, що в різний спосіб дійшли подібного до висловленого Л.Леклерком висновку: «Лібералізм — це, по суті, доктрина витонченого тоталітаризму» [5, С.13];

- *державницький патріотизм* безперечно має об'єднувальну силу, оскільки згладжує, пом'якшує та

узгоджує природні міжетнічні, міжтериторіальні та міжрелігійні протиріччя людей, що проживають у цій державі. Він також врегульовує гострі питання суспільного життя, що виникають на ґрунті різного майнового стану громадян. Разом із тим, за несприятливих обставин, коли діяльність державної влади працює на самозбагачення, а не на загальне благо, ця форма патріотизму починає працювати проти людини, відволікаючи її від захисту і відстоювання власних прав. Для втримання громадської думки в потрібному для неї напрямку, державна влада не гребує різноманітними маніпулятивними технологіями, використовуючи весь арсенал досягнень практичної психології з її різноманітними техніками. Яскрава картинка розгулу державницького патріотизму демонструється в путінській Росії, де російський «патріот» - а фактично за висловом А Бірса «іграшка в руках державних мужів і знаряддя в руках завойовників» - воює і гине в Грузії, Чечні, Україні, Сирії тощо[5, С.14]

- *громадянсько-гуманістичний патріотизм*. Російський учений В.Лутовинов у своїй докторській дисертації висловив думку про те, що в умовах розвитку інформаційної культури має формуватися громадянсько-гуманістичний патріотизм, який, поєднуючи елементи етнічного та державницького, домінуючим фактором визнає гуманність. Передумовами його він назвав зростання багатоманітності людських співтовариств, посилення специфічних особливостей економіки, політики, культури, зростання тяжіння до їх збереження, а з іншого боку, виникнення реальної єдності і взаємозалежності народів, посилення міжнародного співробітництва і розуміння того, що зараз формуються загальноцивілізаційні процеси, що найважливіші національні та внутрішньодержавні проблеми (економічні, продовольчі, енергетичні, екологічні, інформаційні, демографічні) можуть бути вирішені лише завдяки спільним зусиллям[8]. Проте теорія і практика російського громадянсько-гуманістичного патріотизму, як показує жорстка реальність сьогодення, різко

розійшлися між собою. Знову ж таки пандемія коронавірусу також вносить свої корективи в розмисли щодо перспектив міжнародної взаємодії.

В Україні діє затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 16. 06. 2015 р. № 641 «Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді», прийняття якої було зумовлене «...нагальною необхідністю посилення патріотичного виховання дітей та молоді» і яка передбачає формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей. Хоча вона й проголосила про те, що до її прийняття «патріотичне виховання» сприймали винятково в етнонародному або неорадянському вимірі», наразі мало що змінилося [9].

Можливо, так сталося тому, що, крім красивих і правильних слів, треба відповідне матеріально-технічне та грошове забезпечення, потрібно, щоб суспільно-економічне, культурне й політичне життя в державі бодай віддалено відповідало тим красивим словам, потрібні люди з новим мисленням для реалізації. Ще однією причиною бачиться поява серйозного «конкурента», що виступив на одному з патріотичним вихованням освітньому полі. Це – громадянська освіта, яка націлена на формування в молодого покоління громадянської компетентності та його підготовку до активної участі в житті демократичного суспільства. Як зазначила редакторка освітнього ресурсу О. Власенко, посилаючись при цім на документ Управління Верховного комісара ООН із прав людини «Освіта в галузі прав людини та договори про права людини»: «головним принципом громадянської освіти повинен бути гуманізм, а не «патріотизм і повага до історико-культурного надбання і традицій»[10].

За останні роки в Україні докладено чимало зусиль для впровадження ідей громадянської освіти, яка реалізується в закладах середньої освіти. Крім того, їй сприяє діяльність недержавних громадських об'єднань, що активно співпрацюють з різноманітними європейськими інституціями

й активно просувають ідеї громадянської освіти через різноманітні освітні та соціальні проекти.

Зовнішня привабливість громадянського виховання пояснюється легкою маніпуляцією поняттям гуманізму, який в сучасних тлумачних джерелах трактується як «система побудови людського суспільства, де вищою цінністю проголошується життя людини, а всі матеріальні і нематеріальні ресурси спрямовані на те, щоб зробити це життя максимально комфортним і безпечним». Свідомо вживаємо слово «маніпуляцією», адже Human з позиції санскриту: людина, що шукає в собі Світло, зв'язок з Вищим - опору вічності (духу). Творці класичного гуманізму також вкладали в це поняття глибший зміст. Так, Колюччо Салютаті вважав, що в цьому слові поєдналися «добродесність та вченість» - (*virtus atque doctrina*). Сучасний нормативний гуманізм західних суспільств, що ліг в основу громадянської освіти й громадянсько-гуманістичного патріотизму, вдовольняється визнанням того, що у людини є специфічні людські потреби, які необхідно задовольняти. Під ці специфічні людські потреби можна віднести й відверті збочення, що попирають саму природу людини, які в ряді країн отримали визнання на законодавчому рівні. Е.Фромм передікав: «Я вірю, що розум не може бути дієвим, поки у людини немає Надії і Віри. Одне з двох : або західний світ виявиться здатним повернути гуманізм, або ж Захід загине, як і багато інших великих цивілізацій"[11].

Ми стали свідками того, як старий світ, що будувався на позиціях сили і грошей під прикриттям вищевказаних видів патріотизму, зживає сам себе. Країни, що традиційно пишаються своєю могутністю і є основними гравцями світової політики, не в стані побороти власних проблем зі злочинністю, соціальною нерівністю, тероризмом, падінням народжуваності, ростом безробіття, військових видатків, появою великої кількості дітей з особливими потребами при ультрасучасній страховій медицині тощо. Перманентні кризи позбавляють людей стабільності і впевненості в завтрашнім

дні. Пандемія коронавірусу чітко виявила ілюзорність сили лідерів, наукове безсилля ВООЗ, неспроможність припинити її ні грошовими вливаннями, ні могутністю нарощеного військового потенціалу. Загомоніли про необхідність перезавантаження, в результаті якого народиться новий світ. Але для цього нового світу і людина має прийти нова, нова не в сенсі спарення з роботом і набуття якостей постлюдини, а нова за духовним сенсом своєї душі. Історія щораз, то жорсткіше (чого варті дві світові війни минулого століття, застосування сучасної зброї в локальних конфліктах сьогодення, той же коронавірус!) демонструє людям, що всі їхні труди, війни, створення імперій-республік-демократій, повстання-революції, ідеологічні та релігійні протистояння — даремні, бо, хоча й зовнішньо світ завдяки науково-технічному прогресові розвивається, війни знищують все набудоване, система визиску людини людиною і країни країною залишається, а система визиску природи людиною тільки зростає, породжуючи все нові екологічні лиха. А все тому що сама людина залишається незмінною у своєму прагненні до влади, вивищення, потакання й плекання власного еґо, нехтування всім і вся заради власного збагачення.

Людство підійшло до точки біфуркації – межі, за якою можливі два шляхи: самоліквідація або подальша еволюція. Еволюцію людини можуть забезпечити тільки духовність і гуманізм особистості, які врятують її від впливу маніпулятивної тиранії, наслідками якої, за визначенням Н.Бехтеревої, стали «... фанатизм, догматизм, нетерпимість, раболіпство, кар’єризм, лицемірство, безвольність, страх, всеядність (духовна смерть)... якості покірності, народ стає все більш меланхолічним, злопам’ятним і слухняним» [12]. Все це веде до духовного рабства – неорабства, яке, зберігаючи формальні ознаки свободи, разом із тим ув’язнює душі в лабіринтах хаосу.

Натомість духовний гуманізм як світоглядна філософія життя дарує особистості внутрішню свободу через

усвідомлення божественного походження власної душі шляхом розвитку духовного інтелекту, вільного від впливу маніпулятивних технологій. Духовність зараз трактується як « категорія людського буття, що виражає здатність людини до творення культури й самотворення» [13], “специфічна людська риса, яка виявляється у багатстві духовного світу особи, її ерудиції, розвинутих інтелектуальних і емоційних запитах, моральності”[14, с.166]

Але ж термін «духовність» має у своєму корені слово «дух», іншими словами Творець, Бог, Космічний Розум, Абсолют, Галактична Матір, Монада тощо, які означають вищу енергетичну сутність і першооснову Всесвіту. Тому для віруючих духовність далеко не ерудиція, не моральність, а складний багатогранний стан людини, що чудово усвідомлює свій розум, свою свободу, але при цім чітко усвідомлює й волю Творця, як би вона Його для себе не називала, й незворотну дію Законів Всесвіту чи Божих законів. Свою частинку Духу отримує кожна людина і саме це визначає нашу подобу до Вищого та спорідненість між собою. Людина, що щиро вірить у Вищу Силу, а не показово ходить до церкви, прагне до розвитку і вдосконалення своєї природи, побудови життєвої стратегії на основі високих моральних понять. Етимологія слова «виховання» читається, як діставання-розкриття того, що сховано всередині людини, тобто вдосконалення і розвиток Духу, закладеного при народженні, або іншими словами – образу Божого [15].

Сучасна українська школа, орієнтована керманичами на економний режим існування на чужих, невласливих національній традиції засадах, з атеїстичної радянщини намагається зробити відчайдушний крок у ліберальну Європу. Втягнуті в орбіту освітніх інновацій педагоги не встигають відрефлексовувати досвід упровадження тих чи інших віянь педагогічної моди і все менше часу мають на живу роботу з дитиною. Як результат – якість нашого життя. Ми спостерігаємо, як переплелись в нашому соціумі всі названі вище види патріотизму, які події розгортаються

довкола в результаті спекуляцій і маніпуляцій ними, як відбувається девальвація духовних та традиційних моральних цінностей під впливом ліберально-гендерної ідеології, що під прикриттям красивих гасел про права особистості і свободу проникає в наш життєвий простір, як штучно звужуються, принижуються й вихолощуються поняття “патріотизм”, “любов до Батьківщини” з боку ліберальної та байдужо-ворожої частини суспільства, як перегукується їхня риторика з давніми космополітами та відвертими ворогами української державності і відлунюється в країні патріотичним нігілізмом, як фальш і облудність одних стає підставою і ґрунтом для інших, щоб створити на цьому негативні образи національних символів і традиційних цінностей, як утворюється духовно-ідеологічна порожнеча у вітчизняній освіті, що відірвалась від свого етнічного коріння й національної педагогічної класики і наповнилась тріскотною іншомовних термінів, за якими часто маскуються відверті псевдоінновації.

Вочевидь у суспільстві назріла гостра потреба створення й упровадження в життя моделі патріотизму на засадах духовного гуманізму, назвемо його

- *духовно-гуманістичний патріотизм*, що базується на істинних гуманізмі й духовності, близький нашій ментальності і тонко відповідає духовним запитам українців. «Патріотизм, на якому будуються держави і нації, це віра, це спокій душі, а не бізнес з надією на добрі проценти, і не акторство з надією на оплески і дарунки юрби», - вважав В.Липинський. 2014 рік в нашій історії знаменує духовне пробудження народу, чітко вирізнивши захисників старого і прибічників нового світу. Українці явили світові, як можна в ХХІ ст. з піснями і молитвами долати сили зла; як можна, тамуючи природний страх смерті, читати вірші чи грати на фортепіано на площі, що прострілюється; як усією країною за декілька днів самоорганізуватися для волонтерства; як взаємодопомагати один одному на ґрунті взаємоповаги, яку не в стані знищити ні різні релігійні

погляди, ні мовні чи етнічні ознаки; як іти на фронт, не чекаючи запрошення з військкомату, як поза державою творити добровольчі батальйони, всім миром збирати кошти на армію, на лікування тощо. Вибудоване вмить поза системою суспільство духовно вільних людей певний час дружньо протистояло маніпулюванню та використанню свого потенціалу задля живлення системи. Добровольці і волонтери врятували країну. Потім відбувся спад, система оговталась і перейшла до наступу.

Нам конче потрібно відлагодити механізми саморегуляції суспільного буття, а його ідеологією зробити духовно-гуманістичний патріотизм, який вже показав такі прекрасні результати через просте людське бажання жити згідно добровільно взятих на себе моральних зобов'язань стосовно один одного і який ми спокійно (а головне, не затратно для бюджету, адже для його впровадження не потрібно ні копійки! – тільки власні бажання і воля!) можемо запровадити як національну ідею всіх громадян України.

Висновок: Духовна гуманізація суспільного простору актуалізує внутрішній пошук на шляху самопізнання і самовдосконалення громадян, розширює їхню свідомість до духовного виміру, відкриває перед ними нові горизонти вдосконалення міжособистісної взаємодії не шляхом маніпуляцій свідомістю один одного, а на ґрунті любові, поваги, щирості, взаємодопомоги. Через духовно-гуманістичне оздоровлення суспільство має шанси на оздоровлення всіх сфер своєї діяльності, адже «Для кого важливе «Царство Боже і Його справедливість», той працює не для власної реалізації. Така людина сприймає свою діяльність як служіння Царству Божому і людям»[16]. Патріот своєї вічної душі, патріот своєї сім'ї, патріот своєї нації, патріот свого народу, патріот своєї країни і держави, патріот людства через власну людяність – що може бути вищим і красивішим?

Список використаної літератури

1. Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Бусел. – К., 2001.
2. Бех І. Патріотизм: сучасні ознаки та орієнтири виховання. Електронний ресурс. Режим доступу: ///C:/Users/90C5~1/AppData/Local/Temp/rsh_2015_1-2_3.pdf
3. Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори. – Дрогобич: Відродження, 1997. – 214 с
4. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вид. друге, доопрацьоване і доповнене. – Дрогобич: Коло, 2006. – 326 с.
5. Матяшук В.П. Сучасне патріотичне виховання на засадах духовного гуманізму. Посібник. Львів, - 2019. – 90 с.
6. Міхнік А. Правда не лежить посередіні, вона лежить там, де лежить. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/pravda-ne-lezhit-poseredini-vona-lezhit-tam-de-lezhit-adam-mihnik>
7. Барабаш О. Криза демократії і складнощі лібералізму: причини виникнення, механізми та перспективи розвитку. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://fil.nlu.edu.ua/article/viewFile/168242/169005>
8. Лутовинов В.И. Патриотизм и проблемы его формирования у российской молодежи в современных условиях / Лутовинов В.И . Дисерт. на здобуття наук.ступеня докт. наук, спец. 13.00.01/ [Общерусский портал государственности. Патриотика. Ру. Режим доступу: http://www.patriotika.ru/node/17](http://www.patriotika.ru/node/17)
9. *Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді* . Лист Міністерства освіти і науки України від 08.05.2015 №1/9-235. Інформаційний ресурс Режим доступу: osvita.ua
10. Власенко О. У чому різниця? Громадянська освіта і патріотичне виховання Інформаційний ресурс Режим доступу: <http://www.osvita.ua.com/2018/10>
11. Фромм. Э. Из плена иллюзий. Електронний ресурс. Режим доступу:

<https://books.google.com.ua/books?id=ChveSjwq5mAC&pg=PT178&lpg=PT178&dq>

12. Бехтерева Н. Магия мозга и лабиринты жизни. Электронний ресурс. Режим доступу: <https://www.livelib.ru/author/198183/quotes-nataliya-behtereva>
13. Духовність. Енциклопедія сучасної України. Електронний ресурс. Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=19642
14. Педагогічний словник /За ред. М.Д. Ярмаченка. – К: Пед. думка, 2001. – 516 с.
15. Матяшук В. Громадський рух на шляху духовного оздоровлення освіти. Збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції 22 квітня 2020 року «Філософсько-психологічні аспекти духовності в діяльності громадських організацій», С.110-114. Електронний ресурс. Режим доступу : <https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/1-Zbirnyk-Tez-Kviten-2020.pdf>
16. Габрієла Кубі. Це нерівна боротьба: влада і гроші в руках ворогів Бога; розум, природа і Бог — на боці захисників людської гідності. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://crs-center.org/gabriela-kubi-tse-nerivna-borotba-vlada-i-groshi-v-rukah-vorogiv-boga-rozum-priroda-i-bog-na-botsi-zahisnikiv-lyudskoyi-gidnosti/>

Гриза Леся Степанівна,
завідувачка кабінету координаційно-методичної діяльності
КЗ ЛОР «Львівський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти»

ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї ТА ШКОЛИ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ

Анотація. У статті розглянуто роль сім'ї у вихованні дітей, сутність взаємодії сім'ї і школи, важливість підвищення педагогічної культури батьків та оптимізації сімейного виховання..

Ключові слова: сім'я, батьки, учні, взаємодія сім'ї і школи, педагогічна культура батьків.

Без єдиного колективу вчителів – батьків – учнів годі й говорити про нову якість освіти та виховання. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат [1,с.7].

Організація співпраці педагогів, батьків, учнів дає можливість реалізувати головну мету – створення умов для самореалізації та самоактуалізації особистості учня, виховання відповідно до його здібностей, інтересів та соціального замовлення суспільства.

Важливе місце у цій роботі відводиться сім'ям, родинам дітей, де вони і мають отримати перший досвід партнерських стосунків. “Від родини йде життя людини”, “Без сім'ї немає щастя на землі”, – говорять українці.

Сім'я – один із головних виховних інститутів, значення якого у формуванні особистості дитини важко переоцінити. Лише в сім'ї, під керівництвом та за допомогою батьків дитина пізнає навколишній світ у всіх його складностях і багатогранних проявах, тут проходить її громадське становлення, формується світогляд та естетичні смаки.

Роль сім'ї у родинному вихованні дітей досліджували Г. Сковорода, С. Русова, Г. Ващенко, К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, М.Стельмахович тощо.

На думку Г.Сковороди, успіх виховання залежить від дотримання й виконання сім'єю, батьками, вчителями таких трьох умов: «благо народити, зберегти... молоде здоров'я, навчити вдячності». Ось ця триєдина наука вдячності і є не чим іншим як морально - духовним вихованням. Г.Сковорода вимагав від батьків серйозного, глибоко-морального ставлення до виховання дитини, цнотливого, порядного життя у родині, усвідомлення своєї відповідальності перед дітьми. Він справедливо ставив успішне виховання у залежність від умов життя і моральності батьків [2,с.312]

Він переконаний, що у вихованні дитини основну увагу треба звертати на серце. «Добре серце, - читаємо у «Благородному Еродії», – є те саме, що вічно текуче джерело, з якого течуть завше чисті струмки або думки» [3, с.306]

Перші уявлення та моральні почуття в дитини, стверджувала С.Русова, викликають її батьки, рідні, близькі, що підходять до її колиски, бавлять, пестять, колишують, купають, граються з нею тощо. Турбота, ласка з боку рідних, радість, яка оточує дитину в здоровій, згуртованій сім'ї, виховують у дітей перші почуття симпатії, любові до батьків, дідусів і бабусь, братів, сестер, породжують прагнення спілкуватися з ними, а згодом – і піклуватися про них. Приклад батьків, старших членів сім'ї стає для дитини тим животворним джерелом, із якого поступово виростає почуття любові до людей, до свого рідного краю, народу, своєї Батьківщини.[4, с.60-61].

Відомий педагог В.Сухомлинський, дав високу оцінку народній педагогіці, родинному вихованню дітей. Він справедливо зазначав, що виховний феномен, як і саму сім'ю, нічим замінити не можна. “У сім'ї, образно кажучи, закладається коріння, з якого виростає пагін і гілки, і квітки, і плоди. Сім'я –це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави” [5, с.110].

Сім'я повинна брати на себе з перших днів життя дитини турботу про її здоров'я і виховання, допомагаючи їй пізнавати світ, сприяючи виробленню певних уявлень і навичок, здійсненню контактів з іншими людьми.

Не випадково М. Стельмахович зазначав, що обов'язковим для кожної людини є прищеплення дитині змалку працьовитості, любові до рідної мови й культури нашого народу, шанобливе ставлення до батька й матері, землі, хліба, природи, збереження честі родини, піклування про молодших, хворих, калік, людей похилого віку, знедолених [6, 574].

Використання знань і засобів української народної педагогіки в родинному вихованні - реальний заслін бездуховності, історичній безпам'ятності, допоможе усвідомити дітям і підліткам свою громадянську роль, навчить їх продовжувати справу, батьків, дідів, прадідів і українського народу загалом.

О. Вишневський вважав, що родина є органічною частиною нації і першоджерелом духовного становлення громадянина і патріота. Родина –оберіг, творець і продовжувач національної культури. На його думку, «родина мусить усвідомити, що вона є головним і найважливішим інститутом виховання людини» [7, с.283].

Головне завдання школи, вчителів – допомогти родині освоїти першооснови педагогіки виховання дітей, досягнути здобутки української народної педагогіки, забезпечити високий рівень вихованості дітей у сім'ї. В основу роботи школи з батьками школярів має бути покладена конкретна система педагогізації населення, починаючи зі шкіл молодих батьків та учнів-старшокласників і завершуючи різноманітними формами роботи з дорослим населенням. Важливим етапом педагогізації батьків має стати їх підготовка з питань виховання дітей у сучасній сім'ї, урахування всіх обставин і складностей суперечливого часу.

Адже, в наші дні немає важливішого у сфері виховання завдання, ніж навчити батька та матір виховувати своїх дітей.

І сьогодні є актуальними слова В.Сухомлинського: “Без турбот про педагогічну культуру батьків неможливо розв’язати жодного завдання, що стосується навчання та виховання. Батьківська педагогіка, тобто елементарне коло знань матері та батька про те, як істота, що народилася від людини, стає людиною - це фундамент, основа всієї педагогічної теорії та практики” [8, с. 22]. В.Сухомлинський закликав, звертаючись до вчителів: “Учіть батьків мистецтву виховання як найблагороднішої, найлюдянішої, найвищої творчості, як виконання високого громадянського обов’язку” [9, с.535-536].

Теоретико-прикладні аспекти взаємодії сім’ї і школи у вихованні дітей висвітлено в працях Т. Виноградової, О. Докукіної, Т. Кравченко, І.Мачуської, Л. Повалій, В. Постового, Б. Ковбас, В. Костів, Л. Островської, О. Пухти та інших. Дослідженням ефективних форм і методів роботи з батьками займалися науковці Т. Дем’янюк, Н. Кічук, О. Коберник, Л. Мотрич. Ґрунтуючись на досягненнях сучасної психолого-педагогічної науки, урахуовуючи практичний досвід та особливості нинішніх реалій, дослідники роблять спробу визначити найбільш актуальні проблеми сімейного виховання дітей різних вікових категорій, винайти оптимальні способи усунення наявних у ньому недоліків шляхом залучення батьків до співробітництва із загальноосвітніми навчальними закладами, реалізації взаємодії сім’ї і школи [10, с. 2].

Особливу увагу сучасні дослідники звертають на те, що взаємодія сім’ї і школи має полягати не лише в допомозі цих соціальних інститутів одне одному, а й у розумному об’єднанні можливостей, зусиль в організації життєдіяльності школярів [11, с. 51]. Проте це стає можливим лише за умов організації взаємодії, виходячи з потреб та інтересів дітей і батьків, урахування специфіки конкретного навчально-виховного закладу, ґрунтування на принципах демократичності, рівноправності у взаєминах усіх партнерів цього процесу. Стратегія взаємодії сім’ї і школи, вважає Т.

Виноградова, має будуватися на системі педагогічних ідей, які є ключовими та актуальними для певного навчально-виховного закладу, а система реалізації всього процесу позначатися багатоаспектним характером. Педагоги під час розроблення цієї стратегії мають передбачити проблеми, які є актуальними для окремих сімей, вибудовувати роботу з батьками на випереджальному принципі, готувати батьків до розуміння відносин з дітьми та їхніх проблем. Важлива роль у цьому відводиться пропагуванню педагогічних знань з метою підвищення педагогічної освіти батьків [11, с. 52].

До основних напрямів взаємодії сім'ї і школи Т. Виноградова відносить: залучення батьків до життя школи; узгодженість у підходах до дитини; кваліфіковану допомогу і підтримку у складних педагогічних та життєвих ситуаціях; інформування батьків про шкільне життя, освітній процес, про можливості, які сім'я може використовувати для освіти своєї дитини, справедливого вирішення конфліктів [11, с. 52]. На думку Т. Виноградової програма взаємодії школи і сім'ї в найбільш важливих моментах має інтегруватися з виховною програмою навчального закладу і становити коротке формулювання проблем, форм і методів їх розв'язання [11, с. 52].

В.Постовий радить «Для успішного здійснення виховання дитини зосереджувати увагу батьків і педагогів на достовірності, об'єктивності й повноті інформації, на основі якої здійснюється сам виховний процес. Виходячи з цього, в нових соціально-економічних умовах поєднувати елементи наукової педагогіки та родинно-національної етнопедагогіки, які забезпечують можливості використання народних традицій, звичаїв та обрядів у підготовці батьків, вихователів і педагогів до здійснення ними виховної функції, підвищення педагогічної культури сім'ї» [12,с.35].

Виховання дітей у школі і сім'ї – це нероздільний процес з єдиною метою, який зорієнтований не лише на спільні зусилля навчального закладу і сім'ї у вихованні школярів, а й на їх виховну співпрацю у цьому процесі. Його здійснення

передбачає єдино спрямовану взаємодію у взаємозалежній діяльності у системі стосунків батьків і педагогів. Стосунки співпраці передбачають рівність сторін, взаємну доброзичливість і повагу, - переконані В. Оржеховська, В. Кириченко, Г. Ковганич [13, с.16].

Школа має ініціювати нову, глибшу залученість родини до побудови освітньо-професійної траєкторії дитини. [1,с.7].

Отже, в умовах сьогодення спільна робота школи й родини має ґрунтуватися на принципах гуманістичної педагогіки: пріоритетності сімейного виховання, громадянськості, демократизму, гуманізації відносин педагогів і батьків, ретроспективності, педагогізації батьків [14].

Сьогодні спостерігається подальший розвиток і вдосконалення взаємодії педагогічних колективів загальноосвітніх навчальних закладів з батьками дітей. Основними напрямками взаємодії сім'ї і школи є: залучення батьків до життя школи; досягнення узгодженості у підходах до дитини; надання кваліфікованої допомоги і підтримки батькам і дитині у складних педагогічних та життєвих ситуаціях; інформування батьків про шкільне життя, освітній процес, про ресурси, які сім'я може використовувати для освіти своєї дитини, справедливого вирішення батьківсько-дитячих конфліктів.

В нинішніх умовах, коли значно зріс освітній рівень батьків, коли багато з них активно включаються в освітньо-виховний процес закладу освіти, необхідно відійти від традиційних форм, методів і змісту роботи з батьками. Це вимагає оновлення форм і методів роботи з батьками, оскільки передбачає врахування сучасних тенденцій розвитку суспільства, взаємостосунків між батьками й дітьми, батьками і вчителями, особливостей впливу сім'ї на становлення особистості.

Програма підвищення педагогічної культури батьків має ґрунтуватися на широкому використанні різноманітних інтерактивних методів. Адже інтерактивна діяльність

передбачає організацію і розвиток діалогічного спілкування її учасників, веде до їхнього взаєморозуміння, взаємодії в розв'язанні спільних, але значущих для кожного завдань [10].

Залучення до діалогу виключає домінування однієї думки над іншими, навчає критично мислити, розв'язувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважувати альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь у дискусіях, спілкуватися з іншими людьми. Інтерактивна діяльність – це процес співнавчання, де той, хто навчає, і той, хто навчається є рівноправними, рівнозначними суб'єктами, вони усвідомлюють те, що роблять, рефлексують з приводу того, що знають, уміють і здійснюють. [10].

Т.Ціпан називає такі інноваційні методи у педагогічній взаємодії школи і сім'ї:

- аналіз конкретних ситуацій - сприяє розвитку здатності до аналізу життєвих і виховних завдань; аналізуючи конкретну ситуацію, батьки повинні визначити: чи є в ній проблема, в чому вона полягає, визначити своє ставлення до ситуації. Крім того, за допомогою цього методу з'являється можливість максимально наблизити навчальну діяльність до реальної педагогічної дійсності і пов'язати теоретичний матеріал з практичною діяльністю;

- конфлікт-метод ґрунтується на тому, що рефлексивна організація навчального процесу передбачає виявлення труднощів, які виникають під час занять. Для виявлення цих труднощів використовуються провокаційні прийоми, а реакції на ці порушення стають предметом обговорення. Цей метод в ситуації «тут і зараз» дозволяє виявити реальну проблему, продемонструвати реальний процес, під час вирішення яких здійснюється самовизначення кожного учня. Чим активніше проявляє себе батько, тим оптимальніше здійснюється процес навчання та виховання;

- метод бліц-гра дозволяє оволодіти законами спілкування. З допомогою такого методу моделюються кілька процесів: по-перше, зняття

емоційної напруги, небажання активно мислити, творити, спілкуватися; подолання страху перед невизначеністю; по-друге – генерування нових ідей, які найкраще задовольняли б вимоги вдосконалення діяльності; проектування їх на можливі ідеї інших учасників, можливість аргументувати і доводити;

- ігрове проектування - активний метод, що характеризується наявністю дослідницької або методичної проблеми (завдання), розподілом учасників на міні-групи для вироблення ними варіантів вирішення поставленої проблеми (завдання), проведенням заключного засідання, на якому із застосуванням методу розігрування ролей міні-групи публічно захищають розроблені варіанти рішень;

- ігри інтенсивного навчання дозволяють не тільки оволодіти способами пізнавальної діяльності, а й ефективно і в найкоротші терміни забезпечити засвоєння певного обсягу знань, умінь і навичок. Чинниками успішності навчання при цьому є їх активність і спілкування на досліджувану тему;

- психолого-педагогічні тренінги - форма роботи з тими батьками, які усвідомлюють проблемні ситуації в родині, хочуть змінити свої взаєностосунки зі своєю дитиною, зробити їх більш відкритими і довірливими, розуміють необхідність оволодіння новими знаннями й уміннями у вихованні дитини. Тренінги як інтерактивна форма навчання дозволяють не тільки поповнити знання, але й відпрацювати практичні навички спілкування і взаємодії в сім'ї та навички побудови взаємин у такий спосіб, аби досягати очікуваних цілей [15].

Необхідно ширше використовувати в процесі педагогічної взаємодії школи та сім'ї інформаційні комунікативні технології. Створення сайту закладу середньої освіти і сайту класу, вайбер-групи дає можливість кожному з батьків отримувати своєчасну й оперативну інформацію про особливості діяльності закладу освіти, розклад занять, позакласні та позаурочні

виховні заходи, напрями роботи з батьками; підвищити рівень своєї педагогічної культури тощо.

Отже, співпраця родини і школи має ґрунтуватися на взаємоповазі, рівноправному партнерстві. Педагогічний колектив та колектив батьків – це має бути єдиний живий організм, об'єднаний спільною метою, гуманними стосунками та високою відповідальністю. В.О. Сухомлинський підкреслював: “Час і батькам, і вчителям глибоко усвідомити, що ні школа без сім'ї, ні сім'я без школи не можуть справитися з найтоншими, найскладнішими завдання становлення людини.” [16 с. 343-344].

Список використаної літератури

1. Нова українська школа. Концепція нової української школи. К., 2016.
2. В. Постовий. Родинне виховання в педагогічній філософії Г.Сковороди.
Переяславські Сковородинівські студії. Випуск 1, 2011.
3. Сковорода Г.С. Твори у двох томах / Григорій Савич Сковорода. –К. : Вид-во АН УРСР, 1961. Т.2.–624 с.
4. Зайченко І. В. Педагогічна концепція С.Ф. Русової : навч. осіб. для студ. пед. спец. вузів / І. В. Зайченко; передм. М.Д. Ярмаченка- 2ге вид., доповн. і переробл. – Чернігів: ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2000. – 234 с.
- 5.Сухомлинський В. Батьківська педагогіка / В. Сухомлинський–К.: Радянська школа, 1978. –263 с.
6. Історія української школи і педагогіки : хрестоматія / Упоряд. О.О. Любар; за ред. В.Г. Кременя.-К. : Т-во “Знання”, КОО, 2003. –766 с.
7. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. / О.І. Вишневський. –Вид. друге, доопр. і допов. –Дрогобич : Коло, 2006. –326 с.
- 8.Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. - К.,1978.
- 9.Сухомлинський В.О.Сто порад учителів: Вибр. Тв.. в 5 т. – К., 1978. – Т.2.
10. Стаднік Н. В.Взаємодія сім'ї і школи:сутність, принципи, напрями, способи реалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/11174/1/>

11.Виноградова Т. Взаємодія батьків і педагогів –необхідна умова для виховання нового покоління / Т. Виноградова // Педагогічна скарбниця Донеччини. – 2003. –№ 2. –С.51–52.

12.Постовий В.Г., Невмержицький О.А. Сім'я і школа: проблеми виховання дітей: посібник / В.Г. Постовий, О. А. Невмержицький // НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008.– С. 425.

13. Оржеховська В.М. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології і моделі. – Х.: Видавництво «Точка», 2007. – 192 с

14. Устинова Н.В. Взаємодія школи і сім'ї у вихованні дітей та молоді . Принципи гуманістичної педагогіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/172/5533.html>

15. Ціпан Т. Інноваційні форми та методи педагогічної взаємодії школи і сім'ї у вихованні учнівської молоді. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.35619/iu.v1i12.313>

16. Сухомлинський В.О. Виховання без покарань. //Вибр.твори: У 5 т. – К., 1976-1977. – Т.5.

КОНСТРУКТИВНЕ СПІЛКУВАННЯ ПЕДАГОГІВ ТА БАТЬКІВ ЯК УМОВА ЯКІСНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ДИТИНИ

Співпраця батьків та педагогів є важливою умовою для розвитку дитини. У статті 59 “Закону України про освіту” [1] зазначена відповідальність батьків за розвиток дітей, зокрема їх навчання та виховання. Відповідно, система освіти покликана надавати допомогу батькам у цій їхній відповідальності. У Стандарті “Нової Української школи” приділено потужну увагу співпраці з батьками через розгляд питань, які стосуються як залучення батьків до освітнього процесу, так і оптимізації спілкування [2] .

А для забезпечення співпраці необхідна атмосфера взаємної довіри, яку, зокрема, забезпечує конструктивне /ефективне спілкування. Ефективна комунікація – доброзичливе спілкування, бесіда, під час якої всі учасники вільно висловлюють думки, дослухаються до позиції іншої сторони, а також знаходять шляхи конструктивного вирішення питання, яке обговорюється [3, с.30] .

На жаль, трапляються випадки, коли педагоги та батьки не знаходять спільної мови, зустрічаються з низкою непорозумінь та претензій один до одного, що призводить до виникнення конфліктних ситуацій та конфліктів. Слід зауважити, що це має негативні наслідки для освітнього процесу дітей, бо вони дуже гостро сприймають емоційну напруженість, яка відчувається між дорослими.

В межах цієї статті розглянемо деякі методи, прийоми та засоби для ефективної комунікації означених учасників освітнього процесу.

Ефективність комунікації визначається як результат співвідношення досягнутого результату та попередньо запланованої цілі. [4, с. 18] Усвідомлення цільових

установок надасть змогу оптимізувати спілкування та порозумітися. Тому при підготовці до бесіди з батьками вчитель повинен добре обміркувати її мету та зміст.

Важливо запитати себе чого я очікую/хочу від цієї зустрічі і бути максимально відвертим зі своїми думками та почуттями: бо, якщо ціль полягає у скаргах на те, як дитина навчається чи поводить, то навряд чи зустріч з батьками буде ефективною. Тільки справжня зацікавленість у пізнанні та розумінні дитячих проявів, готовність бачити серед них й сильні сторони, готовність до пошуку разом з батьками відповіді на питання: “про що може свідчити та чи інша поведінка, що потрібно дитині для того, щоби вона змогла ... бути більш уважною, вміти повідомляти про свій стан, налагоджувати контакти з ровесниками і т.п., призводить до налаштування до співпраці.

Під час проведення самого діалогу, слід бути уважним до своїх висловлювань: замість оціночних суджень використовувати описовий, феноменологічний підхід, уникати сполучника “але”, який знецінює всю попередню надану інформацію, використовувати об'єднуючі звертання: “ми”, “давайте разом”.

Отримуючи інформацію від батьків, допоможуть техніки та прийоми активного слухання [3, с.31-41]; [7, с. 65-78] :

- відкриті запитання — допомагають отримати від спірозмовника максимально можливу кількість інформації, бо передбачають розгорнуту відповідь

- уточнення — прохання уточнити окремі моменти висловлювань спірозмовника, якщо є сумніви щодо їх належного розуміння

- перефразування — переповідання почутого з акцентами на ключових словах призводить до кращого порозуміння

- логічні послідовності — пошук логічного наслідку з висловлювань спірозмовника

- емпатія (співпереживання) — приєднання до співрозмовника на його емоційному рівні для створення довірливих стосунків через максимально точне відображення його почуттів, емоцій та переживань

- відзеркалення (зворотний зв'язок) — дозволяє продемонструвати увагу та повагу до слів співрозмовника, звернути його увагу на те, що було важливим для нас, дати можливість почути себе зі сторони та допомогти побачити інші аспекти розмови

- резюме — підсумовування почутого, як зріз бесіди, допоможе акцентувати увагу на основних моментах та підводити розмову до логічних наслідків

- підведення підсумків — повторення основних важливих ідей в узагальненому форматі

Також педагогом може бути надана певна змістовна інформація (наприклад, про вікові особливості дитини) чи рекомендація батькам за умови їхнього прохання. Такі рекомендації мають бути максимально конкретними, доступними для виконання та простими за формою викладу.

Звісно, важлива й сама рамка діалогу — призначення такого часу для зустрічі, який би передбачав повну уважність обох сторін, коректне звернення, обговорення актуальних цілей на початку та цілей подальшої співпраці на завершенні, створення умов безпеки щодо втручання сторонніх осіб та комфортного перебування у приміщенні, за необхідності акцентування на питаннях конфіденційності щодо певних тем обговорення.

Коли батьки самі ініціюють зустріч з педагогом без попереднього узгодження, то важливо прислухатися до власного стану, викликаного такою несподіванкою та встановити рамку для контакту. Звісно, бажано перенести зустріч на більш сприятливий для обох сторін час, і все ж потрібно знайти можливість, окреслену актуальною ситуацією для з'ясування причин візиту.

Н. Ольшанська в таких випадках рекомендує педагогам використати наступні стратегії [5] : Вислухайте, дайте «випустити пару». Пам'ятайте, що насправді агресія спрямована не на вас, а на образ, що склався в батьків. Варто подумки відокремити себе від цього образу та, спостерігаючи за бесідою як би з боку, намагатися зрозуміти, що ж криється за агресією, що хвилює матір/батька? Важливо не відповідати агресією на агресію, тому що інакше ситуація може стати некерованою. Стежте за своєю позою! Вираження педагогом співчуття, розуміння переживань батьків: «Я бачу, Ви стурбовані успішністю (ім'я дитини)», «Постараюся зрозуміти Вас», «Давайте разом розберемось» додадуть бесіді конструктивного характеру, що допоможе з'ясувати справжню причину звертання.

Педагогові не слід упускати того, що батько приходить із певними фактами. Завдання тоді полягає в тому, щоб визначити ступінь обґрунтованості цих фактів. Довести неспроможність цих фактів можна тільки за допомогою переконливих аргументів. Уміння педагога використовувати об'єктивні, добре обґрунтовані аргументи підвищує його компетентність в очах батьків.

Необхідно відповісти на всі запитання матері/батька. Це сприяє переходу бесіди на діловий рівень спілкування та з'ясуванню всіх інших «болючих точок» батьків щодо освітньої сфери їхньої дитини.

Закінчити таку бесіду треба з ініціативи педагога (відповідно до встановленої рамки).

Якщо відчувається негативне емоційне тло (власне, співрозмовника чи обох), то можуть допомогти деякі техніки конструктивного спілкування, такі як: “Рефреймінг” - зміна рамки, техніка “Так, я погоджуюся, що ...”, “Я-повідомлення” і вже відоме нам “Активне слухання”.

“Рефреймінг” - (від англ. *frame*— рамка)— термін, який широко використовується в НЛП (нейро-лінгвістичне програмування) для опису процедур переосмислення та перелаштування механізмів сприйняття, мислення,

поведінки з метою позбутися від невдалих (можливо, навіть патогенних) психічних шаблонів. Рамка навколо малюнка є вдалою метафорою, що дозволяє зрозуміти суть механізму рефреймінга. Залежно від того, що потрапляє в рамку, змінюється й інформація про вміст картини, а отже, й сприйняття того, що на ній зображене [6].

Є 2 типи рефреймінгу — рефреймінг контексту (коли одна і та ж подія, вміщена у різні контексти, набуває різного змісту. Приклад: дощ — в місті та на полях) та рефреймінг змісту (коли подія переназивається, вона змінює свій смисл. Приклад: помилка - досвід)

На практиці рефреймінг можна здійснюватися різними способами:

- знайти в ситуації іншу сторону, більш прийнятну, позитивну. Наприклад, описуючи поведінку дитини як гіперактивну, можна натомість сказати про швидкість та готовність до дії такої дитини

- відмітити негатив і продемонструвати вигоду, використовуючи сполучник “проте”. Наприклад, чуючи про особистісні характеристики дитини - “вперта”, можна сказати - “проте наполегливий у власних досягненнях”

Техніка “Так, я погоджуюся, що...” покликана зняти емоційну напругу . Вона полягає в тому, щоби знайти в словах партнера щось, з чим можна погодитися та відповісти на його випад (напад, претензію, звинувачення) не протидією, а погодженням, при тому не відступати від власної позиції. Приклад: “Ви недостатньо професійні!” - “Так, я недостатньо обізнана в цьому питанні і знаю, що мені потрібно присвятити цьому більше часу” (висловлювання звучить чітко і без ворожості).

Техніка “Я-повідомлення” запропонована американським психологом Томасом Гордоном [7, с. 78-88] . За умови умілого застосування вона знижує напругу і сприяє формуванню довірчих стосунків між педагогом і батьками.

За допомогою «Я-повідомлення» можна не лише висловити ті почуття, які виникають у складних ситуаціях, а

й коректно позначити існуючі проблеми і при цьому, що вкрай важливо, усвідомити власну відповідальність за їхнє розв'язання. Для того щоб опанувати цю техніку спілкування, необхідно навчитись усвідомлювати свої почуття й уміти правильно повідомляти про них. Структурно «Я-повідомлення» складається з чотирьох частин.

– *Перша частина*— слід об'єктивно, неупереджено описати ситуацію або поведінку людини, що викликає у вас негативні почуття (напруження, роздратування, невдоволення). Описувати ситуацію чи чинить поведінку зазвичай починають зі слова «коли»: «Коли я бачу, що...»; «Коли я чую...»; «Коли я стикаюся з тим, що...». У цій частині «Я-повідомлення» потрібно констатувати факт, уникнувши і неясності, і звинувачувального тону та моралізаторства. Потрібно говорити про поведінку людини (дитини або батька), але не давати оцінку її особистості.

– *Друга частина* — потрібно назвати ті почуття, які ви відчуваєте з приводу поведінки людини («Я відчуваю роздратування, безпорадність, біль, прикрість тощо»).

– *Третя частина* — слід чітко і ясно показати, яка негативна дія призводить до такої реакції.

– *Четверта частина* — має містити прохання або повідомлення про те, як саме партнер по спілкуванню може змінити свою поведінку.

– Варто намагатися, щоб «Я-повідомлення» не переходило у «Ти (Ви)-повідомлення». Це призводить до «зісковзування» на позицію обвинувача. Цієї помилки можна уникнути, якщо використовувати безособові пропозиції.

	Емоції та почуття	Що викликало ці емоції	Пояснення, чому так	Побажання, прохання
Ти ніколи мене не слухаєш	Мені неприємно	Коли я бачу, що спірозмовник мене не слухає	Бо, мені здається, що я говорю важливі речі	Спробуй бути уважніше до того, що я кажу
Вічно ви хамите	Я злюсь та мені	Коли зі мною так	Я знаю, що ви можете	У свою чергу, спробую бути

	неприсмно	розмовляють	висловлюватис я до мене з більшою повагою, мені було б це приємніше	більш терплячою
--	-----------	-------------	--	-----------------

Отже, доброзичлива атмосфера в стосунках педагога та батьків забезпечується ефективною комунікацією, коли обидві сторони можуть висловити думки та зрозуміти позицію один одного. Усвідомлення спільних цілей, які формуються навколо освіти дітей, а мирне та конструктивне вирішення нагальних питань призводить до об'єднання та співпраці.

Список використаної літератури

1. Електронний ресурс: <http://qala.org.ua/wp-content/uploads/2018/12/01-V1dpov1daln1st-batk1v.pdf> — витяг з Закону України про освіту
2. Електронний ресурс: https://base.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2017/10/rozd_8_Batki.pdf - Нова українська школа. Порадник для вчителя. Розділ 8.
3. Баранова Н.П. Тренінги для учителів з педагогічної майстерності. - Х.: Вид. група “Основа”, 2009. - 159, [1] с.: іл., табл. - (Серія “Тренінги в педагогічній практиці”)
4. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування) / С.Д. Максименко, М.М. Заброцький — К.: Главник, 2005. - 112 с. - (Серія “Психологічний інструментарій”). Бібліогр.: с. 107-109.
5. Електронний ресурс: <https://osvita.ua/school/method/645/> - Н. Ольшанська, "Техника педагогического общения"
6. Електронний ресурс: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> - Українська вікіпедія
7. Ісаєва С.Д. Комунікативна педагогіка Томаса Гордона: посібник / С.Д. Ісаєва. – К.: ПП «Сердюк В.Л.», 2014. – 164 с.).

Кудрик Ліліана,
канд. філос. наук, доцент, доцент кафедри
суспільствознавчої освіти КЗ ЛОР «Львівський обласний
інститут післядипломної педагогічної освіти»,
психолог, коуч АСС ICF

НОВІ ДІТИ: ЧИМ ВОНИ ІНШІ І ЯК З НИМИ ВЗАЄМОДІЯТИ

Сьогодні світ переживає кризу виховання. Дитяча і підліткова злочинність, булінг, синдром дефіциту уваги і гіперактивність, наркоманія, рання вагітність, занижена самооцінка, дитячі депресії, самогубства... У чому корінь проблеми? Серед батьків і вихователів побутують різні погляди: у застарілих методах виховання; у вседозволеності; у засиллі реклами, насильства у ЗМІ; у негативних змінах у суспільстві. Зміна суспільного ладу, ламання стереотипів, пошук нових ідеалів і цінностей, соціальне розшарування і водночас – стрімкий розвиток новітніх технологій. Покоління екранів, моніторів, мобільних телефонів живе в іншому світі і в іншому ритмі – представники нової генерації... Розрив між поколіннями нині набагато глибший, аніж раніше, і, відповідно, набагато гостріше стоїть проблема «батьків і дітей».

Сучасні діти – складні, незвичайні, цікаві, надміру чутливі, котрі прагнуть усе пізнати, все пережити. Вони нерідко є і великим благословенням у житті і найбільшим викликом одночасно. Будучи особистостями в маленькому тілі дитини, вони часто змушені боротися з довколишнім світом дорослих, який не розуміє їх. Діти обстоюють своє право бути самими собою і діяти так, як вважають за необхідне. Їх вроджені знання, особливе світовідчуття вимагають вільного самовираження. Дорослі часто не розуміють ні мотивів учинків, ні дій цих дітей, оскільки втратили зв'язок зі своєю Внутрішньою Дитиною, – звідси безуспішні спроби контролювати дітей, які ведуть до бунту і протесту останніх,

провокують психосоматичні хвороби, розлади психіки. Діти дуже чутливі до колективного середовища, у якому живуть (сім'я, школа, суспільство). Ця сприйнятливості може завдати суттєвої шкоди дитині, коли вона потрапляє у негативну атмосферу. Дитина, як дзеркало, приймає на себе і відображає неблагополуччя середовища через свою поведінку.

Нові діти часто володіють новими незвичними психологічними характеристиками і моделями поведінки. Їх характерні риси: високий рівень інтелекту, нестандартність мислення; розвинена інтуїція, гостро відчувають фальш; впевненість у собі, почуття власної гідності; самостійність; емоційна неврівноваженість, гіперчутливість і надвразливість; неприйняття авторитету дорослих, якщо він не підкріплений відповідними діями; здобувають знання емпіричним шляхом, погано реагують на пасивне навчання і зубріння; «руйнівники систем».

Слід також відзначити духовно-психологічні характеристики дітей нового покоління: духовність, живий зв'язок з Богом, відчуття своєї духовної місії, намагання жити за високими духовними принципами – їм не потрібна жорстка зовнішня дисципліна; духовні дари і надзвичайні здібності; відчуття єдності з усім живим, прагнення до співпраці з усім сущим; відсутність страху і схильність до ризику; швидке опанування сучасними комп'ютерними технологіями; цілісне синтетичне світосприйняття, внутрішнє знання про правду життя; шанобливе ставлення до життя; їх не можна змусити робити те, у що вони не вірять, підпорядковуватися людям, котрі мають відмінні від їхніх етичні погляди; вони не хочуть втискатися у яку-небудь форму або вписуватися в обмеження; чесні, відверті і не заздрісні; вони не бачать кардинальної різниці між грою, вихованням, навчанням, спілкуванням, – усі ці аспекти життя поєднують у єдиний цілісний досвід; прагнуть висловлювати свою думку та ділитись переконаннями; дуже допитливі і хочуть глибоких відповідей на численні запитання [2, с. 71].

Не дивно, що виникають проблеми у навчанні і вихованні Нових дітей. Їх не можна рівняти під один стандарт, – ці діти потребують уваги до себе й індивідуального підходу. Вони розкомплексовані, без табу, часто не підкоряються загальноприйнятим нормам поведінки, якщо бачать у них фальш і лицемірство. Для них не підходять авторитарні виховні впливи, що базуються на застарілих моделях енергообміну: почуття вини, сорому, моралізаторство. Їм імпонує гуманне виховання, що передбачає безумовне прийняття, повагу до їх гідності. Ці діти мислять системно і цілісно, сприймають великі блоки інформації, хочуть у всьому бачити сенс і докопуватися до суті. Їм не підходить індуктивний спосіб викладу матеріалу: від частини до цілого, вони прагнуть відразу побачити цілісну картину і зосередитися на вивченні тих частин цілого, які становлять для них інтерес і можуть пригодитися у житті. Часто на заняттях їм нудно, тому що для них це вже пройдений етап, їм потрібні нові стимули, свіжа пожива для розуму і духу.

Міркуючи про те, що дитина росте «не така», варто замислитися: може, вона просто незручна для вчителя чи батьків? Адже дитина – не лише плід виховання. Це не «чиста дошка» (*tabula rasa*), на якій різні соціальні інститути (сім'я, школа, соціум) малюють свої візерунки, створюючи гвинтик соціальної машини. Це вже від народження певною мірою сформована особистість зі своїми здібностями, задатками, талантами, місією і призначенням. У кожної дитини свій унікальний набір генів; різноманітні здібності і нахили. Слід ставитися до дитини як до істоти, з котрою ще потрібно буде детально познайомитися і постаратися зрозуміти її.

Прийнявши дитину такою, якою вона є, ми зможемо м'яко коригувати її характер і поведінку: розвивати позитивні риси, а негативні згладжувати і, за можливості, трансформувати у чесноти; заохочувати до самовиховання і здійснювати психолого-педагогічний супровід цього процесу. Але буває, що батькам подобається, що їх дитина не така, як усі, вони свідомо нехтують реальними проблемами

соціалізації дитини, навіть не роблячи спроб вводити свою дитину у прийнятні для суспільства рамки. У таких випадках необхідна глибока робота психологів, соціальних педагогів, учителів з батьками [3].

Саме від батьків значною мірою залежить, чи виростуть їх діти сильними, впевненими в собі, здатними до співробітництва і співпереживання. Якщо батьки хочуть, щоб діти могли впевнено почуватися у вільному світі, який базується на принципах свободи і прав людини, треба виховувати їх з допомогою найбільш ефективних і сучасних методів. Одним із таких методів є позитивне виховання, яке детально описав американський психолог і письменник Джон Грей [1].

Дорослі, яким не вистачає психолого-педагогічного такту, досі прагнуть контролювати дітей з допомогою тиску, страху і почуття провини. Щоб мотивувати добру поведінку, дітям навіюють, що вони можуть заслужити гарне ставлення тільки послухом. Нечемну дитину називають свавільною і нерідко прагнуть зламати її волю. З погляду позитивного виховання основою для розвитку в дитині духу співробітництва, упевненості в собі і чуйності слугує саме виховання сильної волі. Треба розвивати волю дитини, а не ламати її.

Позитивний підхід спрямований на виховання не слухняних, а чуйних дітей, котрі підкоряються правилам не зі страху, але діють спонтанно і приймають рішення, йдучи за велінням серця. І якщо такі діти не обманюють, то не лише тому, що це проти правил, а тому, що вони чесні і справедливі. Мораль для них не є чимось нав'язаним зовні, – вона йде зсередини, вихована співробітництвом з батьками, учителями.

Завдання дорослих – не привчити дітей сліпо підкорятися. Позитивне виховання прагне до плекання упевнених в собі лідерів, здатних творити свою долю самостійно, ставати авторами свого життя, а не жертвами обставин, які чітко усвідомлюють, хто вони і чого хочуть досягти. Сильні діти менше піддаються впливу з боку однолітків і не відчувають

потреби бунтувати, принижувати інших, щоб утвердити себе. Вони думають своєю головою, але при цьому відкриті для допомоги і підтримки з боку батьків і наставників. Коли такі діти дорослішають, їх не сковують забобони оточення. Вони йдуть за своїм внутрішнім компасом і приймають рішення самостійно.

Використовуючи методи і принципи позитивного виховання, ми можемо розвинути в дитині якості, необхідні для досягнення успіху в житті: вміння прощати інших і себе, ділитися, дочекатися здійснення своїх бажань, почуття власної гідності, терпимість, наполегливість, повага до інших і до себе, дух співробітництва, чуйність, упевненість у своїх силах, здатність бути щасливими.

Перед нами стоїть завдання заново створити мистецтво виховання. Завдання не лише в тому, щоб виховати дітей у відповідальних і успішних дорослих. Необхідно перш за все виплекати те, що в них уже закладено, дати дитині можливість розвинути і проявити закладений у ній потенціал.

Сьогоднішні діти краще усвідомлюють власні почуття, а отже, володіють більш розвинутою самосвідомістю. Таке зрушення у свідомості означає і зміну потреб. Ще трохи більше сотні років тому ніхто не приділяв такого великого значення інтроспективному дослідженню найглибших почуттів, бажань і потреб. Питання виживання і безпеки турбували людей більше, ніж власні емоції, стани. Світ змінився, відбулися колосальні зрушення у свідомості людства. Наш внутрішній світ набув більшого значення. Такі якості, як любов, співчуття, здатність до співробітництва та вміння прощати перестали бути просто високими філософськими концепціями, а увійшли в повсякденне життя.

Зміна колективної свідомості людства включає в себе еволюцію совісті і розуму. Якщо люди нездатні самі усвідомлювати, що добре, а що погано, їм необхідні численні правила, слідування яким забезпечується шляхом покарань. Якщо ж людина здатна розвинути у собі совість, то потреба в покаранні стосовно неї відпадає. В. Сухомлинський мріяв про

педагогіку без покарань, але розумів, що основою для цього є суспільство без покарань. Замість учити дітей, що добре, а що погано, формуючи чорно-білу картину світу, позитивне виховання зосереджується на тому, щоб пробудити їх внутрішню здатність відрізнити добре від поганого, знаходити відповідь у власній душі.

Про це вчив видатний український мислитель і педагог Памфіл Юркевич (1826-1874). На думку П.Юркевича, найістотнішою умовою здоров'я і досконалості людського духу є почуття прекрасного, істинного і доброго, певна очевидність естетична, логічна і моральна, що ніби випромінюється зсередини духу («духовна просвіта»). Освічений дух розрізняє істину від омани, добро від зла, прекрасне від потворного. Розвиток естетичного смаку, совісті і мислення і є освітою духу. Завдання освіти – облагородження душевних настроїв, мистецтво жити за законами істини, добра і краси. Окультурення духовних сил здійснюється лише в умовах морального натхнення, любові і радості, що становлять найістотнішу основу всього доброго і досконалого в живій особистості людини [4, с. 50].

Позитивне виховання пробуджує в дітях внутрішній потенціал розвитку совісті, інтуїції, творчих здібностей. Налагоджуючи зв'язок зі своєю совістю, діти поведуться добре, але не підкоряються сліпо. Вони поважають батьків, учителів, вихователів, але не зі страху, а тому, що їм це приємно. Вони хочуть і вміють вести переговори, здатні думати самостійно. Вони не схильні сліпо вірити авторитетам, а схильні до творчості, співробітництва, співчуття, довір'я і любові. З використанням методів позитивного виховання ми не просто полегшуємо собі виконання нашого батьківського і вчительського обов'язку, але набуваємо можливість дати своїм дітям набагато більше, аніж давали своїм нащадкам батьки минулого.

Воля дітей буває дуже сильна, і вони випробують усі способи, щоб перевірити ступінь свого впливу в сім'ї, школі і підкорити дорослих. Це не дивно, оскільки вони сприймають

себе на рівних з дорослими, відчуваючи себе повноправними особистостями, і, якщо відчують у батьків, учителів слабке місце або розгубленість – спробують взяти ситуацію під свій контроль. Тому у вихованні, поряд з усім іншим, для них дуже важлива ясність: ясні почуття, чіткі межі, прозора дисципліна, ясні дискусії і свобода. Свобода бути собою, пробувати свої можливості, вивчати цей світ, творити, нести при цьому відповідальність за свої вчинки – у цьому виражається повага до свободи вибору особистості.

Ось деякі поради батькам і педагогам, тим, які виховують «нестандартну» дитину: перш за все любити дитину безумовно і приймати її такою, якою вона є; не розглядати дитину як свою власність, не намагатися формувати дітей на власний образ і подобу; з дитиною розмовляти по-дорослому, пам'ятаючи, що дитину треба виховувати, але мудру зрілу душу в тілі дитини слід поважати, рахуватися з нею; не роздуваючи его, підтримувати віру дитини в себе і високу самооцінку; і, звичайно ж, постійно удосконалюватися самим, тому що сучасні діти потребують спілкування з мудрими, зрілими, адекватними, емоційно стабільними дорослими.

Воля до самопізнання, самоконтролю і самоперетворення робить дорослого партнером дитини. Терпіння, яке ми маємо до самих себе і своїх слабкостей, повинно стати терпінням до труднощів розвитку дитини, оскільки діти потребують великої уваги і любові до того внутрішнього потенціалу («золотої жили», за В.Сухомлинським), що прагне у них проявитися.

Позитивне виховання – це перехід від методів, які базуються на залякуванні, до методів, що базуються на любові і прийнятті; на самовихованні і самовдосконаленні усіх суб'єктів освітнього процесу.

Список використаної літератури

1. Грей Джон. Дети – с небес. Искусство позитивного воспитания. Как развить в ребенке дух сотрудничества, отзывчивости и уверенности в себе / Джон Грей; пер. с англ. Е.

Мирошниченко. – М.: Издательский дом «София», 2004. – 400 с.

2. Кудрик Л.Г., Сурмяк Ю.Р. Діти Індіго – зерна нового людства. 2-ге видання, доповнене і перероблене. Посібник для вчителів, виховників і батьків. – Львів: Аверс, 2012. – 376 с.

3. Нова українська школа: організація взаємодії з батьками учнів початкової школи: навч.-метод. посіб. / Т.М.Бабко, О.В.Банах, А.В.Вознюк, Г.А.Коломоєць, Л.Г.Кудрик, О.М.Мельник. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2020. – 208 с.

4. Юркевич П.Д. Читання про виховання / П.Д. Юркевич; [переклад з рос. Л.Г.Кудрик]. – К.: Кондор-видавництво, 2016. – 244 с.

Богосвятська Анна-Марія,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри гуманітарної освіти
КЗ ЛОР «Львівський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»,
Лицар Гуманної Педагогіки

ТЕНДЕНЦІЇ 20-х РОКІВ XXI СТОЛІТТЯ, ЩО ПЕРЕТВОРЮЮТЬ ОСВІТУ

Ми живемо в мінливому світі. Розвиток інструментів, сервісів, застосунків відбувається абсолютно фантастичними темпами.

Революція освіти відбувається прямо зараз.

Суперважливі зміни відбуваються прямо зараз.

Класична освіта, традиційна школа на наших очах руйнуються. За словами М.Фулана, помітної особи на світовій арені боротьби за зміни в освіті: «Традиційну школу, навіть у країнах з успішною освітньою системою, характеризують відсутність цікавості учнів і почуття нудьги. Що старший клас, то сильніше почуття нудьги. Це дуже ускладнює роботу вчителя: неможливо навчати тих, кого нічого не цікавить» [2].

Ми опинилися в такій ситуації, коли швидкість змін складно усвідомлюється і майже не контролюється. Нам важко зрозуміти, що відбувається. Щотижня з'являється від 5 до 10 суперцікавих освітніх стартапів. Ми хаотично вивчаємо одні сервіси, інші, треті, десяті. Починаємо думати: що не так, що ми робимо правильно або неправильно.

Складність ще в тому, що кінцеві стадії змін в освіті непередбачувані. Навіть добре розроблені інновації – це все одно екстремальна подорож для тих, хто вперше в них бере участь.

Зміни в педагогіці пов'язані насамперед з **цілями освіти XXI століття:**

- *вміти жити;*

- *вміти працювати на якість і результат;*

- *вміти жити разом;*

- *вміти вчитися.*

Мені б хотілося зупинитися і дати огляд того, що нині відбувається, на що потрібно налаштуватися. І виходячи з тенденцій, розуміти, які інструменти і сервіси варто вивчати, щоб використовувати їх у навчальному процесі.

У простому розумінні **тенденція** – це напрямок (або вектор), за яким рухаються певні сили – агенти змін.

За останній рік, з моменту пандемії, упевнено вийшли на перший план наступні **тенденції в освіті**:

1. Глобалізація. Це процес зростання ролі світових систем, що розташовані поза державою і національної культури, навіть за наявності домінуючих національних культур.

Освітні класи і аудиторії стають неоднорідними, що відобразатиметься на рівні освіти. Підіймається питання підготовки освітньої системи для таких неоднорідних класів, в яких будуть зустрічатися учні з різних соціально-економічних класів і культур; збереження власного національного культурно-генетичного коду, фундаментальна основа якого – патріотизм.

2. Цифрове громадянство. Термін красивий, а означає він лише можливість брати участь у онлайн-спільноті. Для успішної навігації в сучасному світі необхідні сучасні навички медіа і цифрової грамотності.

Ми всі – громадяни глобальної спільноти Всемережжя, яка вже давно перестала бути групою ентузіастів, а перетворилась на повноцінне глобальне суспільство.

За останнє десятиліття число людей, що читають або завантажують новини у Всемережжі, зросло приблизно на 40%. Дешевий Інтернет відкриває великі можливості, але в той же час ставить питання про достовірність інформації. Пошукові алгоритми, які адаптують результати до індивідуальних інтересів, ведуть до того, що люди з великою вірогідністю спілкуються онлайн з тими, хто дотримується подібних думок і переконань. Цифровізація може

відобразитися також на громадянській участі у різноманітних заходах і публічних обговореннях.

3. Цифровий простір для роботи і навчання. Нова педагогіка є не що інше, як навчальні довірчі партнерські стосунки з нашими учнями з метою досягти глибокого навчання в умовах цифрового світу. Це все, що допомагає навчатися в мережі: онлайн-курси, цифрові ресурси, веб-сервіси, мобільні додатки. Істотно при цьому зміняться професія вчителя, структура, зміст і якість всієї освіти.

Отримавши навчальні матеріали, учень може оволодівати знаннями вдома, на робочому місці, навіть на вулиці. Таке поняття, як комп'ютерний клас, найближчим часом має зникнути, тому що кожен клас нині комп'ютерний. У кожного вчителя і учня є смартфон, який він може задіяти.

Новий освітній простір школи – особистісно-розвивальний, надлишковий, адаптивний, інклюзивний, мережевий простір.

Школи відповідають за розвиток учнів, цифрового громадянства, відповідного вміння використання технологій, у тому числі онлайн-комунікаційний етикет і цифрові правила і обов'язки у змішаному і онлайн-навчанні та за межами самої школи.

4. Розумне використання наявних ресурсів: технічних, інтелектуальних, інформаційних. Яким чином школі, вчителю підключитися саме до тих ресурсів, які дійсно використовуватимуться, дійсно будуть корисними в навчальному процесі? Як вибрати кращі з них? Якщо в школі вже стоять інтерактивні дошки і пропонується купити більш нові, чи варто це робити?

І, безумовно, необхідно все одно купувати нові сервіси та інтегрувати їх для того, щоб розвивати цифрове інформаційне середовище, інфраструктуру в даному освітньому закладі.

5. Розвиток культури інновацій. Школи стали розглядатися як засіб стимулювання інновацій і підприємництва. У центрі уваги – сприяння у пошуку нових ідей для того, аби йти в ногу з часом, більш глибокі підходи

до навчання. Ці підходи включають проблемне навчання, завнане на проєктах; навчання на основі задач; дослідження, засновані на запросах. Вони заохочують творче рішення проблем і активно впроваджують рішення.

6. Міждисциплінарність. Класична форма освіти передбачає розподіл науки на окремі дисципліни. В.С. Стьопін вказує, що в кінці ХХ ст. існувало понад 15 000 наукових дисциплін [1, с. 193].

Час енциклопедистів невпинно відходить у минуле. Постійно збільшується обсяг інформації, який повинен бути перероблений дослідником, що вивчає той чи інший предмет. Це унеможлиблює дійсно всебічний розгляд досліджуваної теми.

Сучасна освіта засновується на комплексності дисциплін, їх інтеграції й активному проникненню одних наук в інші. Ключовим завданням стає формування єдиної цілісної картини світу в свідомості учнів. Міждисциплінарні зв'язки допомагають «спресувати» навчальний процес без перевантаження для учнів.

7. Спільна робота для створення нових можливостей (кооперація і колаборація). Зі змінами демографії і великим упором на командну роботу, як в школі, так і на роботі, соціальні навички стають все більш цінними в суспільстві і набувають істотного значення, починаючи з самого раннього віку.

Для того, аби ефективно функціонувати в сучасному суспільстві учні і педагоги повинні мати можливість знаходити спільну мову і співпрацювати з іншими людьми, які можуть виглядати або думати не так, як вони.

За словами М. Фулана: «Вчителі повинні зосереджувати увагу на різниці між окремими учнями, але, крім того, вони повинні працювати над загальношкільними змінами і створювати умови, які будуть найбільш ефективно допомагати вчитися разом всім дітям. Вчителям потрібно об'єднувати свої сили зі світом, що лежить за стінами школи, і

розуміти, що разом з учнями і батьками вони стають частиною широкого руху за розвиток суспільства» [2].

8. Благополуччя і здоров'я учнів. Нині, коли практично всі учні цілодобово працюють у Всемережжі, особливо гостро постає питання про їхнє здоров'я – здоров'я, пов'язане із зором, опорно-руховим апаратом, психічним станом.

Дитина знаходиться одна у віртуальному середовищі, і всі її друзі також знаходяться на відстані. Це один із головних факторів, який, безумовно, впливає на психічний стан дитини.

Другий небезпечний фактор – те, що ми пропонуємо учням різноманітні освітні ресурси, навчальний контент, відео, які вони не завжди встигають подивитися і відчують стан стресу. Як мінімум, потрібно планувати комфортний час роботи з комп'ютером і продумувати той контент, який ми пропонуємо дітям.

9. Адаптивність. Кількість учнів невпинно зростає. Потрібні освітні технології, які, з одного боку, підлаштовуватимуться під кожного окремого учня, а з іншого – будуть масштабованими. Адаптивні системи якраз і дозволяють враховувати темп різних учнів.

Одні діти легше засвоюють інформацію у вигляді тексту, інші – у графіках і діаграмах, третім зручніше сприймати матеріал на слух. Учні різні за стартовими знаннями і здібностями, тому для когось матеріал може виявитися дуже складним, а для когось, навпаки – простим. Є ще особливості пам'яті, уваги, мотивації та безліч інших характеристик, які відрізняються одного учня від іншого.

Адаптивні технології покликані оптимізувати процес навчання практично для кожної дитини, виходячи з її індивідуальних особливостей.

10. Персоналізація освіти, індивідуальні освітні маршрути. Персоналізація навчання, на відміну від індивідуалізації, передбачає різні цілі для кожного учня, а також застосування різних дидактичних підходів для розвитку потенціалу дітей. Учень активно бере участь у створенні своєї власної навчальної програми. Увага педагога

спрямована на всі аспекти особистості дитини: не тільки пізнавальні, але й соціальні, емоційні тощо.

Створюється індивідуальна траєкторія – освітній маршрут, «заточений» під конкретну дитину, з урахуванням її особливостей і потреб. У цьому випадку учень може сам вибирати, що саме він вивчатиме, як буде організований процес і як складено навчальний розклад.

11. Фокус на зміни оцінювання учнів. Ця тенденція описує цікавість до оцінки і широкий спектр методів та інструментів, які вчителі використовують для оцінки, вимірювання і документування академічної готовності, прогресу в навчанні, навичок набуття й інших освітніх потреб учнів.

Формувальне оцінювання, скоріш за все, скоро витіснить традиційну систему оцінювання в балах.

12. Безпека навколишнього середовища. Учням у складному і швидко змінному світі необхідно розуміти зв'язок між своїми щоденними рішеннями і можливими довгостроковими наслідками, які можуть відобразитися як на них, так і на суспільстві в цілому.

Важливо, аби діти мали можливість знаходити відповіді на екологічні проблеми, що стосуються економіки і суспільства, з метою укріплення стійкості у випадку виникнення надзвичайних ситуацій.

Постає запитання, які види робіт будуть потрібні економіці, чутливій до змінного навколишнього середовища, і як краще підготувати підрастаюче покоління до них?

13. Навчання протягом усього життя. Сучасний світ змінюється так швидко, що всі ми змушені постійно вчитися, якщо не хочемо безнадійно відстати. У кожній галузі знань з'являються відкриття, нові рішення і технології.

Актуальним є підвищення працездатного віку. Створюються навчальні програми для підтримки/підвищення/зміни кваліфікації працівників протягом усього життя. Лінійні шляхи кар'єрного розвитку і різниці між робочим і неробочим часом залишаються в

минулому для всіх вікових груп. Зростає роль неперервної освіти і постійного оновлення навичок.

Тут постають запитання: чи повинна яка-небудь форма навчання протягом усього життя бути обов'язковою? Чи повинно навчання протягом усього життя бути «правом»?

14. Зв'язок світу школи зі світом роботи. 8 із 10 людей не задоволені тим, де вони працюють. Вибір професії дітьми часто визначається трьома чинниками: сім'я, ЗМІ і профорієнтація. Однак, всі ці професії мають мало спільного з прогнозованим попитом на спеціалістів у найближчому майбутньому. Учні погано уявляють собі ринок праці, в якому їм доведеться працювати, а, відповідно, не можуть розписати кар'єрний зріст.

Технології дозволяють нам дати все дітям, незалежно від їх соціального походження, де вони живуть, або роботу, яку виконують їхні батьки, однаковий шанс зустрітися з людьми, які виконують усі види робіт, допомогти їм зрозуміти величезний спектр можливостей. Стає затребуваною рання інтелектуальна праця – праця з реальними проблемними ситуаціями (кейсами, проектами, програмами, моделями, ноу-хау та ін.).

15. Турбота про вчителя. Спочатку, коли ми розвивали і вивчали сучасні технології, нам говорили, що це помічники вчителя, які допомагають автоматизувати рутинні операції.

А нині що ми бачимо? Величезну кількість дублюючої інформації: електронний журнал – паперовий журнал, електронна звітність – паперова звітність, усні лекції – електронні презентації. Все це вимагає додаткового часу, а 24 години як були, так і залишилися.

Перехід на онлайн-навчання призвів до того, що кожен педагог повинен постійно відповідати на запитання батьків і учнів; готуватися до нових форматів занять; вивчати нові сервіси, освоювати, застосовувати їх; продумувати креативні моменти, пов'язані з їх використанням.

Турбота про вчителя – це найголовніше для нас з вами. Велика увага повинна приділятися тому, як регламентувати роботу педагога в нових умовах.

16. Стрімкий розвиток освітніх технологій. У 2020 році вже не потрібно доводити необхідність і користь застосування технологій в освітній практиці. Проблемою залишається лише готовність педагогів до творчого їх застосування у практичній діяльності, можливість для перегляду і вдосконалення власних педагогічних практик. Інакше кажучи, поняття «освітня технологія» безпосередньо співвідноситься з поняттям «професійно-педагогічна культура».

На сьогодні тенденції такі, що передбачають збільшення часу використання вже існуючих технологій.

Є думка, що існують **технології, які впливають на трансформацію освіти**. Саме ці технології будуть перетворювати систему освіти в найближчі роки.

Які ж **освітні технології** нас очікують у **перспективі**?

I. Найближча перспектива (2021-2022 рр.):

- мобільне навчання;
- едьютейнмент;
- аналітичні технології.

Багато учнів використовують у навчальному процесі не тільки комп'ютери, але й *мобільні телефони*. Тому так багато з'являється мобільних застосунків – різноманітних онлайн-платформ для дистанційного навчання.

Таке поняття, як комп'ютерний клас, найближчим часом має зникнути, тому що кожен клас нині комп'ютерний. У кожного вчителя і учня є смартфон, який він може задіяти.

Едьютейнмент – це мікс освіти (*education*) і розваги (*entertainment*). Дуже важлива мета едьютейнмента – у тому, аби викликати стійку цікавість, захоплення, коли ми мотивуємо навчання через розвагу. До нас приходять клас, у якого вже є стереотипи про школу: «нудно», «нецікаво», «не хочу ходити» тощо. Натомість у навчанні застосовуються підходи, що використовуються в комп'ютерних іграх, для

підвищення залученості гравців, у неігрових процесах: нагороди, бєджі, рівні майстерності, створення єдиної історії. Існує, наприклад, гра, що імітує процес зміни клімату. Є економічні ігри на тему, як відкрити власний бізнес. Або ігри, де можна змагатися на арені міжнародної дипломатії.

Звичайно, до елементів едьютейнменту вчитель повинен підходити критично і чітко розуміти, чому він вбудовує у навчальний процес ту чи іншу гру, розвагу.

Аналїтичні технології – дозволяють аналізувати велику кількість даних. Залишаються електронні слїди при відвідуванні сайту, будь-якої активності. Збирається величезний масив інформації про учнів і вчителів. Кожен сайт збирає інформацію про те, хто зайшов на цей сайт: чоловік, жінка, вік, з якого сайту був перехід, як довго вони дивилися даний сайт, які сторінки їх зацікавили, в цілому яка сторінка проглядається найдовше.

Ці інструменти унікальні. Вони вже готові. Це можливість зробити скріншот, розмістити у себе в портфоліо, на своїй сторінці.

II. Середньострокова перспектива (до 2023 р.):

- штучний інтелект;
- змішана реальність.

Вибираючи тенденції найближчих 2-3-х років, велика частина експертів зійшлася в тому, що велике значення матиме використання *штучного інтелекту* в системі освіти. Напевно, школа стала останнім притулком штучного інтелекту, хоча це неправильно. Адже штучний інтелект допомагає вчителю. Він дозволяє обчислити емоційний, психічний стан учнів, підказати педагогу певні проблемні моменти (наприклад, якщо дитина схильна до агресії або суїциду).

Якщо розглядати психолого-педагогічні моменти, то штучний інтелект збирає великі дані про успішність учня, про те, як він веде себе під час заняття при використанні комп'ютера. Якщо дитина відповідає на запитання тестів, проходить онлайн-навчання, – система накопичує ці дані для

того, щоб потім підказати педагогу і учневі, які є проблеми. Система штучного інтелекту допомагає учням вибрати рівні проходження завдання: впізнавання, відтворення і евристичний. Якщо учень вибрав найпростіший, він ніколи не набере максимательну кількість балів.

Можна порівняти дані між класами, між учителями, які ведуть уроки в цих класах. Йде фіксація не тільки по кожному учневі в динаміці, але і по кожному класу, по вчителях, по школах.

Змішана реальність – спеціальне цифрове середовище для спільної роботи. З'являються унікальні застосунки, так званій інтелектуальний робочий простір, творяться абсолютно фантастичні речі. Припустимо, ми з вами підключаємо систему, схожу на систему вебінарів. Сидить 10-15 педагогів. Я кажу: «Колеги, пропоную розглянути ось цей документ». Віртуально на зображенні пересуваю вам документ, ви його отримуєте на свій пристрій і починаєте вивчати.

III. Перспектива (до 2025 р.):

- blockchain;
- віртуальні помічники.

На найближчі 4-5 років учені передбачають, що в тренді буде використання тенології *blockchain* і *віртуальних помічників*.

Не обов'язково мати паперовий диплом і сертифікат. *Blockchain* – це унікальна адреса, унікальний номер вашого диплома у Всемережжі, і ніхто інший не зможе це використовувати.

Віртуальні помічники. Згадайте, коли ви потрапляєте на сайт, і раптом збоку з'являється віконце: «Ми вас любимо, чекаємо. Будь ласка, задайте своє запитання». Такого роду віртуальні помічники (так звані чат-боти) вже починають впроваджуватися в навчальний процес.

Прогнозується, що найближчим часом нам з вами доведеться освоювати чат-боти і робити з них помічників для того, щоб організувати онлайн-навчання, створювати

дистанційні навчальні курси і змішані технології – «перевернутий клас», наприклад.

Зміни в освіті – це нескінченна кількість варіантів в умовах динамічної складності. Двигун змін – особистості, готові до змін. Ми не знаємо, що саме буде мати значення, поки не вирушимо в дорогу.

Технології потрібні тільки для того, щоб допомагати нам. **Люди, як і раніше, – серце освітнього процесу.**

Кожен педагог відповідальний за допомогу в створенні освіти XXI століття, здатної до розвитку і оновлення. Інакше не досягти успіху.

Список використаної літератури

1. Степин В.С. История и философия науки. – М.: Академический проект, 2011. – 423 с.

2. Фуллан М. Силы перемен. Измерение глубины образовательных реформ. Школьный вектор [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://ps.1sept.ru/article.php?ID=200204806>